

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

תזריע – מצורע

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרב"ג מו"ר המקובל
רבי בנימו ישישכר שמואלו שליט"א

התשפ"ה

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמהה

לעילוי נשמת מור אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענוותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואל** זצוק"ל
ב"ר **שמואל ורחל** ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואל** ז"ל
בת נחמיה ומזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמות

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הלכות תפילת מנחה

תפילת מנחה

א. יזהר בתפילת המנחה להתפלל בכוונה יתירה, שאליהו הנביא זכור לטוב לא נענה אלא בתפילת המנחה, וכדאיתא בזה"ק פר' ויחי וז"ל: בכולהו צלותא בעי בר נש לכוונא דעתיה, ובהאי צלותא (מנחה) יתיר מכולהו, בגין דדינא שריא בעלמא. ועל דא צלותא דמנחה יצחק תקין לה"א.

עיונים והארות

מכאן או לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב, כי פנה היום זה מדת החסד כי ינטו צללי ערב שכבר גבר מדת הדין ע"כ.

עוד שם בזה"ק (במדבר קכא) תא חזי בשעתא דצלותא דמנחה דינא שריא בעלמא ויצחק תיקן צלותא דמנחה אתפרש שמאלא לקבלא ליה ואתער ליליא בתר דאתער כל אינון נטורי פתיחין דלבר כולו מתערין בעלמא ואתפשטו ע"כ.

ובשעה"כ (דף נב ע"א) כתב, כי תפילת המנחה היא דינים ואין לעולמות עתה מוחין חדשים אלא מן הרשימו של המוחין דשחרית ולכן הוא זמן שליטת הדינים, ופעם אחרת שמעתי ממורי ז"ל כי תפילת המנחה היא דינא קשיא ולכן אין העיקר שלה רק תפילת העמידה ואין בה יחוד קריאת שמע, אמנם היא בעולם האצילות אבל אם היינו מחברים עמה ומזכירים את היכלי עולם הבריאה היו הקלי' מתעוררות בעולם.

והשל"ה (קורת, תורה אור ה) כתב, כי לכן היה חטא אדם הראשון בשעת המנחה, וכתב עוד (וירא, תורה אור ז) שלכן נקראת התפילה בשם מנחה, כי קטרג השטן על אברהם אבינו שמכל הסעודה שעשה ליצחק לא הקריב קרבן, וגם בסעודה שעשה בעת בשורת יצחק למלאכים לא הקריב לפניך, והשיב לו הקב"ה כי המילה במקום קרבן, ואמר יצחק יש כאן קרבן ואין מנחה עמד ותיקן תפילה שתהיה במקום מנחה ע"כ.

וכתב רבנו האריז"ל: כשנברא אדם הראשון ועמד על רגליו היה זמן מנחה והתפלל ובריר ותיקן כל העולמות כולם ע"י תפילתו ומעשיו, וא"כ התפילה הראשונה שהיתה מעולם, היא תפילת המנחה, ואמר לפני הקב"ה תכון תפילתי קטורת לפניך ר"ת תתק"ל כמנין שנתינו של אדה"ר, ולכן אומרים פסוק זה קודם תפילת מנחה. ויזהר בה מאוד.

כתב המקובל רבנו אליהו די וידאש ז"ל בראשית חכמה (תוצאות חיים פא), ישתדל להתפלל מנחה בעונתה ויקדים ואל יאחר כי זריזים מקדימים למצוות, ויתפלל אותה בכוונה יתירה לבסם הדין השולט באותו זמן, וכן פירשו בזה"ק (ויחי וזל), לכן בהגיע זמן המנחה יפנה עצמו מכל עסקיו ויתפלל אותה כראוי ואפילו יראה לו שיגיע לו מזה הפסד ממון, נאמן הוא בעל מלאכתו שישלם לו שכר פעולתו וממקום אחר ימצא לו הקדוש ברוך הוא כפלים, ולזה צריך שישים הבטחון בו, שאם יירא בממונו שיחסר לו נמצא הכסף והזהב בטחונו ולא השם יתברך, והוא כמו עובד עבודה זרה כי עיקר העבודה זרה שהיו עובדים הקדמונים הוא שהיתה ממצייאה להם כסף וזהב וריות. ומי שהוא עוזב עבודת קונו בשביל ריוח ממון הרי הוא דומה לו, עכ"ד.

א. גמ' בברכות (י:) ואמר רבי חלבו אמר רב הונא: לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה שנאמר "ויחי ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו' ענני ה' ענני ענני" שתרד אש מן השמים וענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם.

ועוד שם (כ:) יצחק תקן תפילת מנחה שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב" ואין שיחה אלא תפילה שנאמר "תפילה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפוך שיחו".

וכתב בסדר היום (תפילת מנחה), ובהגיע זמן מנחה יקום בזריזות ממלאכתו או מעסק תורתו ולא לבטל אותה על שום דבר בעולם וכו', וצריך האדם ליזהר בתפילת המנחה הרבה מאד כמ"ש ז"ל שמצינו שלא נענה אליהו אלא בתפילת המנחה והוא בכוונה המתין לאותה שעה כמו שמפורש בפסוק ויהתל בהם אליהו וכו' נראה שאותה שעה ראויה לעניי' משעה אחרת והטעם מפני שאותה שעה מתחלת לשלוט מדה"ד ומי שיוכל לשלוט שיתגברו הרחמים על הדין כחו גדול ומפיקים לו רצונו וחפצו כיון שהפיק רצון שמים בהתחננו אליו ולעורר רחמים בזמן הדין וממלאים כל שאלותיו ונענה, לכן צריך לכוין כראוי ולהיותו לאיש לשבר מנעולין ולבטל כל כחות הטומאה אשר התחילו להתעורר בזמן ההוא וא"ת אם כן אפילו תפילת ערבית היא שעה ראויה יותר ויותר מכ"ש שכבר שלטו כל כחות הטומאה וכ"א ואחד עומד על ממשלתו ומי שמושב תוקפם וחזקם יחשב איש וגבור חיל וראוי שתפילתו תהא נענית על כל פנים י"ל ממקום שבאת משום שכבר גברה ממשלתם ותקפה ידם אין לו כח להציל ולשבר את אשר כבר עשוהו ואין לחסום שור בדישו וכו', עוד טעם לעניינת תפילת מנחה מפני שהיא שעה שכל העולם עוסק' במלאכתם כ"א טרוד בענייניו וחפציו, ומי שמניח כל חפציו ופעולתיו ורודף אחר חפצי שמי' ומתפלל ומתחנן לפני אדון העולם ומכיר אדנותו וגדולתו והוא כעבד הנרצה לו לעבוד עבודתו ראוי להביט על העניי הזהב החרד אל דבר ה'. עכ"ד.

ורבנו חיים פלאגי' בספרו כה"ח (סי' יט אות א) כתב, כי מעלת תפילת מנחה מסוגלת לכפר על כל חטאות האדם, וגם משה רבנו עליו השלום התפלל בזמן עון העגל במנחה וכמו שכתב בעל הטורים (שמות לב, ג), ולכן אליהו הנביא זכור לטוב בחר לבקש ולהתפלל על ביטול עבודה זרה במנחה, כי למד כן ממשה רבנו עליו השלום והיא שעת רצון והיא גורמת לקבל התפילה. עכ"ד.

איתא בזה"ק (שמות כא:) רבי תנחום אמר לפיכך יצחק תיקן תפילת המנחה שהוא כנגד מדת הדין, אמר רבי יצחק

ב. צריך שיטול ידיו קודם התפילה², ומורנו האריז"ל היה נוהג ליתן צדקה גם במנחה קודם שיתחיל להתפלל, והיה נותן שתי פרוטות ופרוטה³.

ג. מורנו האריז"ל היה נזהר שלא להתפלל מנחה אלא סמוך לשקיעת החמה, כנז' בגמ' על הפסוק "יראוך עם שמש", ומ"מ זמן תפילת מנחה לכתחילה הוא מתשע שעות ומחצה בשעות זמניות, שמשערים אותן מהנץ החמה ועד השקיעה⁴. וזה הנקרא "מנחה קטנה". ובשעת הדחק כגון שיש לו עסק גדול וכיוצא, וחושש שמא יטרד וישכח ויעבור זמן התפילה, מותר לו לכתחילה להתפלל מנחה משש שעות ומחצה זמניות, והיא הנקראת "מנחה גדולה". וכן בני הישיבות שיש להם סדרים מיוחדים וצריכים ללמוד ברצף של ארבע שעות וכיוצא, יכולים לכתחילה להתפלל מנחה גדולה⁵.

עיונים והארות

דקים, נמצא זמן תפילת ערבית הוא בשעה אחת עשרה חסר י"ד דקים:

ואם היום קצר, שהוא עשר שעות מעמוד השחר, נמצא השעות של זה היום נחשבת כל שעה בחמשים דקים, ולפ"ז רביע השעה הוא י"ב דקים וחצי, נמצא שעה ורביע דפלג המנחה הוא שיעור שעה ושני דקים וחצי, תסיר מזה שליש שעה שיש מקריאת המגרב עד צאת הכוכבים, נשאר שיעור פלג המנחה כולו שנים וארבעים דקים וחצי, נמצאת תפילת ערבית הוא בשעה אחת עשרה ושבעה עשר דקים וחצי, עכ"ל הבא"ח.

אמנם מורנו מופת הדור בספרו הליכות עולם (ח"א פר' ויקהל הלכה ב) כתב וז"ל: רבותינו הפוסקים נחלקו אם יש למנות שעות היום מעלות השחר ועד צאת הכוכבים, או מזריחת השמש ועד שקיעתה. ולענין הלכה נראה שהרוצה למנות שעות היום מזריחת השמש ועד שקיעתה, בין להקל ובין להחמיר, יש לו על מה שיסמוך. ומכל מקום בדברים שהם מדאורייתא, טוב להחמיר למנות השעות מעלות השחר ועד צאת הכוכבים. ולענין סוף זמן אכילת חמץ וסוף זמן ביעור חמץ, אף על פי שהוא מדרבנן, (שהרי מן התורה זמן איסורם מחצות היום, וחכמים החמירו להוסיף שתיים לאיסור אכילת חמץ, ושעה אחת לביעור חמץ), נהגו להחמיר למנות השעות מעלות השחר ועד צאת הכוכבים.

וזמן צאת הכוכבים הוא כשיעור שלשת רבעי מיל לאחר השקיעה, דהיינו כשלש עשרה דקות וחצי (בדקות זמניות) אחר שקיעת החמה. ובדברים האסורים מן התורה, כגון לענין זמן צאת שבת ויום הכפורים, ראוי לכל ירא שמים להחמיר עד זמן רבנו תם, דהיינו עד שעה וחמישים השעה (בשעות זמניות) אחר שקיעת החמה.

ה. בגמרא (ברכות ט:), איזו היא מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה, ואיזו היא מנחה קטנה מתשע שעות ומחצה ולמעלה ע"כ. וכתב מורנו בשלחן ערוך (סי' רלג, סעי' א) "מי שהתפלל תפילת המנחה לאחר שש שעות ומחצה ולמעלה יצא, ועיקר זמנה מתשע שעות ומחצה ולמעלה עד הלילה לרבנן, ולרבי יהודה עד פלג המנחה שהוא עד סוף י"א שעות חסר רביע, ואסיקנא דעבד כמו עבד, ודעבד כמו עבד ע"כ. וכתב הט"ז (סי' ק) א"י מי שהתפלל יצא משמע דוקא בדיעבד אבל לכתחילה צריך שיתפלל מנחה קטנה.

ומדברי הזה"ק (חיי שרה קלב:) מוכח שזמן מנחה הוא משש שעות ומחצה, דשם איתא כיון דנטה שמשא ונחתא לסטר מערב, הוא כדין איהו זמן צלותא דמנחה, וכבר פנה יום ואתו צללי ערב וכו', ע"כ. וכ"כ הרב שלמי ציבור (דף י:) דהשו"ע ובזהר חולקים בזה ולפי הוזהר זמן מנחה הוא בעת דמדומי חמה

ב. וז"ל השו"ע (סי' רלג סעי' ב): אם יש לו מים, צריך ליטול ידיו כדי להתפלל, אף ע"פ שאינו יודע להם שום לכלוך, ולא יברך. וברמ"א, ואפי' עומד מלמודו, יטול ידיו לתפילה (מנהגים), ואם אין לו מים מזומנים, אינו צריך ליטול.

ועייני בשו"ת אול"צ (ח"ב פרק מה תשובה כד) דכתב ונטילה זו אינה חייבת כלי שכן מורן השו"ע לא כתב שצריך לעשותה בכלי ומ"מ המחמיר בכלי כדעת הרמב"ם תע"ב.

ואף אברכי כולל או הלומדים בשיעור ותיכף אחרי הלימוד מתפללים מנחה גם יוזהרו ליטול ידיהם לפני התפילה. וכמבואר ברמ"א הנ"ל, ובכה"ח (סי' צב ס"ק כו) הביא דברי הכנסת הגדולה שראה לרבו ועוד ת"ח שהקלו בזה שכשעמדו מלימודם התפללו בלי נטילה וסיים דמ"מ נכון להחמיר לצאת יד"ח אליבא דכו"ע.

ג. שעה"ב (דף נב ע"א). וכתב כה"ח (סי' רל"ב ס"ק ג) דיש ליתנה קודם הכנסו לבית הכנסת כדי שתעלה לו לשתיים.

ומורנו הגאון חיד"א כתב בחיים שאל (ח"ב סי' כה) דנמנעים לתת צדקה מאחר חצות היום וככה נוהגים בבית אל שלא נותנים לשמש לאסוף צדקה במנחה. (והוב"ד בנתיבי עם סי' צב סעי' י).

ד. מו"ר הבא"ח (ש"א פר' ויקהל אות ח) כתב, חשבון פלג המנחה להתפלל בו ערבית כך הוא המנהג פה עירנו בגדאד יע"א לחשוב מעמוד השחר עד צאת הכוכבים, ומנהגנו לחשוב צאת הכוכבים שליש שעה אחר קריאת המגרב שהוא קורא בסוף י"ב שעות ממש, וכן הוא החשבון, הנה מנחה קטנה היא שתי שעות וחצי קודם הלילה, וחצי הזמן הזה הוא שעה ורביע קודם צאת הכוכבים, שזמן יציאתם הוא שליש שעה אחר קריאת המגרב כנז', ואם היום הוא י"ב שעות דהיינו מעמוד השחר אז זמן תפילת ערבית הוא בשעה י"א וחמשה דקים, כיצד, מזמן פלג המנחה שהוא שעה ורביע כנז' תסיר שליש שעה שיש מקריאת המגרב עד צאת הכוכבים, נשאר שיעור פלג המנחה שעה אחת חסר חמשה דקים, על כן אמרנו כיון שנעשה שעה אחת עשרה וחמשה דקים אז יתפללו ערבית:

ואם היום ארוך, דעמוד השחר הוא בתחלת שעה עשירית, דנמצא שעות היום הם חמש עשרה, הנה אז נחלק שלש שעות היתרים האלה על הי"ב שעות ונעשית בזה כל שעה מן הי"ב שעות שעה ורביע, ונמצא לפ"ז שעה ורביע של פלג המנחה שיעורם שעה וחצי וארבעה דקים, יען כי בחשבון היום הזה תהיה כל רביע שעה שיעור י"ט דקים, תסיר מזה השיעור של שעה וחצי וארבעה דקים הנז' שליש שעה שיש מקריאת המגרב עד צאת הכוכבים, נשאר כזה השיעור של פלג המנחה שעה וי"ד

ד. מכיון שלדעת מרן השו"ע (ס' רלב) אסור לאכול אפי' סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה, צריך להשתדל שלא יאכל פת יותר מכביצה, ולכן בסעודה גדולה כגון ברית מילה וכיוצא, יזהרו להתפלל מנחה קודם הסעודה ורק אח"כ יעשו הסעודה, ואם קשה לו, יזהר להניח שומר שיזכירו.

ה. בשעת הדחק, אם לא התפלל מנחה עד שקיעת החמה, יכול להתפלל עד שלוש עשרה וחצי דקות זמניות אחר השקיעה'.

עיונים והארות

וכ"ד רב האריז"ל בשעה"כ (שם).

בית יוסף (חו"מ שם). וכ"פ מרן השו"ע (או"ח סי' רלב סעי' ב).

ודעת הרמ"א (שם) דסעודה גדולה סמוך למנחה גדולה מותר כדעת בעל המאור והנימוקי יוסף (שבת שם), וסעודה קטנה סמוך למנחה קטנה מותר כדעת הטור ור"י. וכתב שנהגו להקל כשתי הסברות הללו משום דעכשיו יש שמש שקורא לבית הכנסת להתפלל ואין חשש שיימשך בסעודתו וישכח. וכן כתב באגודה (שבת ט).

וכתב הרב חסד לאלפים (רלב, ז) שכל מה שהתירו סעודה קטנה היינו היכא דאיכא שמש קבוע הקורא לבית הכנסת דלא חיישינן שמא יפסע והיינו ביחיד הסועד לעצמו, אבל רבים שנכנסו כגון לסעודת מילה ונישואין ואפילו הם סמוך למנחה גדולה, איסורא עבדי אפילו לא איבדו תפילת מנחה כי עברו על דברי חכמים וכל שכן כשהגיע זמן מנחה קטנה, והמיקל בזה הוא נגד כל הגדולים האוסרים ומנהג גרועים הוא שהקלו בזה, אבל מנהג יראי השם הוא להתפלל מנחה קודם שיושבים לאכול בסעודת מילה או נישואין, וכן סעודת חתן בשבת קודש כשהיא אחר חצות היום דהויא סעודה גדולה, אבל סעודת שבת שבביתו לא מיקרי סעודה גדולה ויזהר משכרות, עכ"ד.

וכתב מו"ר האול"צ (שם תשובה א') המנהג להקל להתחיל לאכול סעודה רגילה סמוך למנחה גדולה, אבל סעודה גדולה, כגון סעודת נישואין או ברית מילה, לא יכנס לאכול לפני שיתפלל תפילת מנחה, ואם מוכרח לאכול ואינו מוצא מנין, יתפלל ביחיד ואחר כך יאכל, וטוב להחמיר שאף סעודה רגילה לא יאכל עד שיתפלל או שיעמיד שומר שיזכיר לו להתפלל. ולהתרחץ מותר בכל אופן, ואף בבית מרחץ שבימינו. וכן מותר להכנס לספר אם יש לספר או לשכנו עוד זוג מספרים. וכן מותר להתגלח במכונת גילוח אם יש לו או לשכנו עוד מכונת גילוח. ולענין להכנס לישן צריך לשער בעצמו, אם רגיל לישן מעט ביום ולקום מיד, יכול לישן קודם שיתפלל, אבל אם יודע בעצמו שפעמים שישן הרבה בצהרים, לא ישן עד שיתפלל, עכ"כ.

ז. **כתב מו"ר גאון העולם כמוה"ר בן ציון אבא שאול** זצוק"ל בספרו אול"צ (שם תשובה ד') לכתחילה יש להתפלל תפילת מנחה עד השקיעה, ובדיעבד אפשר להתפלל עד שלוש עשרה וחצי דקות לאחר השקיעה. ואם אין הציבור מתפללים אלא לאחר השקיעה, לא יתפלל ביחידות לפני השקיעה, אלא ימתין לציבור ויתפלל עמהם, ואם נתאחר על ידי אונס להתפלל עד לאחר שלוש עשרה וחצי דקות לאחר השקיעה, יכול עדיין להתפלל, ויתנה ויאמר, אם עתה עדיין יום, הריני מתפלל לשם מנחה, ואם עתה לילה, הריני מתפלל לשם ערבית, ויתפלל תפילה שניה, ויתנה בה גם כן ויאמר, אם עלתה לי התפילה הקודמת למנחה, הריני מתפלל עתה לשם ערבית, ואם התפילה הקודמת עלתה לי לערבית, הריני מתפלל תפילה זו לשם תשלומין לתפילת מנחה, ואין עושים תנאי זה במנחה של ערב שבת ושל מוצאי שבת, עכ"כ.

ובענין תפילת מנחה גדולה לכתחלה כתב מו"ר האול"צ (ח"ב פט"ו תשובה ב), אין להתפלל לכתחילה מנחה גדולה, אף אם ימנע בשל כך מתפילה בציבור, אלא יתפלל אחר כך ביחידות מנחה קטנה אם לא יהיה לו אז מנין, אבל מותר להתפלל מנחה גדולה כדי שלא לעבור על איסור אכילה קודם התפילה. ויש להזהר בזמן מנחה גדולה, שיש להוסיף על מה שכתוב בלוחות המצויים עוד כשבע דקות. וטוב להוסיף על מה שכתוב בלוחות כרבע שעה. ובימי הקיץ יש להוסיף עליהן אף כמה דקות יותר, ע"כ.

אולם מו"ר הראשל"צ בספרו ילקוט יוסף (סי' רלב סעי' ב) כתב, מי שאינו משיג מנין לתפילת "מנחה קטנה" ויש לו מנין רק לתפילת מנחה גדולה, עדיף להתפלל לכתחלה מנחה גדולה ובציבור, מאשר להתפלל מנחה קטנה ביחיד, וכן ראוי להורות. ובמקורות כתב, ואף שבש"ת שואל ונשאל ח"ג (סי' ק) כתב, שלפי מנהגנו כדעת מרן להתפלל מנחה קטנה, מוטב להתפלל מנחה קטנה ביחיד, מאשר להתפלל מנחה גדולה בציבור, ע"ש. אולם אחר שמצינו לרוב הראשונים שכתבו שמותר אף לכתחלה להתפלל מנחה גדולה, והזהר"ק מסייע להם, ואף להרמב"ם ומרן בדיעבד יצא, לפיכך יש להתפלל בציבור מנחה גדולה, כל שלא יוכל להשיג מנין למנחה קטנה. וכמבואר כל זה בשו"ת יחיה דעת ח"ד סי' יט בהערה.

ובשו"ת יחיה דעת (ח"ד סי' יט) כתב, שבני ישיבות הלומדים ברציפות ואם יעשו מנחה קטנה יצטרכו להפסיק מתלמודם, יתפללו מנחה גדולה. וכן ראינו לו עצמו שהיה נוהג כן.

ובהליכות עולם (ח"א פ"ו ויקהל הלכה ד) כתב מו"ר מופת הדור, דבתי דין היושבים לדון דין סמוך לזמן מנחה גדולה, יש להם על מה שיסמוכו, ואין לחוש שמא ימשכו בדין וישכחו להתפלל תפילת המנחה, אלא יאמרו לשמש בית הדין להזכירם להתפלל.

ו. **במשנה** (שבת ט), לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדון. ובגמרא ולא לאכול, בסעודה גדולה. רב אחא בר יעקב אמר בסעודה קטנה ע"כ. ודעת הרא"ש (שבת פרק א סי' יח) דהלכה כלישנא קמא דדוקא סעודה גדולה אסור אבל קטנה מותר וכן כתבו התוספות (שם ד"ה בתוספות), וכתב הרא"ש שדעת רבנו תם שסעודה קטנה מותרת גם סמוך למנחה קטנה דלא חיישינן לאמשוכי.

אבל הרי"ף (שבת שם) כתב שאפילו סעודה קטנה בזמן מנחה גדולה אסור, וכן פסק הרמב"ם (פ"ו מהלכות תפילה הלכה ה), גם רבנו יונה ז"ל סובר שאסור וכמו שכתב בשמו הרא"ש (שם), וכתב הטור (בחו"מ סי' ה) שמסקנת אביו הרא"ש כדעת הרי"ף, ועיין

1. **כתב בשעה"כ** (דרושי תפילת המנחה דרוש ב), צריך להזהר בשעת העמידה של תפילת המנחה בלבד, שתאסור ותחבק שתי ידיך זו על גבי זו הימנית על השמאלית. גם צריך שתעצום עיניך ותסגרם בעת עמידת תפילת המנחה, עכ"ל. ומ"מ אם יודע שיש לו כונת הלב יותר בהיותו מתפלל מתוך הסידור, יתפלל מתוך הסידור, רק יזהר שלא יסתכל חוץ מן הספר שיש בידו אפילו כל דהו. וגם בזמן שמשתחוה יזהר לסגור עיניו, אע"פ שהספר בידו.
2. צריך ליזהר גם במנחה וערבית להיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת, ויכוין לתקן בה עון העגל שהוא גימטריא מנחה"ה.
3. מנהג האריז"ל, שלא להתפלל תפילת מנחה עד שהיה פורע שכר שכיר ט.

עיונים והארות

אבינו עליו השלום כן ברוח הקודש ותיקן תפילת מנחה שכשיראה השם יתברך אפרו של יצחק יכפר לישראל עון העגל ע"כ.

ט. כה"ח (שם ס"ק יב). כך כתב בשער המצות (דף ס' ע"ב) וז"ל: מצות השכיר כתיב ביומו תתן שכרו הנה מורי האריז"ל היה נזוהר לקיים מצוה זו בתכלית וכאשר לא היה בידו מעות לפרוע היה מתעכב מלהתפלל תפילת מנחה עד שקיעת החמה כדי לבקש מעות לפרוע אל השכיר ההוא והיה לוקח בהלואה ופורע ואחר כך היה מתפלל במרוצה תפילת מנחה והיה אומר איך אתפלל להשם יתברך תפילת מנחה ובאה לידי מצוה גדולה כזאת ולא קיימתי עכ"ל.

וב"ב בספר משנת חסידים (במסכת מנחה פ"א) אף על פי שעיקר תפילת המנחה צריכה להיות סמוך לשקיעת החמה ממש, לא יתפלל אותה מכל מקום עד שישלם שכר שכיר אם הוא חייב ואפילו אם יצטרך לאחרה עד אחר שקיעת החמה כדי לבקש מעות לשלמו" ע"כ.

ועיין בראשית חכמה (משא ומתן כ) ובחסד לאלפים (ס' רלב אות ד) שכתב שעל ידי קיום מצוה זו ועוד אחרות ימליצו בעדו למלאת את שאלתו ולעשות את בקשתו ע"כ. ועיין להחיד"א בצפורן שמיר (ס' יא, אות קצה) ובקשר גודל (ס' כד, אות טז) שכתב שיקח האדם מוסר לכווין רעיוניו ויהרהר תשובה קודם מנחה ואם יוכל ללמוד תורה קודם מעט, טוב מאוד ע"כ.

עוד כתב רבנו האריז"ל כתב בשער הפסוקים (כי תצא ס' כד), הודעתך כי לכל מצוה, יש סגולה פרטית ואמנם סגולת מצות קיום נתינת שכר שכיר ביומו, הוא שנותנים לו תוספת שבת ונפש יתירה באותו יום שבת של אותו שבוע אשר בו קיים מצוה זו מדה כנגד מדה, כי כנגד ואליו הוא נושא את נפשו והשלימה לו כמו כן נותנים לו נפש יתירה בשבת ההיא הנרמז בראשית תיבות ביומו תתן שכרו ע"כ.

י. כתב הגאון החיד"א בספרו מורה באצבע (סוף ס' י') וז"ל: בכניסתו לבית הכנסת הלא מראש יביע אומר פתיחת אליהו הנביא ז"ל והיא בתיקוני הזה"ק אשר קבלו רבנן קדישי שהיא מסוגלת לקבלת התפילה.

ויבורני כאשר היינו הולכים למו"ר חסידא קדישא האדמו"ר בבא מאיר אבוחצירא זצוק"ל, היה כמה וכמה פעמים שהלכנו עימו להתפלל מנחה, וכאשר יצאנו מהבית לקח בד שחור ואמר לנו תקשרו את הבד מסביב העינים כדי שלא יראה ח"ו מראות

ובביאורים לתשובה כתב, ראה מה שנתבאר בזה בספר אול"צ (תשובות ח"א חא"ח ס' כ'), ושם נתבאר, שתפילת מנחה היא דרבנן, ולכן יש להקל להתפלל תוך י"ג וחצי דקות שאחר השקיעה. ואעפ"י שבבאה"ל (ס' רסא סעי' ב ד"ה ושיעור), כתב להוכיח מסתימות מרן שאף בשבותים דרבנן יש להחמיר, מ"מ יש לומר דהיינו דוקא בהלכות שבת, משום חומרא דשבת, או משום לא פלוג, ואין ראייה מזה לשאר ענינים. וראה גם בשעה"צ (ס' רלג ס"ק כא), ע"ש. ודברים אלו מצויים מאוד בחו"ל, ששם הזמן ארוך בין השקיעה לצאת הכוכבים. ופשוט שכל זה הוא כשאירע לו כן באונס, אך לכתחילה יש להזהר להתפלל לפני השקיעה.

ועוד נראה, שאם רואה שנשאר מעט זמן לפני י"ג וחצי דקות שלאחר השקיעה, ולא יוכל להתחיל ולגמור את כל התפילה קודם שיעברו י"ג וחצי דקות, שגם כן יתפלל על תנאי כמובא בתשובה, ומשום שיש להסתפק אם מותר להתחיל להתפלל בתוך זמן תפילה אם יודע שיגמור לאחר זמן תפילה, וראה מש"כ בזה בשו"ת רב פעלים (ח"א ס' ה'), וראה גם בכה"ח (ס' רלג ס"ק ה'). וכל זה בימות החול, אבל במנחה של יום שישי ושל יום שבת אי אפשר להתנות על תפילת העמידה שתהא או מנחה או תפילת ערבית, כיון שתפילת מנחה ותפילת ערבית שונות זו מזו.

ויש לדעת שיי"ג וחצי דקות המבוארים כאן היינו בשעות זמניות, וזמן זה משתנה בכמה דקות, שבימי הקיץ שהיום ארוך יותר, אף זמן זה נעשה גדול יותר, ובימי החורף שהיום קצר, זמן זה מתקצר, וכמו שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה (פ"ק דברכות דף ט ע"א) ובשו"ת פאר הדור (ס' מד) שכל השעות אשר זכרו חכמים בכל התלמוד שעות זמניות הן, ע"ש. וכן כתב מרן הב"י (ס' נח) והרמ"א (ס' רלג סעי' א'). ואף שיש חולקים על זה וסוברים שלעולם השעות שוות, וכמ"ש בתוספות הרא"ש (בברכות דף ג), וכן כתבו כמה אחרונים, מכל מקום פשוט המנהג כדברי הרמב"ם ומרן שיש לחשב בשעות זמניות, וכן כתבו האחרונים. עכ"ד.

ה. כתב הגאון החסיד בחסד לאלפים (ס' רלב אות ב) כי המקדים במנחה שכרו יותר גדול מהמשכים בבוקר, ויזהר גם במנחה ומעריב להיות מעשרה ראשונים ע"כ. ועי' כה"ח (ס' רלב ס"ק ד) שכתב ומי שלא הצליח בשחרית להיות מעשרה ראשונים ישתדל להיות במנחה.

ובספר נאות דשא (דף ט ע"ב) כתב, כי תיקון עון העגל הוא על ידי הכוונה בתפילת מנחה, ולכן תמצא מנחה גימטריא עגל להורות שיש בכוחה לכפר אותו עון, וכתב עוד שראה יצחק

ט. מנהג טוב לומר קודם תפילת מנחה "פתח אליהו הנביא", ומ"מ צריך להתחיל לשם יחוד קוב"ה וכו' הנה אנחנו באים להתפלל תפילת מנחה וכו', ואח"כ יאמר מזמור למנצח על הגתית י". ואח"כ יאמר פרשת התמיד כנגד קרבן תמיד של בין הערבים י". ואח"כ יאמר סדר פטום הקטורת, כי על ידי אמירתו יש שמחה בעולם, ומעביר המות, הקטרוג והרוגז, ואינו מניח לשום מזיק להתגבר י".

עיונים והארות

השלוש לבטוח בשעת הדין שהיא זמן מנחה והוא בחינתו, עכ"ד.
יב. כתב מרן הבית יוסף (או"ח סי' רלד), מצוה לומר קודם אשרי, פרשת "את קרבני לחמי" וכן נהגו. ע"כ.

ובאגרת התשובה לרבנו יונה ז"ל כתב "מצוה לומר בערב במנחה קודם אשרי את פרשת את קרבני לחמי, כמו שאומר אותה בבוקר, במקום שני התמידין שהיו קרבין בכל יום בבוקר ובערב, כדי שתחשב הזכירה כמעשה, וכן הוא אומר "ונשלמה פרים שפתינו" וכן נוהגים במקצת מקומות", עכ"ד. וכן הוא בשעה"כ (דף יג ע"ג).

יג. כתב בזוהר הקדוש פר' ויקהל (דף ריט.) "תא חזי האי מאן דדינא רדיף אבתריה אצטריך להאי קטורת ולאתבא קמי מאריה דהא סיועא איהו לאסתלקא דינין מניה, ובהאי ודאי מסתלקין מניה אי הוא רגילא בהאי לאדכרא תרין זמנין ביומא בצפרא וברמשא דכתיב קטורת סמים בבוקר בבוקר וכתוב בין הערבים יקטירנה" ע"כ. וכתב רבנו האריז"ל בשעה"כ (שם) כי בכוונתו לומר סדר הקטורת אנחנו מסלקים את האורות המחיים את הקלי' ולהעלות האורות למקומם למעלה ובזה הקלי' נשארים פגרים מתים, וזה סוד שאנחנו אומרים פטום הקטורת בשחרית קודם התפילה וכן בתפילת המנחה קודם העמידה ע"כ. וכן כתב המג"א (סי' רלד ס"ב ב) וטוב לומר גם כן פטום הקטורת ע"כ. וכן הוא בקיצור של"ה (דף עט ע"ד) אלא שכתב שהאומר פטום הקטורת אחר אשרי מציל מות מביתו, ורבנו חיים פלאגי ז"ל בכה"ח (סי' יט, אות ט) העיר על דבריו שנוהגים לאמרו קודם תהלה לדוד וכתב עוד שצריך לאמרו מיושב ע"כ.

מנהג חבון לומר פרשת העקידה בכל יום גם במנחה. ובדברי רבנו האריז"ל ז"ל לא נזכר לאמרה, וכן הנהיג מו"ר המקובל האלקי כה"ר אליהו מני צצוק"ל בק"ק בית יעקב חבון, וכן כתב רבנו מנחם די לונזאנו ז"ל בספרו שתי ידות (דף חיים דף קב ע"ב) "ואני תרתי בלבי וראיתי כי הזמן היותר ראוי לומר פרשת העקידה הוא בזמן תפילת המנחה, אף על פי שראוי לאמרה גם בשחר, והידוע סוד זמן תפילת המנחה יכיר מיד כי כדברי כן הוא, וארמוז בקצרה: אמרו בזוהר: (חיי שרה קלב) צלותא דמנחה זמנא דדינא קשיא שרי בעלמא, ויצחק תיקן תפילת מנחה כנגד מדתו פחד יצחק שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה", התבונן במלת בשדה שהוא לשון חורבה (רש"י יחזקאל כא, לב) וכמו שאמרו חז"ל יצחק קראו שדה (מדרש תהלים פא, ב) והתבונן באמרו והנה גמלים באים ואף על פי שהדבר כפשוטו יש בו סוד, והרמז לכוחות הטומאה חיילותיו של ס"מ שריו של עשו הנאחזים ונשפעים מפחד יצחק". ע"כ.

וכתב על זה מורנו הבא"ח בספרו עוד יוסף חי (פר' ויקהל אות ב) וז"ל: הרב בעל שתי ידות דן מעצמו טעם להכריח אישי ישראל לומר פרשת העקידה במנחה ג"כ ויש בה צורך יותר מזמן תפילת שחרית ויש חולקים עליו בזה וטעמא דידהו מסתבר טפי יען כי אמירת פרשת העקידה היא לעקוד ולכפות כוחות הדינין וזה יבא נכון בבוקר ששולט בו החסד, אבל במנחה שהוא זמן שליטת הדינין אין ראוי להלחם גם בעת ההיא ולא להתגרות בם. עכ"ל.

נגעים. וכאשר הגענו לביהכנ"ס היה יושב על התיבה והתחיל "פתח אליהו הנביא" באיזה נועם לא יאומן כי יסופר, באיזה חשק גדול והתלהבות, שמעולם לא שמעתי פתח אליהו כזה.

ואנב זה נכתוב עוד בענין החשק הגדול והתלהבות הנוראה אשר היתה לאדמו"ר זיע"א בקיום המצוות שכאשר מו"ר הגאון הגדול כמוה"ר בן ציון אבא שאול צצוק"ל קיבל אירוע מוחי לא אליכם והיה המצב מסוכן, נסעתי ביום ששי לאחר תפילת ותיקין למו"ר בבא מאיר צצוק"ל כדי לבקש ממנו על מו"ר, ושמעתי מבחוץ שהיה קורא שנים מקרא ואחד תרגום בחשק גדול והתלהבות גדולה, שג"כ לא שמעתי קריאת שמו"ת כזה מעולם, ולכן לא רציתי להכנס לבית ולהפריע עד שיגמור, והרב היה באמצע והמתנתי בחוץ יותר משעה ואח"כ גמר, וכאשר נכנסתי ישר אמר לי שבעוונות הוא לא מרגיש טוב ובקושי קרא היום שמו"ת, אמרתי לו שלא שמעתי קריאת שמו"ת כזה מעולם, וכבודו אמר שהיום עוד כבודו לא הרגיש טוב, זה פלא איזה חשק ואיזה התלהבות בעבודת השי"ת.

יא. כ"ב מרן הב"י (סי' רלד) נוהגים לומר מה ידידות משכנותיך קודם אשרי, והטעם לאומרו כתב רבנו יעקב רקח ז"ל בספרו שערי תפילה (דף מא ע"ב דיני תפילת מנחה אות ח) משום שנזכר בו מה ידידות משכנותיך ויצחק אבינו עליו השלום נקרא ידיד כנזכר בזוהר [בלק צו]. והוא תיקן תפילת מנחה. ועוד שיש בו עובדי בעמק הבכא וזהו גיהנם וכדי שלא יתבטל ממנה בעבור משא ומתן לכן תקנו מזמור זה שיש בו ענין גהינם. ורמז לדבר, מנחה גמט' גהינם. דמי שלא מתפלל מנחה, יורד לגיהנם. וגם רומז, דמזמור זה קרח אמרו שלא הועיל לו עושרו א"כ גם מי שלוהט אחר העושר במשא ומתן לא יעזור לו ע"כ.

והגאון חיד"א ז"ל כתב בספרו יוסף תהלות (סי' מז) הטעם שאומרים מזמור זה משום שמסיים בפסוק ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך ופסוק זה אמרו יצחק אבינו עליו השלום. וכתב עוד ראיתי בספר אגדת אליהו (דף לב) שכתב משם רבנו הרמ"ק ז"ל דפסוק ה' צבאות עמנו" אמרו אברהם אבינו עליו השלום, "אשרי אדם בוטח בך" אמרו יצחק, "ה' הושיעה" אמרו יעקב, וכן כתוב בסידור רבנו האריז"ל זצ"ל "ה' צבאות עמנו" חסד, "אשרי אדם בוטח" גבורה, "יעננו ביום קראנו" תפארת, אפשר דאברהם אבינו ע"ה אמרו בשעה שהיה לומד עם יצחק ויעקב כי ט"ו שנים עמדו במעמד שלשתן ועל ידם היה קיום העולם, וזה שאמר "ה' צבאות עמנו", דמקיימים צבאות ישראל ממנו, במה שאנחנו עוסקים בתורה ועבודה שלשתנו, "משגב לנו" כנגד יצחק שהוא גבורה, לנו גימטריא אלהים וישגבנו מן הדין והגבורות, ואמר אשרי אדם בוטח בך בעת שהדין שולט חס ושלום, יבטח בה'. ובתורה יש בה כ"ב אותיות וזה שאמר בוטח בך" לרמוז בו ובתורתו, ומצינו שיצחק תמיד התפלל על ישראל כמו שכתבתי אני עני במקומות אחרים דיצחק אבינו ע"ה מלאך מליץ טוב על ישראל תדיר, ועל פי האמור אפשר לרמוז דמהאי טעמא קבעו מזמור מה ידידות במנחה שתקין יצחק אבינו עליו השלום, דפסוק ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך" אמרו יצחק אבינו עליו

י. אחר תפילת העמידה יאמרו וידוי ונפילת אפים ורשאים לאומרו בכל משך זמן בין השמשות, שהוא שלש עשרה וחצי דקות לאחר שקיעת החמה, ואין להחמיר בזה כלל. ובפרט לדין שאין אנו נוהגים ליפול על פנינו ממש"ו.

יא. מורנו האריז"ל היה נזהר מאוד להתפלל תפילת המנחה בטלית ותפילין כסברת "שימושא רבא", וכן ראוי לכל אדם לעשות, ומי שקשה לו לפחות יזהר בעשרת ימי תשובה, והיה נזהר מאוד שלא להיות מעוטר בטלית ותפילין בעת שקיעת החמה, ותיכף היה מסירם מעל ראשו, והיה חושש בדבר זה מאוד טו. במנחה

עיונים והארות

דרש"י ור"ת, ובמנחה של שימושא רבא עכ"ל. **ועיין** בהגהת מהר"י צמח על פרי עץ חיים (דף עד ע"ג) שכתב שהמרח"ו היה מניח תפילין דרבנו תם במנחה והיה שומע מאיזה אדם הברכה על תפילין דרש"י ואז היה מניח בלא ברכה. עכ"ד. ונראה דזהו בפרק מסוים בחייו ומסתמא דאחר כך היה לו שימושא רבא או דילמא מחמת חסרון כיס הניח ר"ת ומה שנהג לשמוע מאחר הברכה ע"פ הסוד זה אינו צריך אבל חסיד כמהר"ו היה צריך לשמוע ברכה על אף דתפילין דר"ת הוא במקום גבוה והוא מוחין דאבא דאין מברכין עליהם. **והרב** המופלא מהר"ח פאלג'י ז"ל בספרו כה"ח (סי' יט אות ד) כתב, דגם במנחה כבר נתפשט להניחם ביחד רש"י ור"ת ולא להפרידם, מכל מקום כיום בזמנינו נראה דבני התורה המתחסדים עם קונם מניחים רק תפילין דר"ת מהאי טעמא של רבנו האריז"ל שהניח ר"ת קודם שעשה תפילין של שימושא רבא. ועיין לג"ע החיד"א בברכ"י ומכתם לדוד דס"ל שיניחו במנחה רק דר"ת ועיין לכה"ח הנזכר.

ומנהג ישבתינו מזמן מו"ר המקובל האלקי כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל לברך על תפילין שימושא רבא ודלא כישכיל עבדי (ח"ח דעה והשכל סי' ו' שאלה ח) שכתב שלא לברך.

ועיין בשו"ת אול"צ (ח"ב פ"ג תשובה יב) וז"ל: שאלה. הנהגים להניח תפילין של שימושא רבא במנחה, האם יכולים לברך עליהם, והאם אפשר להניחם גם במקום שלא רגילים להניח תפילין אלו. תשובה. אפשר לברך על תפילין של שימושא רבא, ורשאי להניחם אף במקום שלא רגילים להניחם.

ובמקורות כתב, בשעה"כ דף י"ד ע"ד הביא שהאר"י ז"ל היה נוהג להניח בתפילת מנחה תפילין דרש"י כסברת שמושא רבא שהם אצבעיים על אצבעיים, וראה עוד בזה בבא"ח (פרשת וירא אות כג) ובכה"ח (סי' לו ס"ק י'), ע"ש. והנה הגאון רבי עובדיה הדאיה בעל ישכיל עבדי היה אומר שלא לברך על תפילין דשמושא רבא, משום שאין אנו משיגים אותם ומעלתם גבוהה מאד, ואין בכוחנו להמשיך על ידי הברכה את האור הנשפע ממדרגה שרומז לה תפילין דשימושא רבא, וכעין מה שאמרו בתפילין של ראש, כמו שכתב בבא"ח (שם אות כב), ע"ש. אולם נראה שכיון שתפילין דשמושא רבא עשויים ממש כתפילין דרש"י, אלא שגדולים אצבעיים על אצבעיים, א"כ לפי הפשט ודאי שאין מניעה מלברך עליהם, ולכן נראה שאין צריך להמנע מלברך עליהם.

ואע"פ שהחיד"א במחזיק ברכה (סי' לד אות ד') הביא שיש שחששו להניח תפילין דשמושא רבא משום שהם עליונים מאד, וכתבו בשם האר"י שבקושי היתירם, וכן כתב בשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' ק"ז, ע"ש שהאר"י בזה, וכן כתב בשו"ת ישכיל עבדי (חלק ח' דעה והשכל סי' ו' שאלה ח') שיש להמנע מזה, מ"מ

וראה לרבנו החיד"א ז"ל בספרו כף אחת (סי' א אות ח) שכתב לאמרה ביום הכפורים קודם מנחה, ואחריה נוסח תפילה כוללת כנדפס במחזורים ליום הכיפורים.

יד. בשו"ת אול"צ (ח"ב פ"ט תשובה ג) כתב וז"ל: שאלה. האם אפשר לומר נפילת אפים לאחר השקיעה. תשובה. אפשר לומר וידוי ונפילת אפים עד שלוש עשרה וחצי דקות לאחר השקיעה. ובמקורות כתב, אף שאין לומר נפילת אפים בבין השמשות, וכמ"ש באלהיו רבה (סי' קלא ס"ק ח), וכן כתב בבא"ח בפרשת כי תשא (אות יד), וראה עוד בכה"ח (שם ס"ק נא), ע"ש, ומשום שצריך להזהר מאד שלא לעשות נפילת אפים בלילה, ודלא כהט"ז שם (ס"ק ח') שהתיר נפילת אפים עד שיהא לילה ודאי, מ"מ נראה שעד י"ג דקות וחצי אפשר להקל. וכמו שנתבאר בספר אול"צ תשובות ח"א (הא"ח סי' כ וחיו"ד סי' י) שעד זמן זה הוי יום מעיקר הדין, אלא שמחמירים בו בדברים דאורייתא, ע"ש. ואמירת י"ג מידות מותרת בבין השמשות, וכמ"ש בבא"ח (שם אות ח), וראה גם בכה"ח (שם ס"ק כז), ע"ש.

וכ"כ מו"ר הראש"ל בספרו ילקוט יוסף (סי' רלג סעי' ו') וכתב שם במקורות. הנה בבא"ח (פרשת כי תשא אות ח) כתב, אסור להזכיר שלש עשרה מדות בלילה, ולכן אותם המתפללים מנחה בסוף היום עם שקיעת החמה, אם בעת שהגיעו לידיו עבר קריאת המוגרב, שהוא בסוף י"ב שעות ממש, לא יאמרו י"ג מדות, אלא יאמרו וידוי לבדו. ע"כ. ובשו"ת יחזקאל דעת הנ"ל כתב, שגם דעת הבא"ח שמוטר לומר י"ג מדות בתוך זמן בין השמשות, ומה שכתב בבא"ח דאחר קריאת המוגרב לא יאמרו י"ג מדות, אף על פי שעדיין הוא זמן בין השמשות, צ"ל דבשעור פורתא (דשש דקות וחצי לא דק) דכיון שהודה שמוטר לומר י"ג מדות בבין השמשות מאן פלג לו בין קודם קריאת המוגרב לאחר מכן. ועיין עוד במה שכתב בזה הרה"ג הנאמ"ו שליט"א בירחון אור תורה טבת תשמ"ו עמוד קס. ע"ש. ומה שכתב בספר נתיבי הלכה (עמוד מא) שזהו דוחק לפרש כן בדברי הבא"ח, הנה כבר העיר עליו מרן אאמ"ר (שליט"א) [זצוק"ל] בהסכמתו שבראש הספר, שמאחר ויש בנידון דין כמה ספיקות וספקי ספיקות, שבין השמשות שלנו הוא יום, אם כן בודאי שאפשר לומר י"ג מדות בבין השמשות, ולמה נדחוק לפרש כוונת הרב בא"ח שלא כהלכה. ע"ש.

טו. כתב בשעה"כ (דף י' ע"ד דרוש ו') וז"ל: בענין תפילין דר"ת דע כי מורי ז"ל בתחילה היה מניח תפילין דרש"י ור"ת ביחד ומתפלל בהם תפילתו בשחרית כמו שכתוב בפרק הקומץ כי מקום יש בראש להניח בו ב' זוגות. ובמנחה לא היה מניח אלא תפילין דר"ת ואח"כ עשה זוג תפילין דרש"י כסברת שמושא רבא שהם אצבעיים על אצבעיים וחריצים שקועים עד מקום המעברתא באופן שיהיה כל בית ובית חלוק ומפורד מחברו, ואת התפירה היו חוטי הגידים מפסיקים ועוברים בתוך החריצים ממש מצד זה לצד זה, ובבוקר היה לובש שני זוגות תפילין

של עש"ק אין מניחין תפילין כלל טז.

מאמרי הזוה"ק

פרשת תזריע

ענין ברית המילה

מי שזוכה למילה, מקבל אור מהיסוד והמלכות, וזוכה לעוה"ז ולעוה"ב, ומאיר שם הוי"ה ושם שד"י, ובזכותו עומדים שמים וארץ

לך לך דף צו ע"ב

וְגַם יִקָּב חֶצֶב בּוֹ (ישעיה ה, ב) גם חצב בו בור לפני הגת שבו ירד היין **דָּא תִרְעָא דְצִדְקָא** זהו שער של המלכות שהיא בחי' ירושלים **בְּמָה דָּאֵת אָמַר** כמו שנאמר, (תהלים קיח, יט) **פִּתְחוּ לִי שַׁעְרֵי צִדְקָא** הם שערי המלכות והם שערים שבהם הצדק נכנס. **מֵאִי מִשְׁמַע** מה הכוונה במה שאמר שערי צדק בלשון רבים? ועונה **דְּכָל כּוֹר יִשְׂרָאֵל דְּאֵתְגְּזֹר** שכל אדם שנמול ונחתם בברית קודש, **עֵייל בְּתִרְוּיָהּ וְזָכִי לְתִרְוּיָהּ** נכנס לשניהם כלומר זוכה למילה ע"י המלכות, ופריעה ע"י הצדק שזה היסוד, וזוכה לעוה"ז ולעוה"ב. **וּמֵאֵן דְּקָרִיב בְּרִיָּה לְקַרְבָּנָא דָּא** ומי שמקריב את בנו לקרבן זה שהוא ברית מילה **עֵייל לִיה בְּשָׂמָא קְדִישָׁא** מכניס אותו בשם הקדוש הוי"ה ב"ה כפי שרמזו רבותינו על הפסוק (דברים ל, יב) מי יעלה לנו השמימה ר"ת מילה, וס"ת הוי"ה, וגם משלים בו שם קדוש שד"י כי עד עתה היה בו רק ש"ד כנודע, **וְעַל אֵת דָּא מְתַקְיָמִין שְׂמִיָּא וְאַרְעָא** ועל אות זה שהוא מצות המילה מתקיימים ועומדים שמים וארץ **דְּכָתִיב**, (ירמיה לג, כה) **אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה** אם לא זכירת הברית שכולל יומם שהוא התפארת ולילה שהיא המלכות **חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שִׁמְתִּי** החוק והקיום של השמים שהם התפארת, וארץ שהיא המלכות, לא היו מתקיימים.

עיונים והארות

שסוברים שאין להניח תפילין במנחה, אלא נהגו שלא להניח משום שאין יכולים לשמור גוף נקי שלא להפיה בהם ושלא להסיח דעת מהם, וכמבואר בשו"ע בס"י ל"ז סעי' ב', ולכן אין בזה חשש משום לא תתגודדו. עכ"ל.

טז. בא"ח (ש"א פר' וירא אות כג) וז"ל: ודע כי הנהגין להתפלל מנחה בתפילין, לא יניחום במנחת ערב שבת, כי כבר נתנוצץ קדושת שבת שהוא עצמו אות, וכמ"ש רבינו חיד"א במחזיק ברכה סי' כ"ה בשם המקובל מהר"ם פאפיר"ש ז"ל ושומר אמונים ע"ש.

כיום לא נזהרים בזה, ומניחים בכל אופן תפילין דשמושא רבא, ואפשר שהטעם הוא משום שאינו מפורש בדברי האריז"ל לאסור לכל אדם להניחם. וראה עוד בבא"ח שם. ובספר עוד יוסף חי בסוף פרשת ויקהל.

ואף רשאי להניח תפילין אלו במקום שלא נהגו כן, ואין בזה משום לא תתגודדו, ולא מיבעיא לפי מה שיתבאר (להלן בפרק ה' בבאוריים לתשובה י"א), שלדעת הרמב"ם אין לא תתגודדו אלא בשני בתי דינים, אלא אף להחולקים, כאן אין לחוש משום לא תתגודדו, שהרי אף אלו שלא מניחים תפילין במנחה, אינו משום

וְהָאֵי מַאֲרִיָּה דְּהַלּוּלָא דָּא זָכָה לְכָלָּא ואחר שרבי אבא סיים את הדרוש פתח בשבחו של בעה"ב ואמר שבעל השמחה זכה לכל זה שהם מילה ופריעה **לְמַחְזֵי קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֲנַפִּין בְּאֲנַפִּין בְּהָאֵי יוֹמָא** לראות את הקב"ה פנים בפנים, דהיינו לראות גילוי אור התפארת שנגלה ע"י עסק התורה, והוא אותה האש שנתלהטה סביבות הבית.

וּבָאָה חוּלְקָנָא דְּזִכִּינָא לְהָאֵי יוֹמָא אשרי חלקנו שזכינו ליום הזה **וְזָבָאָה חוּלְקֵךְ עִמָּנָא** ואשרי חלקך עמנו, **וְהָאֵי בְּרָא דְאַתִּי לִיד לְךָ קְרִינָא עָלֶיָּה** וזה הבן שנולד לך אני קורא עליו הפסוק (ישעיה מג, ז) **כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְגו'** הוא שם מ"ה שעולה גימ' אד"ם, וכידוע שבזכות המילה שם הוי"ה מתגלה באדם, וגם שם שד"י נרשם עליו לאחר המילה **יִצְרָתִינוּ** מעולם היצירה שהוא סוד יסוד דו"א שמתגלה ע"י הפריעה **אֵפָּה עֲשִׂיתִיו** מעולם העשייה שהוא סוד המלכות שמתגלה ע"י המילה. **וּבְתִיב,** (ישעיה נד, יג) **וְכָל בְּנִיךָ לְמוֹדֵי יְהוָה וְגו'** ואחר ששיבח את אבי הבן משבח את כל הת"ח שלמדו כל אותם הלילות וכן מברך את הילד שיהיה ת"ח. **אוּזְפוּתָהּ לְרַבִּי אָבָא תַּלְתַּת מִיָּלִין** ליוו את רבי אבא דרך בכבוד שלשה מילין, ולא נהגו בו כאדם רגיל שמלוין אותו רק מיל אחד.

אָמְרוּ לֵיהּ אמרו לו לרבי אבא בשעה שליוו אותו **הָאֵי מַרְיָה דְּהַלּוּלָא, אוּשְׁפִינֵךְ** זה בעל השמחה המארח שלך, **זָכָה לְכוּלֵי הָאֵי בְּנִין דְּקִיָּים קִיּוּמָא דְּמִצְוָה** זכה לכל הכבוד הזה היות וקיים איזו מצוה חשובה. **אָמַר מַאי הִיא** שאל אותם רבי אבא מה היא המצוה? **אָמַר הֵהוּא גִבְרָא, דְּבִיתָאֵי, אֶתְתַּ אָחִי הָוּוּת** אמר אותו האיש בעה"ב, אשתי, היא היתה אשת אחי, **וּמִית כָּלָא בְּנִין וּמֵת בְּלֵא בְּנִים, וְנִסְיבְנָא לָּהּ** ולקחתי אותה לאשה וקיימתי בה מצות יבום, **וְדָא הוּא בְּרָא קְדָמָאָה דְּהָוָה לִי מִנָּה** וזהו הבן הראשון שהיה לי ממנה **וְקְרִינָא לֵיהּ בְּשֵׁמָא דְּאַחֵי דְּאַתְפִּטְר** וקראתי לו בשם אחי שנפטר להקים שם לאחי. **אָמַר לֵיהּ, מִכָּאן וְלַהֲלָאָה קְרִי לֵיהּ אִידִי** [א] אמר לו רבי אבא מעבשיו תקרא לו בשם "אידי" שידעו כולם שהילד הזה הוא ממש נשמת אחיו הנפטר כמו אידי ואידי הנזכר בתלמוד שפירושו "היינו הך", **וְהִינּוּ אִידִי בְּרַ יַעֲקֹב** [ב] וזהו רבי אידי בר יעקב הנודע בשערים. **בְּרִיךְ לֹזֵן רַבִּי אָבָא וְאִזִּיל לְאַרְחִיָּה** בירך אותם רבי אבא והלך לדרכו.

רבי אבא מסדר הדברים לפני ר' אלעזר ומפחד לאומרם לרשב"י

עיונים והארות

[א] קרי ליה אידי. פי' כמו תניא אידך שפירושו ברייתא אחרת וכן אר"א על התינוק הנולד שיקראו לו אידי לפי שהגוף הראשון מת בלא בנים וכמאן דליתיה דמי וזה אחר הוא ויעשה תיקון בלידת הבנים שיוליד.

[ב] ודע לך אחי חביבי שאידי בר יעקב לא נזכר בכל הש"ס ועיין בסדר הדורות ח"ב ערך רב אידי אבוא דר' יעקב שהלך לשיבת רבי יוחנן והביא שם ה"עין יעקב" שהגירסא רב אידי בריה דרב יעקב, ועיין במס' חגיגה דף ה' ע"ב שמובא שם רב אידי אבוא דרב יעקב בר אידי הוה רגיל שהיה הולך ג' חדשים בדרך וחד יומא בבי רב והווי קרו ליה רבנן בר בי רב דחד יומא.

כֹּר אֶתָּא, סִדֵּר מְלִין קַמִּיה דְּרַבִּי אֶלְעָזָר כאשר בא רבי אבא סידר את כל הדברים לפני רבי אלעזר, וְדָחִיל לְמִימַר לְרַבִּי שְׁמַעוֹן וּפְחַד לֵאמֹרם לִפְנֵי רִשְׁבִּי שְׁמַא יַעֲנִישֵׁם, לִפִּי שֶׁהָיוּ סוּדוֹת הַתּוֹרָה, וְאִסּוּר לְגִלּוֹתָם אִלָּא בִישִׁיבְתוּ שֶׁל רִשְׁבִּי, וְהִמְתִּין לְהוֹדֵמֶנּוּ לִסְפֵּר לוֹ. מֵה עֲשָׂה יוֹמָא חַד הָנָה קַמִּיה דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן יוֹם אֶחָד הָיָה רַבִּי אֲבָא לִפְנֵי רִשְׁבִּי. וְאָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן מֵאֵי דְכֶתִיב מֵה פִירוּשׁ מִשְׁכֹּכ (בְּרַאשִׁית יז, ג-ד) וַיִּפֹּל אֲבָרָם עַל פָּנָיו וַיִּדְבֹּר אֶתּוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ [ג]. מִשְׁמַע דְּעַד דְּלֹא אֶתְגָּזֵר הָנָה נָפִיל עַל אֲנָפִי וּמִלִּיל עֲמִיה מִשְׁמַע שְׁעַד שְׁלֹא נִימּוֹל הָיָה נוֹפֵל אֲבָרָם עַל פָּנָיו וְכך דִּיבֵר הַקֶּבֱ"ה. בְּתַר דְּאֶתְגָּזֵר קָאִים בְּקִיּוּמִיה וְלֹא דָחִיל וְאַחַר שְׁנִימּוֹל הָיָה עוֹמֵד עַל עַמּוּדוֹ וְלֹא הָיָה מִפְּחַד. וּמִשְׁכֹּכ אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְּךָ פִירוּשׁוֹ דְּאֶשְׁכַּח גְּרַמִּיה גְּזִיר שְׁמַצָּא עֲצָמוֹ מִהוֹל, כְּלוּמַר עֲמוּד עַל עֲצָמָךְ אֵתָּה כְּבֵר מִהוֹל [ד].

אָמַר לִיה רַבִּי אֲבָא, אִי נִיחָא קַמִּיה דְּמַר דְּלִימָא קַמִּיה מֵאֲנוּן מְלִי מַעְלִיתָא דְּשְׁמַעְנָא בְּהָאֵי אָמַר לוֹ רַבִּי אֲבָא לְרִשְׁבִּי, אִם טוֹב לִפְנֵי אֲדוֹנִי שְׁאוּמֵר לִפְנֵי מֵאוֹתָם דְּבְרֵי תוֹרָה שְׁשִׁמַּעְתִּי מֵעֲנִין הִבְרִיתִי, אָמַר לִיה אִימָא אָמַר רִשְׁבִּי תֹאמַר חֲבִיבִי. אָמַר לִיה דְּחִילָנָא דְּלֹא יִתְעַנְשׁוּ עַל יְדָאֵי אָמַר לוֹ רַבִּי אֲבָא אֲנִי מִתִּירָא שְׁלֹא יַעֲנִשׁוּ בְעַלֵּי הַחִידוּשִׁים עַל יְדֵי, שְׁגִילוֹ סוּדוֹת הַתּוֹרָה לֹא בִישִׁיבְתָּךְ וּבִלֹּא רְשׁוּתָךְ. אָמַר לִיה חַם וְשָׁלוֹם שִׁיעֲנִשׁוּ (תְּהִלִּים קיב, ז) מִשְׁמַעוּעָה רָעָה לֹא יִיכָא נִבּוֹן לְבוֹ פְּטוּחַ בִּיהוֹהָ שְׁלֹא יַעֲנִשׁוּ וְלֹא תִבּוֹא תִקְלָה עַל יְדֶךָ. סָח לִיה עוֹכְבָּא סִיפֵר רַבִּי אֲבָא לְרִשְׁבִּי אֵת כֹּל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בְּמַעֲמַד כֹּפֵר טְרֵשָׁא וְסִדֵּר קַמִּיה כֹּל אֲנוּן מְלִין וְסִדֵּר לִפְנֵי כֹל אוֹתָם סִתְרֵי תוֹרָה שְׁשִׁמַּע בְּיוֹם הַמִּילָה וּבִלְיִלּוֹת שְׁלֵמָדוֹ לְהַצְלַחַת וּשְׁמִירַת הַיֶּלֶד.

רִשְׁבִּי גִזֵּר גְּלוּת לְבָנֵי כֹפֵר טְרֵשָׁא וּמִסְבִּיר שׁוּה לְטוֹבָתָם

אָמַר לִיה אָמַר לוֹ רִשְׁבִּי לְרַבִּי אֲבָא וְכִי כָּל הַנִּי מְלִי מַעְלִיתָא הָיוּ טְמִירִין גַּבְרָה וְלֹא אִמְרַתָּ לְהוֹ וְכִי כֹל אֵלּוֹ הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים הָיוּ טְמוּנִים אֲצִלְךָ וּשְׁמַרְתָּ כֹּל הַסּוּדוֹת אֲצִלְךָ וְלֹא אִמְרַתָּ אוֹתָם לָנוּ. גִּזְרָנָא עֲלֶיךָ דְּכָל תִּלְתִּין יוֹמִין אֵלִין תִּלְעִי וְתִנְשִׁי גִזֵּר אֲנִי עֲלֶיךָ שְׁכַל שְׁלִשִׁים יוֹם אֵלּוֹ כִּנְגַד אוֹתָם שְׁלִשִׁים יוֹם שְׁשִׁמַּרְתָּ אוֹתָם אֲצִלְךָ תִּלְמַד בַּתּוֹרָה וּתִכְפֹּף תִּשְׁכַּח. וּמִסְבִּיר רִשְׁבִּי מְדוּעַ הֶעֱנִישׁ אוֹתוֹ. וְלֹא בְּתִיב, וְכִי לֹא כְּתוּב (מִשְׁלִי ג, כז) אֵל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעַלְיוֹ בְּהִיּוֹת לֹאֵל יְדָךְ לַעֲשׂוֹת וְאִ"כ

עִיּוּנִים וְהֶאָדָוֶת

גרמיה גזר. ז"ח.
[ד] א"ה שי"ף נלע"ד מכאן רמז למשרז"ל, על הפסוק בעצם היום הזה נימול אברהם וגו', בעצ"ם ר"ת ב'נשיכת ע'קרב צ'דיק מ'ליוז"ש ואשכח גרמיה גזר בהיסח הדעת וכמשרז"ל ג' דברים באים בהסח הדעת, מציאה עקרב משיח.

[ג] ק"ל תרתי, דנראה דנפל אחר שהתחיל הדיבור ומה טעם לנפילה זו. ועוד, למה לא נפל קודם לכן, פי' דויפול על פניו פי' כל מה שדיבר עמו עד הנה, שאמר לו אני אל שדי וגו' וארבה אותך וגו' הכל היה בנפילת פנים, ובעוד זה שהיה נופל מל אותו הקב"ה, פי' נס, ומיד היה הדיבור אתו ממש שהיה על עמדו וא"ל מה זה שאתה עומד כי בריתי אתך וזהו דאשכח

איך מנעת ממני את התורה שנקראת טוב. **וְכֵן הָיָה** וכך היה שהיה רבי אבא לומד ומשכח. **אָמַר גּוֹזְרָנָא דְבִאֲוִרִיתָא דָּא יִגְלוֹן לְבָבָל** (ויגלוֹן בְּבָבֶל) **בִּינֵי חֲבֵרִיָּא** אמר רשב"י גוזר אני על אותם בני כפר טרשא שעם הסודות שלהם יגלו לבבל בין החברים, כדי שיתגלו גם סודות התורה לבני בבל, כי ראינו שאותם החכמים פחדו לעזוב את מקומם שמא תשכח מהם חכמת הקבלה אשר בידם, ועתה רשב"י אומר להם לילך ולא לפחד וילמדו אותה בבבל.

חֲלַשׁ דְּעֵתִיָּה דְרַבִּי אָבָא חלשה דעתו של רבי אבא כי חשב שרשב"י גזר עליהם גלות עבור גילוי הסודות, **וְזָמָא חַד חָמָא לִיָּה רַבִּי שְׁמַעוֹן** יום אחד ראה אותו רבי שמעון **אָמַר לִיָּה טוֹפְסָרָא דְלִבְךָ בְּאַנְפְךָ שְׂכִיתָ** אמר לו טופס ודמות וציור המחשבה שבלבך ניכר בפניך שכנראה יש בלבך צער ודאגה. **אָמַר לִיָּה לֹא עַל יְדֵי הוּא אֱלָא עַל דִּידָהּ** אמר לו רבי אבא לא על עצמי אני מצטער שמה שאני לומד אני שוכח, אלא אני מצטער על אותם בני כפר טרשא שנענשו על ידי בגלות. **אָמַר לִיָּה [ה] חָם וְשָׁלוֹם דְּאַתְּעִנְשׁוּ** אמר לו רבי שמעון ח"ו שנענשו, כי לא ילכו בכח לבבל אלא בחשק גדול, ולא יהיה להם שום צער ושום עוון ח"ו, **אֱלָא בְּגִין דְּמַלִּין אֲתַגְלִיין בִּינֵיהוּ כָּל כֶּךָ** אלא היות שהסודות נתגלו ביניהם כל כך **יִגְלוֹן בִּינֵי חֲבֵרִיָּא** לכן כדאי שיגלו בין החברים שבבל **יִלְפֹון אֲנֹן אֲרַחֲיוֹ (וְאַתְּבַסְמֹן) וְאַתְּכַסְיִין מַלִּין בְּגִוּוּיָּהּ** ושם ילמדו מהם את הדרכים איך לכסות את סודות התורה, ואז ידעו להסתיר הסודות ולא ייענשו, והענין כיון שחכמי בבל לא רגילים בסודות התורה ילמדו להם בסתר וידעו להסתיר הדברים בחכמה נפלאה. **דָּהָא מַלִּין לֹא אֲתַגְלִיין אֱלָא בִּינָא** שהרי סודות אלו אינם ראויים להתגלות אל בינינו **דָּהָא קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֲסִתְכִים עֲמָנָא** שהרי הקב"ה הסכים עמנו בגילוי סודות התורה, וברשותו אנחנו לומדים בפרד"ס התורה **וְעַל יְדִנָּא אֲתַגְלִיין מַלִּין** ועל ידינו שיש לנו בחי' אור המקיף יתגלו סודות התורה.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּתִיב, (ישעיה נח, ח) אֹז יִבְקַע פֶּשֶׁתְּר אֲוֶרְךָ וְגו'. **וּמִין קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְאַכְרֹזָא עַל בְּנוֹי וְיִימָא** עתיד הקב"ה להכריז על בניו ויאמר, **אֹז יִבְקַע פֶּשֶׁתְּר אֲוֶרְךָ וְאַרְכַּתְךָ מִתְּרָה תִצְמַח וְהִלֵּךְ לְפָנֶיךָ צִדְקָךָ וּכְבוֹד יְהוָה יֵאסְפְּךָ.**

ע"י מצות המילה מעבירים זוהמת הערלה וזוכים לנפש חיה מצד הקדושה ונבדלים מן אומות העולם

הקדמת הזוהר דף יג ע"א

בְּקוֹדָא שְׂבִיעָאָה לְמַגֵּזר לְתַמְנָא יוֹמִין מצוה השביעית למול בן זכר לשמונה ימים ללידתו **וְלֹאֲעֲבָרָא זֹהֲמָא דְעֶרְלָתָא** ולהעביר זוהמת הערלה ממנו, ואומר הזוה"ק הטעם שמלים לשמונה ימים, **בְּגִין דְּתַהִיא חַיָּה** מפני שאותה חיה שהיא המלכות, **אִיהִי דְרָגָא תַּמְנָאָה לְכָל**

עיונים והארות

[ה] חם ושלום דאתענשו אלא בגין וכו'. פי' שנתיירא הסוד, ולכן אמר שיגלו לבבל ושם ילמדו להסתיר רזי רבי שמעון בר יוחאי עליהם שמא יענשו על גילוי תורה, נמצא שכוונת רבי שמעון בר יוחאי לטובתם.

דְּרָגִין היא מדרגה וספירה שמינית לכל המדרגות, דהיינו מספירת הבינה, כי היא אם הבנים שהם ז"ת, וכל הג"ר נכללים בבינה, ולכן המלכות היא שמינית, **וְהָיָא נֶפֶשׁ דְּפָרְחָא מִינָהּ** ואותה הנפש שפורחת ממנה מן המלכות אל הגוף, **אַצְטְרִיכָא לְאַתְחִזָּאָה קָמָה לְתַמְנִיָּא יוֹמִין** צריכה להראות לפניו לפני המלכות לשמונה ימים ביום השמיני לאחר המילה והפריעה [ו] לקבל אור משרשה **כָּמָה דְּאִיהִי דְרָגָא תְּמִינָאָה** כמו שהיא המלכות מדרגה שמינית. ולכן צריך בתחילה למול את הילד כדי להעביר זוהמת הערלה ואז יוכל לקבל את אור החיות מן המלכות, וז"ש **וּבְדִין אֶתְחַוִּי וְדָאִי דְּאִיהִי** ואז נראה בודאי שהיא **נֶפֶשׁ חַיָּה** דהיינו **נֶפֶשׁ דְּהָיָא חַיָּה** **קְדִישָׁא** נפש של אותה חיה קדושה, שהיא בחי' המלכות **וְלֹא מִסְטָרָא אַחֲרָא** ולא מצד אחר שהוא הס"א כמו הגויים שנפשותם מס"א, כי עם ישראל ע"י שמעבירים מהם את הערלה זוכים לקבל נפש חיה. **וְדָא אִיהִי** וזה הוא מש"כ (בראשית א, ב) **יִשְׂרָאֵל הַמַּיִם**. ומפרש **בְּסִפְרָא דְחֲנוּךְ** בספרו של חנוך שהוא מטטרו"ן, שמילת "ישרצו" פי' **יִתְרַשְׁמוּן מִיָּא דְזֶרְעָא קְדִישָׁא רְשִׁימוֹ דְנֶפֶשׁ חַיָּה** יהיה רושם באות ברית קודש מטיפות קדושות, שהם מים דזרע קודש דרך חותם הקודש מהארה של נפש חיה שהיא בחי' המלכות. ומפרש **וְדָא רְשִׁימוֹ דָּאֵת יו"ד דְּאַתְרֵשִׁים בְּבִשְׂרָא קְדִישָׁא** וזה מצות המילה, היא הרשימו וההיכר של אות יו"ד שנרשם ונתגלה בבשר קודש של האדם, **מִכָּל שְׂאֵר רְשׁוּמִין דְּעֵלְמָא** [ז] יותר מכל שאר האורות והרושם שבעולם, כי אין היכר בגוף האדם לשאר המצוות כמו בברית מילה, כי זה חותם שנשאר תמיד, כמ"ש וצאצאיו חתם באות ברית קודש.

חובת ההזמנה בפה לכסא אליהו הנביא מלאך הברית

וְעוֹף יַעֲוֹפֵף עַל הָאָרֶץ. פי' **דָּא אֵלֵיהּ דְּטָאָם כָּל עֲלָמָא בְּאַרְבַּע טָאָסִין** זה אליהו הנביא שטס את כל העולם בארבע טיסות (וכמבואר בגמ' ברכות ד:) **לְמַהֲוִי תַפְן בְּתַהוּא גִזִּירוֹ דְּקִיָּימָא קְדִישָׁא** [ח] להיות שם באותו חיתוך של ברית קודש, כי אליהו הנביא צריך להיות בכל ברית קודש ולהעיד שעם ישראל מקיימים בריתו של הקב"ה [ט]. **וְאַצְטְרִיךְ לְתַקְנָא לִיָּה בּוֹרְסִיָּא וְלְאַדְפָּרָא בְּפוּמִיָּה**

עיונים והארות

המלכות דטאס כל עלמא. ופי' עלמא הוא הז"א. ואומר כי אליהו הוא המלכות מתלבש בז"א בד' טאסין בארבע אותיות של השם אדנ"י. ומלמד אותנו כאן עיקר כוונת המילה כשחותך הערלה צריך לכון ב' שמות ביחד יאהדונה"י. וזה מה שאמר שאליו שהוא בחי' המלכות טס עלמא, שמתלבש ומתאחד בז"א הנקרא עלמא למהוי תמן להיות שם בהווא גזירו דקיימא קדישא, באותו חיתוך של הברית הקדושה, כי אז מתגלה עטרת היסוד, הוא האות י' כנ"ל.

[ט] **וכמובא** בפרקי דר' אליעזר (פרק כח) וז"ל "ועמד אליהו וברח לו להר חורב שנא' (מלכים א' יט, ח) ויקם ויאכל וישתה ושם נגלה לו הקב"ה. אמר לו מה לך פה אליהו, א"ל קנא קנאתי. א"ל [הקב"ה] לעולם אתה מקנא? קנאת בשטים וכו' וכאן קנאת? חייך שאין עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים לעשות כסא אחד מכובד למלאך הברית שנקרא אליהו הנביא

[ו] **יבויין** בפריעה כשנגלת העטרה שהיא דמיון י', שעל ידי זה משלים שם שדי בגוף הולד. שכאשר העטרה היתה מכוסה היו נראות אותיות ש"ד פי' שני זרועותיו והראש דמות ש', וכשפושט זרועו ימין או שמאל עם הגוף הרי ד', ובהתגלות היו"ד שהיא העטרה הרי שד"י, שהוא חותם בגוף הקטן. וגם יעלה גי' מטטרו"ן שמקבל את הילד לחלקו ומוציא אל הקל"י חלקם.

[ז] **וג'** פעולות יש כאן: א. מילה. ב. פריעה. ג. הטפת דם ברית. וג' פעולות אלה הם להעביר ג' הקליפות. כי ד' קליפות הן, ואחת היא קליפת נוגה טוב ורע וג' האחרות כולן רעות. ואמר זוהמת הערלה, כיון שהקליפות הללו נתהוו לאחר חטא אדה"ר.

[ח] **אליהו** בגמטריא שם ב"ן כזה (יו"ד-ה"ה-ו"ו-ה"ה), והוא ענין

דא בורסיא דאליה"ו וצריך לתקן ולהכין לו לאלהיו הנביא כסא ולהזכיר בפיו ולומר זה הכסא של אליהו הנביא. **ואי לאו, לא שארי תמן** ואם לא מזכיר בפיו לא נמצא שם, כי כאשר אומרים זה הכסא וכו' אז מעירים אותו לצאת ממקומו ולהגיע. ועוד, כדי שימצא שם מקום רוחני לשבת שם. [י].

ע"י מצות המילה והפריעה שאח"כ מסירים את כל ראשי הקלי' ומשפיעים קדושה לגוף

ויברא אלהים את התנינים הגדולים, פ' תריין אליין ערלה ופריעה שנים אלו שהם ערלה ופריעה שהן שתי קליפות קשות-ס"מ ופלוגית, שהם זו"ן דקלי' שנקראים תנינים גדולים, והם הראשים של הקלי', מה צריך לעשות להם. **גזירו דערלה ופריעה לבתר** חיתוך של הערלה לגמרי שהיא מלכות ואח"כ פריעה, והיא הזכר דקלי', ומספיק רק לקרוע ולהוריד למטה. **ואנון דבר ונוקבא** והם זכר ונקבה דקלי', וע"י המילה והפריעה מעבירים אותם, ואז צריך לבוין, המילה ע"ה גימ' הוי"ה אדנ"י, ובזה תשרה שם הקדושה. **ואת כל נפש תתיה הרומשת, דא רשימו דא"ת קיימא קדישא** זה הרשימו של אות ברית קודש שהיא עטרת היסוד דז"א **דאיהי נפש תיה קדישא ברקאמרן** שהיא נפש חיה הקדושה שהיא בחי' המלכות, והענין כי מעטרת היסוד דז"א בא שפע של נשמות למלכות כמו שכבר הסברנו.

אשר שרצו המים ומבאר מה הם אותם המים מיין עלאין דאתמשכו לגבה דאת רשימו דא מים עליונים מימי החסד שנמשכו האורות הללו אצל אות הרושם הזה שבעטרת היסוד דז"א. **ובגין דא** ובשביל זה החסד **אתרשימו ישראל ברשימו קדישא ודכיו לתתא** נרשמו עם ישראל ברושם הקדוש והטהור למטה, כי מקדשים עצמם במותר להם ומטהרים עצמם מכל פגם ברית קודש, ולכן זכו לכל האור הזה, **בגוונא דאנון רשימין קדישין** וכמו שיש בעולמות העליונים הבדל בין אותם מלאכים שהם רשומים מצד הקדושה לבין אותם שעומדים מאחורי הקדושה בס"א, **לאשתמודעא בין סטר קדישא לסטרא אחרא דמסאבו** כדי שיהא היכר בין אותם שבצד הקדושה לאותם מלאכים שהם בצד האחר שבטומאה. **אנה**

עיונים והארות

כדי שישב על המצע הזה, והיינו שיאמר האדם הגשמי הזמנה זו של זה הכסא וכו' בפיו, דהבל פיו הוא רוחני, אך כיון שיוצא מפי האדם הגשמי היה אמצעי מעורב מגשמי ורוחני, ומן ההבל הזה של הזמנה זו יתהוה מצע על הכסא, וישב עליו אליהו זכור לטוב, ולכן צריך לו הזמנה בפה כדי שיתהוה מן הבל דברים אלו של הזמנה זו מצע רוחני, אך הוא גס ועב וישב עליו אליהו הנביא.

ובזה תבין מ"ש בריש אדרא זוטא דאמר רשב"י לחברייא, הא רבי פינחס בן יאיר הכא אתקינן דוכתיה. והדבר יפלא מה בידם לעשות בתקון המקום וכי מצעות יציעו. ואם כונתו לומר שישומו לו כסא הול"ל שימו לו כסא. אך בזה שכתבנו נראה כונתו שיתקינן דוכתיה בדבור שיאמרו בפיהם על איזה כסא המונח שם, או על בימה אחת זה המקום של רבי פינחס בן יאיר ובזה ההבל של דברי הזמנה זו יתהוה מצע על אותו מקום שיהיה ראוי לישיב עליו רבי פינחס בן יאיר. עכ"ל.

זכור לטוב מלאך הברית שנאמר (מלאכי ג, א) ומלאך הברית אשר אתם חפצים. עכ"ל.

[י] **ויבוין** לשם קדוש "תכמ"ץ" שהוא בא"ת ב"ש "אליה" כי שם הקדוש הזה נותן מלאכים לשמירת הילד שלא יטמא בריתו כל ימיו. ויאמר בפיו: "זה הכסא של אליהו [בא"ת ב"ש תכמ"ץ] הנביא זכור לטוב שיתגלה במהרה בימינו אמן".

ונביא לשון הרי"ח בתקוני הזוהר דף קט"ו ח"א כדי שנבין מה הענין שאומרים זה הכסא וכו'. וז"ל: הלא שמעת מה שתקנו חז"ל להכין כסא לאלהיו הנביא זכור לטוב בעת המילה וכמ"ש בזה"ק, ונודע הוא שצריך לומר בפה קודם המילה זה הכסא של אליהו הנביא מלאך הברית זכור לטוב. וצריך לנו לדעת, למה אצטרך להזמין בפה בפרוש. אך הענין הוא כי אליהו זכור לטוב הבא בעת המילה, הוא רוחני ובא מתלבש בלבוש רוחני, ואיך ישב על הכסא הגשמי? על כן צריך לעשות מצע על הכסא שהוא אמצעי כלול מגשמי ורוחני

יִשְׂרָאֵל רְשִׁימִין לְאַשְׁתְּמוּדְעָא בֵּין קְדוּשָׁא כְּמוֹ כֵּן, גַּם יִשְׂרָאֵל רְשׁוּמִים בְּרִית קוֹדֶשׁ כְּדִי לְהַכִּיר בֵּין יִשְׂרָאֵל שְׁבַקְדוּשָׁה, לְעַמִּין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלֹת דְּאַתְיִין מִסְטָרָא אַחְרָא דְּמִסְטָרָא בְּמָה דְּאַתְמָר לְבִין עַמִּים עֲבוֹרִים שְׁבָאִים מִצַּד אַחַר מִהֲטוּמָא כְּמוֹ שְׁלִמְדֵנוּ. וּבְמָה דְּרְשִׁים לֹון וְכִמוֹ שְׁהִקְבֵּה רוּשָׁם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּבְרִית קוֹדֶשׁ לְהִיטוֹם נִבְדָּלִים מִהֲעֲבוֹרֵם, הָכִי רְשִׁים בְּעִירֵי יְעוֹפֵי דְלָהוֹן כְּמוֹ כֵּן עָשָׂה הִקְבֵּה רוּשָׁם וְהַבְדִּיל בֵּין הַבְּהֻמוֹת וְהַעוֹפוֹת שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם טְהוֹרוֹת מִצַּד הַטּוֹב שְׁבַקְלִיפַת נֹוּגָה, לְבְּעִירֵי יְעוֹפֵי דְעַמִּין עוֹבְדֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמִזְלֹת לְבִין הַבְּהֻמוֹת וְהַעוֹפוֹת שֶׁל הָעַמִּים הָעֲבוֹרִים שֶׁהֵם טְמֵאִים כְּמוֹתָם, מִצַּד ג' קְלִיפּוֹת טְמֵאוֹת [יא]. וּפָאָה חוֹלְקָהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁרֵי חֲלָקָם שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל שְׁהִקְבֵּה הַבְּדִילָנוּ מִן הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ תוֹרַת אֱמֶת.

מאמרי הזוה"ק

פרשת מצורע

בניית הבית בקדושה ובטהרה ולשם שמים

מבאר והולך כי בשעה שבונה אדם את ביתו יראה להיוהר לעשותו בקדושה ובטהרה ויאמר בפיו שעושה זאת למען יהיה לשמו יתברך דירה בעולם הזה ומקום להשראת השכינה, ובוה יסלק המשטינים והמקטרגים מעליו

תזריע דף נא ע"ב

פֶּתַח רַבִּי יְהוּדָה וְאָמַר, לְפָרֶשׁ הַפֶּסוּק (יִרְמְיָה כב, יג) הוּי בּוֹנֶה בֵּיתוֹ כִּלְאָ צֶדֶק אוֹי לְמִי שְׁבוֹנָה אֶת בֵּיתוֹ וְאִינוּ אֹמֵר בְּפִיו שֶׁהִבִּית הַזֶּה יִהְיֶה מְקוֹם לְהַשְׁרָאָה הַשְּׁכִינָה שֶׁנִּקְרָאת "צֶדֶק" כְּנוֹדֵעַ, דִּהָא בְּכָל אֲתֵר דְּאַשְׁתַּבַּח בֵּיה צֶדֶק שֶׁהָרִי בְּכָל מְקוֹם שֶׁנִּמְצָאת בּוֹ הַשְּׁכִינָה שֶׁנִּקְרָאת צֶדֶק [א], כָּל רוֹחִין וְכָל מְזִיקֵי עֲלָמָא עֲרָקִין מִנִּיהָ כָּל הָרוּחוֹת וְכָל מְזִיקֵי הָעוֹלָם לְמִינֵיהֶם בּוֹרְחִים מִמֶּנּוּ, וְלֹא מִשְׁתַּבַּחֵי קָמִיָּה וְאִינֶם נִמְצָאִים לְפָנָיו, כִּי קְדוּשַׁת הַשְּׁכִינָה מְבַרִּיחָה אוֹתָם וְאִינֶם יְכוּלִים לַעֲמוֹד שָׁם. וְעַם כָּל דָּא וְעַם כָּל זֶה שֶׁאִמְרָנוּ שֶׁקְדוּשַׁת הַשְּׁכִינָה מְגַרֶשֶׁת וּמְבַרִּיחָה אֶת הַס"א, מֵאֵן דְּאַקְרִיִּים וְנִטִּיל אֲתֵר מִי שֶׁמְקִידִים בְּרֵאשׁוֹנָה

עיונים והארות

וכיו"ב, נמצאים בעשר ספירות דס"א. והשורשים לבהמות ולחיות הכשרים, לדומם ולצומח המותר באכילה ולכל מעשה ודיבור ומחשבה שאין בהם איסור אלא שאינם לשם שמים, נמצאים בקליפת נוגה.

[א] וכמו שהסביר הרש"ש בנתינת הצדקה כי המלכות עומדת אח' באח' עם ז"א כדוגמת י' דצ' דצדק. דלה ועניה כד' דצדק. ורגליה יורדות מות כרגל ק' דצדק וכו'. ומקורו משער המצוות פרשת ראה ע"ש.

[יא] הכוחות המרכיבים את ה"ס"א, נקראים קליפות, ומתחלקות לשתי קבוצות: א. קליפת נוגה, ב. שאר קליפות רעות. קליפת נוגה היא הממצעת כביכול בין הטוב לרע, והיא כוללת טוב ורע. ובהיותה ממצעת, הקיום של הקליפות בא ע"י קליפת נוגה, לפי שאין קשר בין הטוב לרע, בין ה"ס"א לקדושה, רק דרך קליפת נוגה. והנה לכל מציאות יש שורש בעולמות העליונים, וא"כ השורשים לכל מה שקשור עם הקדושה, נמצא בעשר הספירות דקדושה. והשורשים לכל מה שקשור עם הרע, נמצא בעשר ספירות של ה"ס"א. והשורשים לבהמות טמאות ולמאכלות אסורות כגון ערלה וכלאים

ולוקח איזה מקום **אֶתִּיר בֵּיה** הוא מחזיק וזוכה באותו מקום, כלומר אם השכינה קדמה ושרתה באותו מקום א"כ צד הקדושה זכה ונמצא באותו מקום ומבריק הקליפות, ואם הס"א מקדמת לזכות ולשרות באותו מקום היא הזוכה ולא נותנת מקום לקדושה להכנס ולשרות [ב]. **אָמַר לֵיה** אמר לו **רַבִּי חֲזַקְיָה** לרבי יהודה, **אֵי הָבִי** אם כך כמו שאתה אומר שמי שהקדים לשרות ולהחזיק באיזה מקום הוא הזוכה ואין כח ביד השני לגרשו, אם כך **שְׁקִיל שְׁמָא קְדִישָׁא בְּרוּחַ מְסַאבָּא** שקול השם הקדוש שהוא השכינה הקדושה ברוח הטומאה ח"ו, ואיך אפשר שהשכינה וצד הקדושה, אינם יכולים לגרש את הס"א.

אָמַר לֵיה אמר לו רבי יהודה, **לָאו הָבִי** לא כך הדבר, **אַלְא שְׁמָא קְדִישָׁא** השם הקדוש שהוא השכינה הקדושה **לֹא שְׂרִיא בְּאַתֵּר מְסַאבָּא** לא שורה במקום טמא, פי' אפי' שיש כח ביד השכינה לגרש את הקליפות ורוח הטומאה שכבר שרתה באותו מקום, בכל זאת אינה רוצה בשום אופן להיות ולשרות במקום ששרתה שם הטומאה כמ"ש (תהלים ה, ה) "לא יגורך רע", כלומר לא תגור במקום שיש שם קליפות הנקראים "רע", **וּבְגִין כֵּךְ** ולפיכך, **אֵי שְׁמָא קְדִישָׁא** אם השם הקדוש שהוא השכינה **נָטִיל אֶתֵּר מִקְדָּמַת דִּנָּא** לוקח מקום מקודם בתחילה ושווה שם ומחזיק שם, אז **כָּל רוּחִין וְכָל מְזִיקִין דְּעִלְמָא** כל הרוחות וכל המזיקים שבעולם **לֹא יִכְלִין לְאַתְחִזָּא בֵּיה** אינם יכולים להראות שם מרחוק ולשכון שם, **כָּל שְׁכֵן שְׂאִינֵם יִכְרָבָא בְּהִירָה** להתקרב אצלו. אבל **אֵי רוּחַ מְסַאבָּא קָדִים נָטִיל אֶתֵּר** אם ח"ו רוח הטומאה הקדימה ולקחה איזה מקום, אז **שְׁמָא קְדִישָׁא** השם הקדוש שהוא השכינה **לֹא שְׂרִיא בֵּיה** לא שורה בו באותו מקום, **דִּהָא לָאו אֶתְרִיה** שהרי אין זה מקומו כי השכינה והקדושה לא רוצים להיות ולשרות במקום שהיתה שם טומאה.

נגע צרעת שבבית כנטיביוטיקה שמרפא לחולי

וְכֵן והנה כאשר עם ישראל נכנסו לארץ ישראל והיו בבתיים של הכנענים שהיו עכו"ם ורוח הטומאה שורה עליהם והיו בונים בנינים לפרצופיהם ולתועבותם של צד הטומאה בעבודה זרה, וביתם היה מקום של טומאה. רצה הקב"ה לטהר את הבתים שלהם ולכן נתן נגע צרעת שהוא דין קשה מאד, אמנם היא מצד הקדושה והיא נלחמת עם הטומאה ששוכנת שם, כדוגמת שכאשר יש חולי או איזה פצע נותנים שם רפואה והוא מה שכתוב בגמרא (ב"מ לח.) "דבש והדביש" למאי חזי, לפצע שעל גב הגמל. כי הוא חיידק הנלחם עם חיידק, ומרפא המקום ובלשון לע"ז אנטיביוטיקה. כן גם כאן, הדין של נגע הצרעת נלחמת עם הטומאה שהשרו שם הגוים. וזה שאומר הזוה"ק וכאשר **הָוָה נָחִית נֶגַע צָרַעַת** היה יורד בבית, **הָוָה מְדַבֵּר אֶתְרָא** והיה מטהר את המקום ההוא, **וְאַפִּיק לְרוּחַ מְסַאבָּא מֵאֶתְרִיה**

עיונים והארות

ולא תחטא" כלומר מתי תדע ותהיה בטוח כי שלום אהליך שהבית שלך הוא בטוב ואין בו מזיקים, בזמן שפקדת נוח כלומר לפקוד דיבור שבפיו, שכאשר בונה הבית יאמר בפיו שבונה הבית לעבודת השי"ת ואז "ולא תחטא".

[ב] ודע לך חביבי כי על זה אמרו רבותינו (סוטה יא.) כל העוסק בבנין מתמסכן כי הוא נלחם עם הכוחות הרעים והקליפות להבריחם ופעמים שהם מזיקים אותו. ועל ענין זה הסביר הזוה"ק לעיל את הפסוק (איוב ה, כד) "וידעת כי שלום אהליך ופקדת נוח

והוציא את רוח הטומאה ממקומו, כי נגע הצרעת נלחם עם הטומאה שהיתה שוכנת שם ומוציא אותה. וזה לא מספיק, אלא **וּלְבַתֵּר מִנְהֲצִי בֵּיתָא** ואח"כ נותצים וסותרים את הבית, **אֲבָנִין וְאֵעִין וְכָלֵא** האבנים והעצים וכל מה שיש בבית, ו**בְּנִי לָהּ כְּמִלְקַדְמִין**, כְּסִטְר קִדְיָשָׁא בְּצִדְקָא ובונים אותו מחדש כבתחילה בצד הקדושה שהיא השכינה הקדושה הנקראת צדק. ומפרש הזוהר **דְּדַבֵּיר לִיָּהּ לְשִׁמְא קִדְיָשָׁא** שמזכיר לה על הבית את השם הקדוש שאומר שבית זה יהיה מדור ומושב לשכינה הקדושה, **וְלִשְׂרֵי עָלִיָּה קִדְשָׁה** שתשרה עליו הקדושה, **וְעַם כָּל דָּא** אומר הזוה"ק, ועם כל זה עדיין לא מספיק ענין נגע הצרעת והבניה מחדש, אלא צריך ליקח **בְּעִפְרָא אֲחֵרָא** עפר אחר חדש, ועוד צריך שלא יבנה אותו באותו מקום, אלא **וְיִרְחִיק בֵּיתָא מֵאַתְרֵיהּ** ירחיק את הבית ממקומו הראשון, **מִיִּסּוּדָא קִדְמָאָה תִּירֵי טַפְחִים** ומיסודו הראשון שני טפחים, כלומר מחוץ לכל המגרש ב' טפחים ושם יתחיל לבנות.

הקדושה והצד שכנגד לא יכולים לדור יחדיו

הַשְׁתָּא אבל עכשיו שאין דין נגע צרעת **דְּלֹא אֲתַתְּחִי, וְלֹא נַחֲתִית מָאן דְּמִקְטֵרג בִּיהּ בְּהוּא** **רוּחַ מְסֻאָבָא** שלא נראה ולא יורד נגע הצרעת שהוא מי שמקטרג ונלחם בו באותו רוח טומאה, **לְאַפְקָא לִיָּהּ מֵאַתְרֵיהּ** להוציא אותו ממקומו, ואין לנו את זה היום כי אין בימינו דיני נגעים. א"כ שואל הזוהר, **מֵאִי תִקְנִיתִיהּ** מה תקנתו של אותו בית ששורה בו הטומאה? ומשיב. **אִי יָכִיל לְנַפְקָא מֵהָא בֵּיתָא שְׁפִיר** אם יכול לצאת לגמרי מאותו בית מאותו מקום, הוא הטוב והיפה ביותר. **וְאִי לֹאֻ** ואם אינו יכול לצאת משם **יִבְנֶה לִיָּהּ כְּמִלְקַדְמִין** יבנה אותו כבתחילה, **בְּאֲבָנִין אֲחֵרִין וְאֵעִין וְכָלֵא** באבנים אחרות ועצים חדשים וכן בכל צרכי הבית הכל חדש, **וְיִפִּיק וְיִרְחִיק לִיָּהּ מֵאַתְרָא קִדְמָאָה** ויצא וירחק את הבית ממקומו הראשון, **וְיִבְנֵי לִיָּהּ עַל שְׁמָא קִדְיָשָׁא** ויבנה לו את הבית על השם הקדוש, כלומר שיזכיר בעת בנייתו שיהיה מדור ומושב לשכינה הקדושה. **וְעַם כָּל דָּא** ועם כל זה, **לֹא נִפִּיק הַהוּא רוּחָא מִן אֲתֵר קִדְמָאָה** לא יוצאת אותה רוח הטומאה מן המקום הראשון, כלומר רוח הטומאה שוכנת שם בקרקע עמוק עמוק ואינה יכולה לצאת מהמקום הראשון בשום אופן, אלא צריך להרחיק את הבית ולבנות מחדש. ואם אפי' בזמן שיש נגעים צריך להרחיק את הבית ולבנות את הבית מחדש, כ"ש וק"ו בזמן הזה שאין דין נגעים, צריך להרחיק ולבנות מחדש, אבל במקום הישן היכן ששרתה הטומאה לא יעזור שום דבר ולא תצא משם הטומאה, **בְּנִין דְּקִדְשָׁה לֹא שְׂרִיא עַל אֲתֵר מְסֻאָבָא** לפי שהקדושה לא שורה מקום טומאה.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק לרבי יהודה **לָמָּה לִיָּהּ לְאַתְרָתָא כּוּלִי הָאִי** למה לו לטרוח כל כך ולפנות את הבית ולבנות אותו במקום אחר, הרי **בְּזִמְנָא דָּא כְּתִיב** בזמן הזה שאין לנו דין נגעים כתוב, (קהלת א, טו) **מַעֲנֵת לֹא יוּכַל לְתַקּוֹן** וחסרון לא יוכל להמנות. **מִיּוֹמָא דְּאַתְחֵרַב בִּי מִקְדָּשָׁא** כי מיום שנחרב בית המקדש, **לֹא אֲשַׁתְּכַח אִסּוּוֹתָא בְּעִלְמָא** לא נמצא רפואה בעולם לגרש רוחות טמאות מן

הבית ואין מה לעשות אלא ליקח בית חדש במקום אחר, **בְּיָמֵי כֶּךָ פָּעִי בָר נָשׁ לְאַזְדָּהָרָא** ולכן בשביל זה צריך האדם להזהר מאד ולא לגור באותו בית בשום אופן, **כִּי יִהְיֶה דְלָהוּי נָמִיר** כדי שיהיה שמור ולא ינזק מרוחות טמאות וס"א [ג].

בכל דבר שאדם עושה צריך להזכיר עליו את שם ה' ובכך לא יכול הסט"א לשלוט שם

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, בְּכָל עֲזָבָדָי דְּבַר נָשׁ, לְבָעֵי לִיה דְּלַהּוּן בְּלָהוּ לְשָׁמָא קְדִישָׁא בכל מעשיו של האדם צריך שיעשה אותם לשם הקדוש. ושואל **מַאי לְשָׁמָא קְדִישָׁא** מהו לשם הקדוש. **לְאַדְבָּרָא בְּפִימִיה שָׁמָא קְדִישָׁא עַל כָּל מַה דְּאִיהוּ עָבִיד** ומשיב, שזוכיר בפיו בכל מה שעושה את שמו יתברך, **דְּכָלָא הוּא לְפִיִּלְחָנִיה** ויאמר שעושה כן לעבודתו יתברך, **וְלֹא יִשְׂרֵי עֲלוּי סְטָרָא אַחֲרָא** ועל ידי זה לא תשרה עליו הסט"א. **בְּגִין דְּאִיהוּ זְמִין תְּדִירָא לְגַבִּי בְּנֵי נָשָׂא, וַיִּכִּיל לְאַשְׁרָאָה עַל תְּהוּאָה עָבִידָתָא** וצריך שיאמר בפיו את שם הקדושה ולא מספיק במה שמכוין לכך כיון שהסט"א מזומן תמיד לפני האדם ויכול לשרות על מעשיו כשעושה זאת ואפי' בסתם.

וְעַל דָּא, הִשְׁתִּי אוּ הָעֶרְב הָוָה אֶסְתָּאב וְשִׁרְיָא (דף נב ע"א) **עָלִיה רִיחַ מְסַאבָּא** ועל כן, גם השתי והערב שעשו למלאכת המשכן אם לא הזכיר שעושה לשם ה' היתה שורה עליו רוח הטומאה. **וְמַה בְּהַאי כֶּךָ** ואם כך הוא בזה שלא הזכיר שם ה' על מעשיו, **מֵאֵן דְּפָקִיד מְלוּי לְסְטָרָא אַחֲרָא דְלָא אֶצְטְרִיךְ, עַל אַחַת בְּמַה וְכַמָּה** על אחת כמה וכמה מי שמפקיד ומוסר דבריו לסט"א כגון שח"ו מקלל בפיו ואומר שילך לאבדון וכד' שדבר חמור הוא עד מאוד. **וּבְגִין כֶּךָ כְּתִיב** ולכן כתוב (דברים כג, י) **וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע** שיזהר האדם מלדבר דברים לא טובים ולא יקלל ח"ו מתוך כעס ומריבה אלא ישמור את פיו תמיד ויאמר רק דברים טובים ומתוקנים.

עיונים והארות

בהרב מה"ר ששון ז"ל הנז' איזה גלגול השייך לזה אשר נתבטלה קליפתו של זה על ידו עכ"ל זה"ה. ומספר לנו רבי דוד שאול חי מועלם שבשנת תש"ח נכנס לבית הקול ששון הנ"ל ששייך עד היום לבני משפחת רבינו ושם סיפר לו אחד מצאצאי רבינו שבזמן הגאון רבי עבדאללה סומך זיע"א התמוטט קבר הבית מול קבר אבו סיפין ובני הבית הזמינו פועלים גויים להרסו ולבנותו מחדש, בשעת ההריסה מצאו בתוך הכותל מגילה מגויל, הפועל שלקחה בידו, במקום פרפר ומת, והקבלן לקח המגילה והביאה לביתו וכשנכנס לביתו עימה בנו הבכור מת, בראותו כך מיהר להחזירה למקום ולא רצה לבנות יותר הכותל, בראות בני הבית ששום אחד לא מוכן להסתכן ולבנות כותל זה מהרו לבית רבינו עבדאללה סומך לשאול בעצתו, אמר להם רבינו אסור להוציא מגילה זו מהמקום בשום אופן שבעולם דוגמא לדבר קבר משה מול בית פעור, תיכף ומיד הניחוה במקום שהיתה ובנו בנאים יהודים מסביב את הכותל, עכ"ל ש.

[ג] **מכאן** מודעה על מה שכתב רבנו האריז"ל בשער המצות פרשת ויחי, שצריך לעשות המצבה אך ורק ביום השביעי ולא מקודם לכן בשום אופן כי עדיין יש שם טומאה חזקה כי המקיפים השייכים לנפש הנפטר עדיין לא באו כולם עד יום השביעי. וכידוע שרק הם יש בכחם לדחות את הטומאה ולהשרות הקדושה, ואם יעשה המצבה קודם אז עושה המצבה כסא ומושב לרוח הטומאה השוכנת שם ואז לא תצא משם לעולם, והביא רבנו האריז"ל את ראיתו מהזוה"ק כאן, ולפי זה לא יעזור מה שכתבו מקצת החכמים שאם עשה המצבה קודם השבעה שישתור את המצבה שהרי אומר הזוה"ק כי אפי' שישתור, הרי מקום הקבר הזה וכל המקום הזה הוא מושב וכסא לרוח הטומאה, והקדושה לא תשרה שם לעולם ונקרא מעות לא יוכל לתקן רח"ל, ולכן צריך להזהר בזה מאד.

ועיין בקול ששון הנד"מ תשכ"ג בתולדות המחבר שכתב זל"ש: ומסיים רבינו יוסף חיים זלה"ה ומי יודע בסוד ה' מה שהיה

זהירות מהחטא וזריזות למצוות

מבאר שצריך לזהר מכל עוון וחטאת ויתמיד בתורה הקדושה ובמצוות, והעושה זאת מלאכי שמירה מלווים לו ואומרים תנו כבוד לדיוקן המלך

מצורע דף נב ע"ב

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. וְאֵת תִּהְיֶה תוֹרַת הַמִּצְוָה בַּיּוֹם טָהַרְתּוּ וְגו'.
 ובכדי לפרש פסוק זה **רַבִּי אֲבָא פָתַח** ואמר לפרש את מש"ב, (איוב יט, בט) **גִּירוּ לָכֶם מִפְּנֵי חָרֵב כִּי חֲמָה עֲזוּנוֹת חָרֵב לְמַעַן תִּדְּעוּן שְׂדֵינָן** [ד] והקרי של הפסוק הוא **שְׂדֵינָן** אולם, **שְׂדֵינָן** הוא מה **בְּתִיב** שכתוב בפסוק, שפירושו שיש דין בעולם וצריך להתיירא ממנו והוא הדין של המלכות שדנה את העוברים על דיני התורה. **כִּמָּה אֵיךְ לֹאן לְבָנֵי נָשָׂא לְאַסְתִּמְרָא אֲרִחִיָּהּ וּלְדַחֲלָא מִקְּמֵי קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** ואומר רבי אבא כמה יש להם לבני אדם לשמור ולקדש את דרכיהם כמו שאמרו חז"ל קדש עצמך במותר לך ולירא מלפני הקב"ה שלא יכשל בשום עוון, **דְּלֹא יִסְטִי מֵאַרְחָא דְּכִשְׂרָא, וְלֹא יַעֲבֹר עַל פְּתָנְמֵי אוֹרִייתָא, וְלֹא יִתְנַשֵּׁי מִנָּה** ולא יסטה מהדרך הכשרה ולא יעבור אפילו במקצת על דברי התורה בכדי שלא תשתכח התורה ממנו.

דְּכָל מֵאֵן דְּלֹא לָעִי בְּאוֹרֵייתָא, וְלֹא יִשְׁתַּדֵּל בָּהּ שכל מי שלא לומד והוגה בתורה ולא עוסק בה בלימוד העיון, **נִזְיָפָא הוּא מְקוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא, רְחִיקָא הוּא מִנִּיהּ** הוא נזוף מלפני הקב"ה והוא רחוק ממנו, **לֹא שְׂרִיָּא שְׂכִינְתָּא עִמֵּיהּ** ואין השכינה שורה עימו. **וְאֵינֵנוּ נְטוּרִין, דְּאֵזְלִין עִמֵּיהּ, אֲסִתְּלִקוּ מִנִּיהּ** ואלו המלאכי השמירה אשר הולכים ומלווים את האדם שעליהם נאמר (תהלים צא, יא) **כִּי מִלֹּאכֵי יִצוּה לך לִשְׁמֹרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ מִסְתַּלְקִים מִמֶּנּוּ** [ה], **וְלֹא עוֹד אֵלָּא דְּמִכְרֵי קָמִיהּ וְאִמְרֵי** ולא זו בלבד אלא שהם מכריזים לפניו ואומרים, **אֲסִתְּלִקוּ סוֹחֲרֵינִיה דְּפִלְנִיָּא, דְּלֹא חָשׁ עַל יִקְרָא דְּמֵאֲרִיהּ** הסתלקו מסביב איש פלוני שהוא אינו חש על כבוד קונו. **וְוִי לִיָּה, דְּהָא שְׂבָקוּהוּ עֲלֵאִין וְתַתָּאִין** ואוי לו שהרי עזבוהו העליונים שהם קוב"ה ושכינתיה ותחתונים שהם המלאכים. **לִית לִיָּה חוֹלְקָא בְּאַרְחָא דְּתֵי** ואין לו חלק בדרך החיים.

וְכֵד אִיהוּ אֲשֶׁתִּדֵּל בְּפוֹלְחָנָא דְּמֵאֲרִיהּ, וְלָעִי בְּאוֹרֵייתָא וכאשר הוא עוסק בעבודת קונו והוא לומד והוגה בתורה בעיון, **כִּמָּה נְטוּרִין וְמִינִין לְקַבְּלִיהּ לְנִטְרָא לִיָּה, וְשְׂכִינְתָּא שְׂרִיָּא עֲלֵיהּ** כמה מלאכי שמירה מזומנים ומתייצבים כנגדו לשומרו והשכינה שורה עליו, **וְכָלֹא מִכְרֵי קָמִיהּ**

עיונים והארות

[ה] **וּבִיָּאֵר** המאור ושמש שהנה, עיקר המלאכים השומרים את האדם מכל דבר רע - הוא 'מלאך הברית', כי על ידי ששומרים את הברית קודש - אזי 'מלאך הברית' שומר אותו האיש שלא יקרבו אליו החיצונים להחטיו, ושלא יוכלו להרע לו בשום דבר.

[ד] **וּפִירוּשׁ** הפסוק שאיוב אמר לחבריו שכעסו על דבריו, שתפחדו לנפשכם מפני חרב הפורענות כי החמה והכעס שאתם כועסים עלי על חנים, הוא מהעוונות אשר עונש החרב בא עליהם ובעבור שתדעו שיש דין בעולם לשלם לאיש כגמולו (מצודות).

וַאֲמַרְי וְכֹלֶם מִכְרִיזִים לִפְנֵי וְאוֹמְרִים, הָבֹה יִקְרָא לְדִיּוֹקָנָא דְּמַלְכָּא, הָבֹה יִקְרָא לְבְרִיָּה דְּמַלְכָּא תִּנּוּ כְבוֹד לַדְּמוּת דִּיּוֹקֵן הַמֶּלֶךְ וְתִנּוּ כְבוֹד לְבֶן הַמֶּלֶךְ, אֲתִנְטִיר הוּא בְּעַלְמָא דִּין וּבְעַלְמָא דְאַתִּי, וּבָאָה חוֹלְקִיָּה וְשִׁמּוֹר הוּא בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא וְאֲשֶׁרִי חֲלָקוּ.

מאמרי הפרשה

פרשת תזריע

"דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֵשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָּה זָכָר וְטִמְאָה שְׁבַעֲת יָמִים כִּימֵי נִדָּת דְּזוֹתָה תִּטְמָא"
(יב, ב).

מדוע הקדימו את בעלי החיים לאדם?

בפרשת השבוע שעבר - פרשת שמיני, הקדים הכתוב ומנה את כל תורת הטומאה בבהמה ובחיה, בעופות ובשרצים. **ובפרשתנו** - פרשת תזריע, מונה תורתנו הקדושה את כל הטומאות הנובעות מגוף האדם - לידה, נדה, זיבה, צרעת. ואח"כ את הטומאות הנוגעות ברכושו של האדם - נגעי בגדים, ונגעי בתים. וצריך להבין, מדוע הקדימה התורה את טומאת בעלי החיים לטומאת גוף האדם ורכושו, והרי האדם חשוב יותר מבעלי החיים?

התשובה לזה, מובאת במדרש (ויק"ר יד, א): אמר ר' שמלאי, כשם שיצירתו של אדם במעשה בראשית היתה אחר בהמה חיה ועוף, כך תורת דיני הטומאה שלו, כלומר: גופו, בגדיו, וביתו, מתפרשת בתורה אחר טומאת בהמה חיה ועוף. זהו שכתוב: "זאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה... להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל". ומיד אח"כ: "אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים". ללמדך, שאם זכה האדם בתורה ובמצוות ובמעשים טובים, ושיעבד את רצון הגוף הנגוף לתכלית הנשמה שהיא חלק אלוה ממעל, והשלימה ותיקנה כראוי, והעיקר הגדול אצלו היא התורה הקדושה, כמו שאמר התנא באבות (פ"א משנה טו) עשה תורתך קבע, דהיינו, שמש"ם ראשו ורובו בתוך התורה ואינו נתון בתאוות ובהבלי העולם, אלא התורה היא התאוה שלו, וכל ימיו אך ורק תורה ותורה - אז אומרים לו: "אתה קדמת לכל מעשה בראשית", וכמו שכתוב (ירמיהו ב, ג) "קדש ישראל לה" ראשית תבואתו", כי ישראל עלו במחשבה תחילה וקדמו אפילו למלאכי השרת. ואם ח"ו הולך אחר תאוות לבו - אחר רצונותיו הגשמיים, ואין תורתו קבע אלא עראי, אז אומרים לו - "יתוש קדמך". כי היתוש מכניס ולא מוציא, הוא אותיות "ישות", כי הוא בעיקר "יש", והוא יונק דם ולא מוציא שום תועלת. וכפי שכיום יש ההולכים אחר המכשירים הטמאים כמו "הסמארטפון" הטמא, שמוריד את האדם לשאול תחתית, והאינטרנט, וכל מיני בילויים, וטיולים במקומות טמאים, אשר שם הולכים בחורי חמד, ונאבדים בימי בין הזמנים לא-עלינו.

אחור וקדם צרתני

וזהו שאמר הכתוב (תהלים קלט, ה) "אחור וקדם צרתני", זכה, אומרים לו קדמת לכל מעשה בראשית, וזהו "קדם". לא זכה, אומרים לו אתה אחרון, שאפילו יתוש קדמך, וזהו "אחור".

ואומר ה"כתב סופר" (בפרשתינו), כי לבעלי חיים לכאורה יש תנאים טובים יותר מבני אדם, שהרי אינם צריכים להתייגע על פרנסתם וכדומה, בעוד שהאדם צריך להתייגע על פרנסתו. ומדוע זה כך? אלא, מטרתו של האדם עלי אדמות בבריאה היא להשלים את תיקונו ואת תיקון העולם, כי לשם כך נולד. ולכן אם ממלא תפקידו, הוא בחיר היצורים ונקרא נזר הבריא. אבל אם שוכח הוא את תפקידו, מאבד את מעלתו הנשגבה והופך להיות פחות עוד יותר מבעלי החיים. לכן הקדימה התורה את תורת בעלי חיים לדיני תורת האדם, לרמוז ולהזהיר את האדם עלי אדמות, כי אם לא יממש את משימתו שיועדה לו בהאי עלמא, הרי שמעלת היתוש תהיה גבוהה ונשגבה משלו.

כמו בתהליך הבריאה

ולהבין יותר, מדוע הקדימה התורה את תורת הבהמה והחיות לתורת האדם. הנה נודע, כי הארץ נבראה עם כל מיני פסולת, והוציא הקב"ה את הפסולת ממנה, תחלה ע"י בריאת החיות והבהמות הטמאות, ואח"כ בבריאת הבהמות הטהורות וכן כולם, עד שבא הקב"ה אח"כ את האדם עפר מן האדמה, העפר המובחר שבה, שהוא מקום המקדש, עד שהיה גופו ראוי לקבל נשמה טהורה. ואח"כ (בראשית ב, ז) ויפח באפיו נשמת חיים, ויהי האדם לנפש חיה, לנפש הכוללת את החיות שבכולן, והיא נפשו של משיח צדקנו.

ובכל זאת, עדיין הקליפה אחוזה בו בסוד 'קליפה קדמה לפרי', וצריך לעמול ולהסיר את אחיות הקליפות מהגוף, ע"י שיתנהג בדרך התורה, וישמור עצמו מטומאת המאכלות והבגדים, ומכל התאוות למיניהם, ואז טוב לו. כי יצר הרע מנסה להתעות את האדם, והקב"ה הכין לו רפואה שהיא התורה, כמו שאמרו (קידושין ל:): "בראתי יצר הרע - בראתי לו תורה תבלין". ואם יפקח האדם את עיניו ללכת בדרכי התורה, יוכל להישמר מפיתויי היצר.

וא"כ יש באדם שני צדדים במהותו; הראשון - שהוא בחיר הבריאה מצד נשמתו, שהיא חלק אלוה ממעל, ולכך הכין הקב"ה תחלה הכל בעבורו, ורק אז בראו. והצד השני - הוא הגוף הנגוף המראה פחיתותו של האדם מכל הנבראים, עד שאומרים לו "יתוש קדמך".

ורצון הבורא יתברך, שתתלבש נשמתו הנשגבה של האדם בתוך הגוף הנגוף, ותצליח להעלותו ולקדשו, כי תכלית האדם שנברא מן האדמה, לגלות לעיני כל את מעלת נשמתו הנקראת "אדם", על שם (ישעיהו יד, יד) "אדמה לעליון".

מבחר המין האנושי

ובעין זה כתב בספר 'פה קדוש' לרבי יצחק בן הגר"ח מוואלוז'ין בפרשתינו, וז"ל: אמר רבי שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר בהמה וחיה, כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה חיה ועוף. וכן אמרו במדרש (ילקוט שמעוני בראשית יב): ויהי האדם לנפש חיה, זה רוחו של אדם הראשון. והוא פלאי, ומצוה להבין דברי חכמים וחידותם. אלא, ענין אדם הראשון ובריאתו הם, שהארץ נבראה עם כל מיני פסולת, והוציא הבורא יתברך את הפסולת תחלה בבריאת החיות והבהמות הטמאות, ואחר כך הבהמות הטהורות, וכן כולם. עד שבא את האדם עפר מן האדמה - העפר המובחר שבה, עד שהיה גופו עול לקבל נשמה טהורה, כי כוחות הגוף הזה טובים מלידה ומבריאתו, ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם, רוצה לומר שעל ידי הבריאה המתוקנת הזאת היה לנפש חיה, לנפש הכוללת חיות שבכולן, וזה שאמרו חז"ל 'נפשו של משיח' - עניינו שכלולה היתה בו קדושה וטהרה כל כך, עד שהיה ראוי גם להכנת היקר הזה - מבחר מין האנושי, שיצא כן מאדם הראשון. והנה כל זה הוא הכנת הגוף מתולדתו, ובכל זאת עדיין קליפה נלכדת ואחוזה בו, בסוד 'קליפה קדמה לפרי'. וצריך לעמול להסירה בהיותו מתנהג אחר כך בדרך התורה ומינה לא יזוע, וישמר מטומאת המאכלים והבגדים ותאות הנשים, ואז טוב לו.

ויובן הדבר על דרך משל, לבן שנתגדל בבית אביו הישר, ונטע בו אביו מדות ישרות וטובות, אך אחרי חתונתו בעוזבו את בית אביו יצא לתרבות רעה, כי התחבר לרשעים וילך עמם לבתי תיאטראות וקרקסאות, ואחר כך אכל ושתה עמם כל דבר אסור גם קדלי דחזירי. ויהי היום, ויבא אביו לבקרו, וירא והנה סר בנו מדרך ה', ויוכיחו אביו בדמעות וישאלוהו: היאך הריעות לעשות כה? הלא ישר ותמים היית בבית! ויען הבן ויאמר: ומה אעשה כי נתת לי אשה רעה בת בליעל, אשר לא תוכל להביט בפני איש ירא שמים. וגם חותני וחונתי אנשי עון ורשע, ומעט מעט הורגלתי ללכת בדרךכם. ויענהו אביו: ומדוע ישבת תמיד בביתם? ולמה התחברת לחונתך ובני ביתו והתמכרת לעשות הרע? הלא אם התרחקת מחברתם ושמת פניך לבית המדרש לא באת לכלל הזה.

כך האדם, טהור הוא מבית אביו יתברך שמו, וכמו שכתוב (קהלת ז, כח): האלהים עשה את האדם ישר. ויתן לו גוף יקר מבורר לטוב, ואף כי עשה גם כן יצר הרע כנגדו להתעותו, הנה הכין לו רפואתו מתחילת התורה הקדושה. וכמו שכתבו רז"ל (קידושין ל:): 'בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין כנגדו', ואם יפקח האדם עיניו ללכת בדרכי התורה, יוכל להישמר מפיתוי היצר, אבל אם עצם את עיניו מראות אור התורה והלך בחברת היצר, אין לו כל התנצלות והצטדקות ואז צריך תשובת המשקל, לנקות את עצמו מגלגוליו ולהסיר הפסולת מקרבו, ואחר כך ישוב כשישאר גופו נקי וטהור כמו שנברא.

ונוכל לומר כי זו דעת רבי שמלאי שהבאנו למעלה, כשם שיצירתו של אדם וכו', רוצה לומר כשם שנטהרה האדמה מפסולתה קודם בריאת האדם, כדי שיצא גופו נקי ומלובן, מזורז וטהור לעבודת ה' יתברך שמו. כן גם כן לענין

לידתו, צריך להזהיר קודם את אביו ואמו יולדיו, להתקדש מאד בעניני האישות, כדי שיצא הולד טהור ונקי ומסוגל לעבודת ה'. וזה שכתוב בסוף פרשת שמיני (ויקרא מד, יא) והתקדשתם והייתם קדושים. ואמרו חז"ל (יומא לט.) אדם מקדש עצמו מלמטה, מקדשים אותו מלמעלה. וזה כאשר יפרוש האדם מן המאכלים האסורים הנזכרים בפרשת שמיני, וישמר מן התאוות ומן המותרות ומילוי הכרס, כמאמר רז"ל (ברכות לב.) מלי כריסיה זני בישוי. [כלומר: מילא כריסו מאכלים רעים], ואז אין התאוה מתגברת יותר מן הראוי לטבע ההולדה, ויוכל לקדש את עצמו, ומקדשים אותו גם כן מלמעלה שיעשה לשם שמים. עכ"ל.

בטרם אצרך בבטן

שמעתי מפי מו"ר הגאון כמוה"ר חכם יוסף עדס זצוק"ל ר"מ בשיבת "פורת יוסף" תכב"ץ, לבאר בשם הגר"א את סמיכות הפסוקים בסוף פרשת שמיני "בין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל" וסמך ליה: "אשה כי תזריע וילדה זכר". ועוד, לכאורה היה צריך לומר: בין החיה אשר לא תאכל ובין החיה הנאכלת, כשם שפתח ואמר "להבדיל בין הטמא ובין הטהור" כך היה צריך להמשיך ולומר קודם "בין החיה אשר לא תאכל" ורק אחר כך "בין החיה הנאכלת"?

אלא, הגמרא מספרת במסכת יומא (פב:) ההיא עוברת דארחא, [אותה אשה מעוברת שהריחה ביום הכיפורים ורצתה לאכול] אתו לקמיה דרבי, אמר להו: זילו לחושו לה דיומא דכיפורי הוא [לכו תלחשו באוונת שהיום יום הכפורים]. לחושו לה ואילחישא [ונתישבה דעתה]. קרי עליה (ירמיה א, ה): "בטרם אצרך בבטן ידעתך" וגו'. נפק מינה רבי יוחנן. ולעומת זאת, ההיא עוברת דארחא, אתו לקמיה דרבי חנינא, אמר להו: לחושו לה, ולא אילחישא [לא נתישבה דעתה], קרי עליה (תהלים נח, ד): "זרו רשעים מרחם", נפק מיניה שבתאי אצר פירי [רשע היה].

על פי מעשה זה יובן הענין, כי ידוע שהיולדת נקראת 'חיה' כמו שכתוב (שמות א, יט): "כי חיות הנח בטרם תבוא אליהן המיולדת וילדו". וזהו שאמר הכתוב: "בין החיה הנאכלת" - כלומר היולדת שהריחה ביום הכיפורים ולחשו לה ולא עזר לה ואכלה ביום הקדוש. "ובין החיה אשר לא תאכל" - לעומת היולדת שהריחה ביום הכפורים ולחשו לה, והועיל הלחש ולא אכלה. ועליה אמר הכתוב מיד: "אשה כי תזריע וילדה זכר", כלומר שאם לא אכלה ביום הכפורים, תזכה ללדת זכר רב רבנן, ואם נזדקקה לאכול ביום הכפורים אזי בא זכר שצריך רחמים גדולים.

כיצד נולד גדול הדור?

ושמעתי, שמעשה היה עם מו"ר כמוה"ר מרן מלכא רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל. היה זה, כאשר רבנו בשיעורו הביא את דברי הגר"א הנ"ל. וכאשר שמעו התלמידים חידוש זה מפי מו"ר, אמרו לו, כי אותו מעשה שהיה בגמרא - היה גם עם אמו, שכאשר הייתה בהריון עליו, הריחה ביום כפור ורצתה לאכול, ולחשו לה באוונת ועזר מאד ולא רצתה לאכול בשום אופן. וזכינו שיצא ממנה [לאחר יומיים, ב"ב תשרי ה'תרפ"א] מאור דורנו גאון עוזנו ותפארתנו. ענה ואמר כבוד הרב: יפה מאד! וזה רמוז בפרשה, כי מיד בסוף הפרשה כתוב את סך פסוקי הפרשה שהם מנין צ"א, וסימן "עבדיה" ובאותו שבוע מפטירים "ויוסף עוד דוד". הרי: עובדיה יוסף. והוא פלא פלאות!

"אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָּה זָכָר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוִתָּהּ תִּטָּמָא" (יב, ב).

האדם נברא בצלם אלקים

במדרש תנחומא אמרו: "אשה כי תזריע" זה שאמר הכתוב (תהלים קלט, ה) "אחור וקדם צרתני", במי הכתוב מדבר? באדם הראשון.

והנה, כתב רש"י (בראשית א, כז) ויברא אלקים את האדם בצלמו בדפוס העשוי לו. שהכל נברא במאמר, והוא נברא בידיים, שנאמר (תהלים קלט, ה): "ותשת עלי כפכה". עכ"ל. ולכשתבונן נגלה, כי פסוק זה בתהלים בא להשלים בצורה נפלאה את הנאמר בבראשית, שכן "בצלם אלקים" הוא בגימטריא: מאתיים ארבעים ושמונה [רמ"ח], ואילו "אחור וקדם" הוא בגימטריא שלוש מאות ששים וחמש [שס"ה]. זהו אפוא היסוד עליו בנויים רמ"ח אברים ושס"ה גידים שבאדם.

ונשמת האדם שהוא "צלם האלקים" שבו, מוכחת אף היא בדרך הרמז, שהרי "נשמת חיים" עולה: שמונה מאות חמישים ושמונה, מנין זהה ל: "בצלם אלקים ברא אותו!", (מילקוטו של ר' יעקב אורבך).

"אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר" (יב, ב).

אם הלכה כמותי - יהיו כולם זכרים

כתב ה"כתנות אור" לבעל ה"מאורי אש": ענין הסמיכה של הפרשה "אשה כי תזריע וילדה זכר" לענין הכתוב למעלה (יא, מז): "להבדיל בין הטמא ובין הטהור". אמרתי דרך רמז, דאיתא בפרק הפועלים (ב"מ פד): דרבי אלעזר ברבי שמעון, איתתו לקמיה שיתין מיני דמא וטהרינהו, הוי קא מרנני רבנן, אמרו: סלקא דעתך לית בהו חד ספק? אמר להו: אם כמותי, יהיו כולם זכרים, ואם לאו תהא נקבה אחת ביניהם.

זה הוא הרמז: "להבדיל בין הטמא ובין הטהור", רצונו לומר, כשתרצה לידע אם היה טהור או טמא, יהיה סימן זה בידך, "אשה כי תזריע וילדה זכר", אם תלד זכר - הוא הסימן שהיה דם טהור.

"אִשָּׁה כִּי תִזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר" (יב, ב).

ללדת בנים כרשב"י

וראיתי בספר 'פרדס המלך', להרה"ק רבי פינחס'ל סאסיש תלמידו של הרה"ק מנדבורנה בעל 'צמח השם לצבי' זי"ע [נדמ"ח ע"י חסידי באבוב] חידוש נאה בפרשת תזריע. ובהקדם, מה שכתב בזוהר הקדוש (בראשית דף רמ.) 'כולא תורה שבעל פה - נפקא מגו תורה שבכתב', וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא. ואם כן, כל דברי חז"ל צריך למצוא להם סמך ורמז בתורה שבכתב, ובכלל זה - מה שאמר רבא במסכת מכות (יז): 'דילידא אימיה כרבי שמעון תלד. ואי לא, לא תלד', היכן מצינו זאת בתורה?

והנה, בפסוק 'אשה כי תזריע וילדה זכר' יש לבאר בדרך הרמז, שאם אשה יולדת, שיהיה זכ"ר, שאותיות אלו במילואן: 'זין' כ"ף רי"ש' עולים יחד בגימטריא: 'רבי שמעון'. כלומר, אם תלד - ראוי שיהיה בן כרבי שמעון. שכן אין זה פשוט להיוולד בעולם הזה, שהרי נמנו וגמרו (עירובין יג): שטוב לו לאדם שלא נברא יותר משנברא. ומבואר בתוספות (ד"ה נח) שדברים אלו אמורים בסתם אנשים, אך הצדיקים - אשרי להם ואשרי דורם שנולדו בעולם הזה, ונמצא, שאצל רשב"י לכולי עלמא טוב לו שנברא. וכן פי' הגאון הקדוש רבי יעקב עמדין - היעב"ץ את דברי הגמרא: 'ואם לאו, לא תלד', שאין הכוונה כפשוטו, אלא שבצדיקים לכולי עלמא טוב לו שנברא.

ואע"פ שאין לנו השגה בדרגתו המופלגת של רשב"י, שהוא מצדיקי הדורות כולם. אלא שרשב"י היתה לו הסתכלות פנימית בזה העולם, בכל דבר היה לו ביאור פנימי ושורש רוחני, ולכן היה דורש טעמא דקרא. הוא ה'רבי' של פנימיות התורה הקדושה לכל ישראל. ומאז זמן התגלות אור הזוהר הקדוש ע"י רבותינו הקדושים, הרי כל ישראל הם תלמידי רבי שמעון. וזה שאמרו בגמרא: דילידא אימיה - כרבי שמעון תלד, שייוולד הבן כרבי שמעון, ויזכה להסתכל בשכל ובפנימיות של כל דבר, ואזי אור לו.

וכעין מה שאמר הרה"ק ה'אמרי חיים' מויזניץ זי"ע (עדות ביהוסף עמוד רב), שהוא מודה להשם יתברך שהוא נולד במקום שנהגו לומר 'הלל' בתפילת ערבית בליל פסח. אוי לי אם לא כן, איך הייתי מפסיד תענוג נצחי כזה. כך אנו אומרים: אשרינו שנולדנו בדור גילוי אורו דרשב"י, כשאדם חי חיים פנימיים - טוב לו שנברא, מה שאין כן אם היה חי בקרירות וחיצוניות, 'ואם לאו - לא תלד'.

העושה צדקות - יהיו לה בנים זכרים

מוזבא בספר "אמרי שמעון": אם האשה נותנת צדקה - תזכה לבנים זכרים, ובזה רמזו רז"ל (כתובות י): אשה ש"דמיה" מרובים בניה מרובים. רצונו לומר, אם נותנת דמים הרבה לצדקה, בזה יהיו בניה מרובים. וזה רמז גם כן: "אשה כי תזריע" על דרך (הושע י, יב) "זרעו לכם לצדקה", ובזה תזכה ל-"וילדה זכר".

מתי יולדת זכר ומתי נקבה

כתב בזוהר הקדוש (תקוני זוהר, דף קלט: תיקון ב'): כד שלטא הוי"ה על אדנ"י כזה: יאהדונה"י - איהו רחמים. ורזא דא, כד אשה מזרעת תחילה ואתגבר טיפה דדכורא על נוקבא, כדן יולדת זכר ודאי. וכד שליט אדנ"י על הוי"ה כזה: אידהונה"י - איהו דינא. ורזא דא, כד איש מזריע תחילה ואתגבר טיפה דנוקבא על טיפה דדכורא, יולדת נקבה וודאי. מלאך סנדלפון נותן דפוס וצורה לולד, שהוא כותב למי דכר למי נוקבא, ומנהלו ומשמרו עד שיצא לאויר. עכ"ל.

"אִשָּׁה בִּי תִזְרִיעַ וְיִלְדָּה זָכָר" (יב, ב).

תן חלק לשבעה וגם לשמונה

כתב מרן ראש הישיבה כמוה"ר רבי יהודה צדקה זצוק"ל בספרו "קול יהודה" איתא במדרש (ויק"ר יד, ז) אשה כי תזריע וילדה זכר, הדא הוא דכתיב (קהלת יא, ב) תן חלק לשבעה וגם לשמונה, שבעה - אלו שבעת ימי הנדה שיהיה פרוש. וגם לשמונה - אלו שמונת ימי מילה. אמר הקדוש ברוך הוא אם שמרת ימי נדה אני נותן לך בן, ואתה מלו לשמיני. הוי, וביום השמיני ימול בשר ערלתו. ע"כ. זאת אומרת, מי שזוכה לשמור ימי נדה כהלכתם, זוכה לבן שימולו אותו בשמיני.

ושאל מו"ר, וכי מי שלא שומר נדה, לא זוכה לבן? פוק חזי כמה יש להם בנים ואינם שומרים נדה ה"י?! לזה ביאר הגאון בן איש חי בספרו אדרת אליהו, על פי המובא במדרש (ויקרא רבה אמור פכ"ז ס"ב) על הפסוק (איוב מא, ג) מי הקדימני ואשלם. מי עשה סוכה אם לא נתתי לו, מי נטל לולב אם לא נתתי לו, מי עשה מעקה עד שלא נתתי לו גג, מי עשה מזוזה עד שלא נתתי לו בית, וכן כל המצוות לא היו נעשות אם לא קדמה להם נתינה מאת ה'. ולכן אומר הקב"ה: מי הקדימני - ואשלם, אף אחד לא יוכל לתבוע מצד הדין תשלום על קיום המצוות.

נמצא, כי הקב"ה נותן לנו שכר מצוות רק מצד החסד, ולכן אמרו במדרש שבמצות מילה יש זכות לתבוע שכר - אם שמר את ימי הנדה, ובמקרה זה ניתן לו הבן בזכות ולא בחסד, ובזה לא אומר הקב"ה מי הקדימני, וכך ירויח שמקבל שכרו מושלם מצד הדין.

אמנם יש להבין, מה שהזכיר המדרש "ואתה מלו בשמיני" מה הרבותא בכך שמל אותו בשמיני? ונראה לי, כי השמיני רומז על שמחה, כי ידוע מה שאמר רשב"י (נדה לא): מפני מה מילה בשמיני? כדי שלא יהיו כל העולם שמחים ואביו ואמו עצבים. וזהו השכר שימול בנו בשמחה בזמנו, ויהיה תמיד שמח בבנים. ע"כ.

רמז שהבן מתייחס לאמו

למה נקרא התינוק על שם אמו? ויש לומר, כמו שכתב הרב "חיי אברהם", שאחר האותיות א"ם באות האותיות ב"ן. כיצד? אחר אות אל"ף - האות בי"ת, ואחר האות מ"ם - האות נו"ן. וזהו שאמר: וילדה זכר, רצונו לומר אותיות א"ם' מולידות 'ב"ן' זכר.

הדורות ששולח הקב"ה למי שנולד לו בן זכר

"וילדה זכר" - ז' כ"ר. כלומר, ז' דורות שולח הקב"ה למי שנולד לו בן זכר: א. מקיים מצות מילה. ב. פדיון הבן. ג. התחיל לדבר - מלמדו תורה צוה לנו משה. ד. גדל מעט יותר - מלמדו ספר. ה. הגיע לחינוך - מחנכו במצוות. ו. גדל יותר - מלמדו אומנות. ז. גדל יותר - משיאו אשה. (חומת אנך אות ב, ע"פ רבינו אפרים). **"כִּי־מִי נִדְתָּ דֹתָהּ תִּטָּמָא" (יב, ב).**

הטעם לטומאת לידה

בספר "פרדס יוסף" הביא בשם הרבי מקוצק: הטומאה באה במקום שמסתלקת הקדושה, וכמו שרואים שהמת מטמא, שבמקום שהיתה נשמה קדושה, אזי כשמסתלקת נכנסת לשם טומאה, וכמו כן הוא ביולדת, דאיתא בתענית (ב). שהמפתח של חיה הוא אצל השם יתברך בעצמו, ולא ניתן לשליח. וא"כ נמצא, שבכל לידה יש השראה של קדושה עליונה, ועל כן, אחר הלידה כשהקדושה עוברת, אז באה הטומאה. **"וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בֶּשֶׂר עֶרְלָתוֹ" (יב, ג).**

ע"י המילה מכניעים את הסט"א

וביום השמיני ימול, זריזים מקדימים למצוות שהם שבעה ימים ולילה אחד, שיש בהם סה"כ מאה ושמונים שעות, שהם גימטריא: ע"ב ס"ג מ"ה. ויצחק אבינו היה הראשון שנימול לשמונה ימים, וחי מאה ושמונים שנה. וכן ע"י ברית המילה מכניעים את פלוני, שכן סמא"ל = 131, ופלונית לילי"ת = 480. ועם הכולל עולה גימטריא: ברי"ת. (נחל קדומים אות ג', בשם ספר קדמון).

גדולה מילה יותר מן הקרבן

כתב רבנו בחיי על הפסוק (בראשית יז, ג): "והיתה בריתי בשרכם לברית עולם", על דרך הפשט טעם המילה להיותה אות קבוע בבשר על אמונת השם יתברך ויחודו, לא ישתנה ולא יסור ממנו בין מחיים בין לאחר מיתה. והנה הוא

נכנס באמונת היחוד, כענין שכתוב (בראשית יז, ז) להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו. ועל דעת המדרש, מצות מילה היא כענין קרבן, וכשם שדם הקרבן בא לכפרה על המזבח, כך דם המילה מכפר. ועל כן מצותה ביום השמיני, כי הקרבן לא יכשר עד יום השמיני, שנאמר (ויקרא כב, כז) "ומיום השמיני והלאה ירצה". וכשם שכתוב בקרבן (שמות כט, לג) "ואכלו אותם אשר כפר בהם", שאכילת הקרבן לכפרה, כך ישראל עושין סעודה ביום המילה. ועוד, גדול כחה של המילה יותר מן הקרבן, שהקרבן - בממונו, והמילה - בגופו, באבר שכל גידי האברים נקשרים בו. אשר מטעם זה נקרא 'ראש הגויה', כלומר, ראש כל הגוף, ועל כן חשוב לעקוד אותה. ועולה לו כאילו עקד את עצמו, כדכתיב (תהלים נ, ה) "כורתי בריתי עלי זבח".

בזכות המילה יצאו בני ישראל ממצרים

ואמרו רז"ל (פרקי דר"א פכ"ח בהוצאת חורב), בזכות המילה יצאו בני ישראל מארץ מצרים. שנאמר (שמות יב, ג) "וראיתי את הדם ופסחתי עליכם" - זה דם מילה ודם פסח. ורמזו ה"שפתי כהן" על הפסוק (במדבר לג, ג) "ביד רמה לעיני כל מצרים" ראשי תיבות מלך וסופי תיבות מילה. והרמז, שבזכות המילה שהיא גימטריא פ"ה, סגר ה' את פיהם של המצריים, ויצאו עם ישראל לעיני המלך פרעה.

על ידי המילה נקראו ישראל עם סגולה

על ידי המילה נקראו ישראל עם סגולה, והרמזו (שמות יט, ה) "והייתם לי סגולה מכל", סופי תיבות: מילה. ואז יהיה חלק ה' ונחלתו. וכן "לי סגולה" גימטריא: חל"ק. (ליקוטים מפרדס, מילה אות לב).

על ידי המילה יזכה להיות תחת כסא הכבוד

ועל ידי המילה יזכה לישב תחת כסא הכבוד. וכתבו בעלי התוספות בפרשת פקודי בפסוק (שמות כח, יח) "נופך ספיר ויהל"ם" יהל"ם אותיות מילה, כי על ידי המילה יזכה להיות תחת כסא הכבוד. והרמז: כיס"א עם האותיות והכולל, עולה גימטריא מילה.

מצות המילה מקרבת את הגאולה

ידוע הוא, כי בזכות ברית המילה - יזכה עם ישראל לשוב לארצו. וכפי שאומר הנביא (זכריה ט, יא): "גם את בדם בריתך שלחתי אסירך מבור אין מים בו". וביאר הרד"ק, כי כוונת הכתוב באומרו "גם את" - הוא כנגד כנסת ישראל, כמו שאמר על מלך המשיח שיהיה נושע בצדקתו, ואמר גם את תהי נושעת בדם בריתך, הוא דם המילה שהחזיקו בו ישראל בגלות יותר מכל המצוות, "מבור אין מים בו" - זה הגלות.

ברית מילה במחנה ההשמדה

פסוק זה, אותו אמר זכריה הנביא, הוא שהפיח כחות מחודשים אצל הרבי מבלאז'ב במהלך שנות הזעם במלחמת העולם השנייה, וכך הוא מספר: היה זה כאשר משלוח של נשים וילדים הגיע ברכבות למחנה ההשמדה בו שהיתי. בחוץ ירד שלג והכפור היה נוראי. צרחות הקלגסים הנאצים התערבו בבכיות הילדים המופרדים מאימותיהם בכח הזרוע ובאכזריות נוראה, והייתה במקום מהומה גדולה. עד שחשבתי בליבי, כי עוד רגע קט יקרעו השמים ותרד אש שתשרוף את כל הנאצים הארורים הללו. אך להוותי, לא ירדה שום אש, רק פתיתי שלג קפואים התעופפו לכל עבר.

לפתע נגשה אלי אישה וברק בעיניה, יש לך סכין? שאלה אותי. הבנתי מיד מה היא רוצה לעשות... אמרתי לה: בתי! אל תשלחי יד בנפשך ותאבדי גם את העולם הזה וגם את העולם הבא. עוד מעט הנאצים יעשו זאת, ותזכי לשכר של הנהרגים על קידוש ה'. והנה, הופיע לפתע חייל גרמני, וצעק בזעם: על מה אתם מדברים פה? נסוגתי לאחור והמשכתי בעבודתי, אך האישה לא התבלבלה ופנתה לחייל עם אותו ברק מוזר שבעיניה, ובקשה ממנו סכין. החייל גם הבין למה כוונתה, ובחיוך שטני שלף סכין מחגורו.

ואז לפתע התכופפה האישה אל הארץ, הורידה את משאה מעל כתפה, היה זה חבילת סמרטוטים שהונחה על השלג הצחור, התירה את הקשרים, ושלפה משם תינוק בן שמונה ימים... לקחה האשה את הסכין, ומיד פתחה בברכת "אשר קידשנו במצותיו וציוונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו" וכהרף עין מלה את בנה. טיפות הדם נטפו על השלג הצח והלבן, כעדות אילמת על מסירות וגבורה יהודית. או אז הרימה האישה את התינוק בידיה, נשאה עיניה לשמים ואמרה: "ריבנו של עולם! נתת לי ילד בריא, ואני מחזירה לך יהודי כשר".

כעת פנתה לחייל שעדיין עמד המום והביט במעשיה, ואמרה: "כעת אתה יכול להרוג את שנינו". עמדתי מהצד - מספר הרבי מבלאז'וב - ועיני זלגו דמעות. אבל מאותו הרגע ידעתי שלא משנה מה יקרה, עם ישראל ישרוד את המלחמה הזאת, ונזכה להיגאל בזכות מצות ברית המילה!

אין האדם שלם, עד שיעברו עליו שלשה קידושין

לא נקרא האדם שלם, עד שיעברו עליו שלשה קידושין: קידוש ראשון - מילה, כמו שאומרים בברכת המילה: "אשר קידש ידיד מבטן". קידוש שני - קידושי אשה. קידוש שלישי - שיהיה לו בן זכר ויעשה קידוש על המילה.

בזכות אליהו הנביא מתכפרים עוונות הנוכחים

אמרו רז"ל (מדרש שהובא באגרא דפרקא רמו קמו) בשעה שאמר הקב"ה לאליהו הנביא זכור לטוב שיצטרך להיות בכל ברית מילה שישראל מלים, אמר לו אליהו: אתה ידעת שאני מקנא לשמך יתברך, והנה אם יהיה בעל הברית בעל עבירה, לא אוכל לסבול להיות שם, והבטיחו השם יתברך שיכפר לבעל הברית. השיב: עוד אפשר שיהיה המוהל בעל עבירה. הבטיחו השם יתברך שיכפר גם לו. השיב: עוד אפשר, שיהיו הקהל העומדים שם בעלי עבירות ולא אוכל לסבול. הבטיחו השם יתברך שיכפר לכל הקהל. וזה מרומז בפסוק (במדבר כה, יא): פנחס בן אלעזר. פנחס הוא אליהו, תחת אשר קנא לאלהיו וכפר על בני ישראל, על ידי שקנא לאלהיו גורם שהשם יתברך יכפר לבאים בברית מילה.

אברהם מל את עצמו ביום הכיפורים

ובפרקי רבי אליעזר (פרק כט) מובא, שאברהם מל את עצמו ביום הכיפורים. שכן כתיב ביום הכיפורים (ויקרא כג, ל) "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה", וכן הוא אומר (בראשית יז, כו) "בעצם היום הזה נמול אברהם". הוי אומר, שביום הכיפורים נמול אברהם אבינו. ובכל שנה ושנה רואה הקב"ה את דם הברית של אברהם אבינו ומכפר על כל עונותיהם של ישראל, שנאמר (ויקרא טז, ל) "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו".

המשמר ברית קודש ראוי להיכנס לארץ החיים

והמשמר ברית קודש ראוי הוא להיכנס לארץ החיים, ששם היכלות השכינה שהוא הגן עדן, כמו נח ששמר בריתו, ולזה נקרא איש צדיק תמים. ובניסיון זה זכה לברית קדש ולא השחית דרכו על הארץ, כמו דורו שהוא דור המבול, וראוי היה להיכנס לתיבה שהיא בחינת מלכו"ת. (עמק המלך רישא דז"א, שער ט"ז).

הנימולים ומקבלים תורה יש להם חלק בקב"ה

מובא בזוהר הקדוש (וירא דף לב.) ארבע מאות שנה קיימא ההוא ממנא דישמעאל ובעא קמיה דקב"ה, אמר ליה: מי שנימול אית ליה חולקא בשמך? אמר ליה: אין. אמר ליה: ישמעאל נימול, ולא עוד אלא שנימול ל"ג שנה, אמאי לית ליה חולקא בך כמו יצחק? אמר ליה: דא אתגזר כדקא יאות ודא לאו הכי. ולא עוד, אינו מתדבקין כדקא יאות לתמניא יומין, ואילין רחיקין מנייהו. אמר: ועם כל דא, כיון דאתגזר לא יהא ליה אגר בגיניה? וי על ההוא אמא דאתיליד ישמעאל ואתגזר. מה עביד הקב"ה, ארחק לבני ישמעאל מדביקות דלעילא, ויהיב ליה חולקא לתתא בארעא קדישא.

בני ישראל דאתגזרו וקבלו אורייתא, נקראו 'אדם'. אבל ישמעאל דאתגזר ולא קבל אורייתא, נקרא 'פרא אדם' ולא אדם ממש.

עוד אמרו (תיקוני זוהר תיקון ג', דף יח:) מאן דנטיר אות ברית, אתקרי איש תמים. אבל מאן דאתעסק באורייתא, אתקרי אדם בדיוקנא דההוא דלעילא, דכתיב (ישעיה מד, יג) כתפארת אדם לשבת בית.

אם אין ברית מילה, חסר משם שד"י

מדוע אנו אומרים בברכת המילה - "אות ברית קדש"? דע, כי שד"י הוא חותמו של הקב"ה, וכאשר זרועותיו וראשו של האדם זקופים, הוא נראה כדמות שד"י, וכאשר זרוע השמאל והימין נחית, נראה כדמות ד', וברית מילה היא יו"ד, הרי השם של שד"י. ולכן אם אין ברית מילה, חסר יו"ד.

ברוך ה' אשר לו נתנו עלילות, שהקדים וצוה את אברהם לבא בברית, קודם שתהר שרה ויהיה זרעו מקודש מבטן. כי כל הערלים - קליפות חיצוניות. וצוה האל יתברך להסיר הערלה ולכנוס מבפנים, להיות לו אחיזה במרכבה הפנימית. (ציוני, פרשת לך לך).

דם המילה מציל מקטרגים

בחיבל שני לצד צפון שם המלאכים - (סלסליא"ל קרספיהא"ל), וכל אחד ממונה על י"ב אלף ממונים, ואלה הם ממונים על דם ברית הילדים הנימולים לשמונה ימים. וכאשר ח"ו רוגז נמצא בעולם, מביט הקב"ה בדם ההוא, ואינו נותן רשות להשטין. (זוהר פקודי, דף רנה:).

המילה קודם מתן תורה

עקילם הגר שאל את רבי אליעזר, אמר לו: הואיל ומילה חביבה לפני הקב"ה, מפני מה לא ניתנה בעשרת הדברות? אמר לו: קודם עשרת הדברות ניתנו, דכתיב (שמות יט, ה) "ושמרתם את בריתי" - זו המילה, וכבר ניתנה קודם. (פסיקתא רבתי כג, עשרת הדברות תליתאה).

מסירות נפשו של רבי יוסף חיים זוננפלד לקיים מצות מילה

בספר "עמודא דנהורא" (עמוד 16) מספר אודות הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל רבה של ירושלים, שהיה מוהל מומחה ומעולה לא סירב להזמנה למול תינוק. שום מכשול לא עמד בפניו, לא גשם ולא שלג, ואף לא ימים של פרעות ופוגרומים, שבהם היציאה לרחוב היתה כרוכה בסכנה. רבי חיים היה מל את תינוקות ירושלים ללא קבלת תמורה כספית כל שהיא.

בשנת תר"ף, כאשר פרצו הפרעות של הערבים בארץ ישראל, כל יציאה מפתח הבית בעיר העתיקה, היתה כרוכה בסכנה. רבי יוסף חיים קיבל עליו לפני פרוץ הפרעות למול תינוק שנולד. וכאשר הגיע יום הברית, יצא מביתו והלך דרך הרובע הערבי עד למקום הברית, ולא הועילו תחנוני בני ביתו לבל יצא לדרך. לא היה קץ לשמחתו כשהתברר לו שאם לא היה בא לברית - לא היו מלים את התינוק, מפני ששום מוהל לא רצה לסכן את עצמו בימים ההם.

מעשה זה, חזר ונשנה בפרעות תרפ"ט, שעלו בסכנותיהם על פרעות תר"ף, רבי יוסף חיים הוזמן לפני המאורעות למול בשכונת מאה שערים המרוחקת מביתו. כאשר פרצו המאורעות, הודיעה המשטרה הבריטית שאינה יכולה לקבל אחריות על חיי היוצאים החוצה, היות והיא חסה על חיי השוטרים. אולם רבי חיים יצא מביתו, הגיע לשכונת מאה שערים, מל את התינוק ובחסדי ה' חזר לביתו.

מעשי גדולתו של רבי יוסף חיים זוננפלד

והואיל ועסוקים אנו באותו צדיק, נביא כאן עוד מעשים שנקשרו בשמו:

בשנת תרע"ד בפרוץ מלחמת העולם הראשונה, עת צרה גדולה באה במיוחד על ירושלים, וכל מהלך החיים כאילו שותק, או אז הופיע רבי חיים והציל את העיר בחכמתו. המצב הקשה בעיר הקודש הביא להפסקה כללית בהתקשרות בין המשפחות, אנשיה לא ידעו מה ילד יום, דירה ריקה לזוג צעיר כמעט ולא נמצאה, הכל היה תפוס בידי החיילים הטורקים, וגם הפרוטה להוצאות הנישואין כלתה מן הכיס. מה עשה רבי חיים? היה שואל את באי ביתו: האם יש לך בן שהגיע לפרקו, או שמא יש לך בת שהגיעה לפרקה? וכיון שנענה ב'הן', היה אומר כי מצות נישואין - מצוה רבה היא, וראויה מצוה זו שבזכותה תגאל הארץ מצרותיה. עד שתפס בידי שני המחוטנים, וערך את ה'תנאים', חלק נטל מחותן זה וחלק מחותן זה, והיתר הטילו על מי שהעושר שלו. אחר זמן, היה בא רבי חיים לרקוד ולשמוח בשמחת הנישואין.

הצלחה רבה קצר רבי חיים בשידוכיו, אך קרה גם אחרת, פעם אחת, אחרי שרבי חיים הצליח באחד השידוכים, הופיעה הכלה בבכיה לפני הוריה, כי שמעה מפי חברותיה כי חתנה המצויין - צולע על ירכו. מיד רץ אביה אל רבי חיים, ושיתף אותו בסוד הדברים, ואמר לו כי כך גם העידו לו עדים נאמנים. רבי חיים שראה את החתן, הספיק להיווכח כי אין החתן צולע, והאשמה היא ככל הנראה בנעל שבוודאי היתה קרועה או שהיה בה מסמר בולט, כ"מנהג" עניי ירושלים של אותם ימים. חיטט רבי חיים בארונו ומצא כמה עשירות של כספים, קרא לנכדתו ושלחה אל הסנדלר לרכוש זוג נעלים חדשות לפי מדת רגליו של החתן. וציווה עליה: תעלי את הנעלים לבית החתן, ותאמרי לו שרבי חיים שלח לו את הנעלים במתנה על התמדתו בלימודים ולכבוד נישואיו. לאחר ימים אחדים, חזר אבי הכלה אל רבי חיים ובקש סליחתו שקבל לשון הרע על החתן, אכן התברר לו שאין החתן צולע כלל...

שוב מעשה, יום אחד הורי הכלה מזיווגיו של רבי יוסף חיים - הופיעו בביתו בדמעות, כי שמעו שהחתן נעשה למגמגם, והכלה אינה רוצה לשמוע יותר מהשידוך הזה. נתן להם רבי יוסף חיים עצה מחוכמת, שהכלה תתחפש לערביה כובסת, תלך לביתו של החתן ותשכיר עצמה לכביסה אצלם. שעתיים ויותר עסקה הכלה המחופשת בכביסת הכבסים

בבית החתן, ועיניה זלגו ללא הפוגה. היא שמעה את בעלה לעתיד לומד תורה בחיתוך דיבור ברור ובהתלהבות - עם דודו הגאון.

המילה - אין בה שום פניה ומחשבה זרה

אמרו חז"ל (מנחות מג:), כשנכנס דוד המלך לבית המרחץ, אמר: אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה. וכיון שזכר במילה שבבשרו נתישבה דעתו. וביאר החתם סופר (תורת משה, נצבים ד"ה לא בשמים) הענין בדרך דרש, שכאשר התחיל דוד המלך לפשפש במעשיו ולרחצם, לראות אם הם נקיים מפניות, אז ראה עצמו ערום, כי כמעט אי אפשר לעשות מצוה נקיה מכל וכל. אך כשזכר דוד במצות מילה - רק אז נתישבה דעתו, כי זו היא המצוה היחידה שאין בה שום פניה ומחשבה זרה.

והנה המנהג לומר בברית מילה: "כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים". ואמרו המפרשים, כי הטעם שאומרים זאת רק במצות מילה, יען כי ממצוה זו אי אפשר להיפרד כל ימיו. ולכן מברכים את הילד שגם משאר המצות לא ייפרד לעולם.

אבל לפי דברי החתם סופר ז"ל, כונת הבקשה היא: כשם שנכנס לברית בלי שום פניה וכלי שום מחשבה רעה, כן באופן זה יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים, בלתי שום מחשבת פיגול, כי אם לשם שמים. (בוציא דנהורא, עבודה אות יח).

שלא ישתנה שם התינוק לעולם

ויש מפרשים, שהנה בעוונותינו הרבים ישנם הרבה חולים, ופעמים צריך לעשות להם שינוי השם. ולכן מברכים את הולד שלא יהיה חולה, ויצטרכו לעשות לו שינוי השם. וזהו שאמרו: כשם שנכנס למילה באותו שם וכלי הוספה, כן יכנס לתורה לחופה וכו', שיישאר תמיד באותו שם.

מעלת הסעודה ביום השלישי למילה

מעלת סעודת ברית מילה - כתוב (בראשית כא, ח): ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק, ודרשו רז"ל (פסיקתא זוטרותא שם) ביום ה"ג-מ"ל, רמז לסעודת מצוה הנעשית ביום ברית מילה. ומכל מקום עיקר חיוב הסעודה הוא לעשותה ביום השלישי למילה, וכמו שכתב בספר נגיד ומצוה (ח"ב) בשם הרש"ל בשם או"ז שכן כתוב אצל אברהם אבינו ע"ה (בראשית לד, כה) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. ביום הזה באו אליו המלאכים ועשה להם סעודה.

המקפיד על סעודות מילה במסירות נפש ברכותיו מתקיימות

בילדותו של רבי אברהם מרדכי אלטר - הרבי מגור זצ"ל, פנה אביו בעל ה"שפת אמת" אל אחד מקרובי המשפחה, וביקש שיקחהו עם אחיו הקטן רבי בצלאל, אל יהודי פלוני בוורשא שיברך אותם. עשה הקרוב כפי שנתבקש, ויצא עם הילדים לוורשא. שם חיפש אחרי היהודי, אשר חשב אותו בליבו כי בוודאי צדיק מפורסם הוא וידוע לכל, אך מרבית האנשים לא ידעו מיהו, ורק אחרי חקירות ודרישות רבות גילה אותו. והנה לגודל פליאתו, נראה האיש כאחד מפשרי העם. וכשהביא אליו את הילדים, ושטח לפניו את בקשתו, הרושם היה כי הלה אינו מבין כלל מה רוצים ממנו. אף על פי כן, מילא הקרוב את שליחותו ויאמר אליו: אף שאינך יודע מאומה, הואיל נא לברך אותם, כבקשת אביהם הרבי מגור. עשה היהודי כחפצו והרעיף ברכות על ראשם.

ויהי בצאתם מעל פניו, עדיין חוכך היה ומשתאה לדעת, מי האיש ומה מעשיו, אולי הוא אחד מל"ו צדיקים נסתרים. אולם בשובו, סח לו ה"שפת אמת" דבר פלא: אכן איש פשוט הוא, אלא שפעם אחת כאשר נימול בנו, לא היתה בידו אף פרוטה לצרכי סעודת הברית, ומכר את כלי מיטתו בכדי להכין סעודת מצוה בכסף שקיבל. לאחר מעשה זה - נשאר בעירום ובחוסר כל. הדבר עשה רושם גדול בשמים, וכי זוטרותא הוא שאיש פשוט כמוהו יעשה כזאת?! נמנו וגמרו ליתן שכרו גם בעולם הזה, שכל ברכה היוצאת מפיו לא תשוב ריקם, והוא עצמו כלל לא ידע שניחן מן השמים בכח סגולי כזה.

עיניך יונים

ובענין המילה, מסופר על רבי חיים ברלין גאב"ד מוסקבה, בהיותו בערוב ימיו בירושלים, שרגיל היה לקרוא בתורה בבית מדרשו מידי שבת בשבתו, כשהוא קורא בנעימות מיוחדת ובדקדוק רב. רבים מבני ירושלים באו להתפלל בבית מדרשו כדי לשמוע את הקריאה, ובהגיע חול המועד פסח, נהרו המונים לבית מדרשו על מנת לשמוע אותו קורא שיר השירים בלהט הנפש ובהשתפכות האהבה. כולם המתינו לרגע בו היה קורא את הפסוק (שיר השירים א, טו) הנך יפה רעיתי, הנך יפה עיניך יונים, אותו היה קורא בהתלהבות גדולה ומתמוגג בדמעות שליש.

תלמיד קרוב היה לו לרבי חיים ברלין, הלא הוא רבי אריה לוי, וכפי שהוא עצמו העיד בזכרונותיו: ואמנם חסדי ה' כי לא תמו, שהרי הנה הופיע מעלת כבוד תורתו, הגאון חמדת ישראל רבי חיים ברלין זצ"ל בן הגאון רבן של ישראל הנצי"ב זצ"ל, נתן ה' חני בעיני לקרבני ממש כאבא את בנו יחידו, ולא זזה ידי מתוך ידו. וגם בענוותנותו הגדולה, קבע אתי שיעור ללמוד בשעה מאוחרת בלילה ולפעמים בבוקר, הוא אהב מאד את משפחתי וכאב יקר התעניין במצבנו.

רבי אריה לוי כתלמיד קרוב, החליט שנה אחת לשאול את רבו, מהי הסיבה לכך שכשמגיע לפסוק זה מידי שנה בשנה, מתמוגג הוא בדמעות שלישי. והלא פסוק זה מתאר כה יפה את האהבה השוררת בין הקב"ה לכנסת ישראל, ומה יש לבכות ולהצטער בפסוק זה. אספר לכם את הענין, ענה רבי חיים ברלין. בהיותי רב במוסקבה, נכנס אלי פעם יהודי וביקש לדבר אתי ביחידות, חשבתי לעצמי מי יודע לאיזו צרה נקלע אותו יהודי, עד שמתבייש לדבר בנוכחות אנשים זרים. נכנסנו לחדר צדדי, ומה מאד הופתעתי שכל סודו היה שאשתו ילדה בן זכר למזל טוב, והוא בא להזמיני למול אותו. שאלתי אותו כמובן, הגד נא לי מה הסודיות בדבר? והרי רבים מלים את בניהם כדת משה וישראל. להוי ידוע למר, השיב לי, שאני גר בסביבה גויית לחלוטין, ואף אחד משכני ומכרי אינו יודע שאני יהודי, אני בעל בית מסחר גדול לצרכי דת נוצריים, וכמובן אם יודע שאני יהודי, אאבד את פרנסתי המרווחת. וכמו כן, מי יודע אם אין חשש לחיי, ועל כן אני שואל איך אפשר לסדר את הברית, כך שאף אחד לא ירגיש בדבר.

כמובן, במקרה כזה לא היה מקום לחשוב על קיום המצוה בהידור, לא במנין עשרה ולא בסעודת מצוה כנהוג בישראל, ולכן אמרתי לו שהוא יהיה מוכן להיות הסנדק, להחזיק את הילד על ברכיו, ואז נוכל לסדר את הברית לבדנו. לא אוכל רבי, השיבני אותו יהודי בבהלה, לב רך לי ולא אוכל להסתכל בפצוע, ואיך אוכל לראות כשימולו את בני הרך? ושמא ירעדו ידי וישמש הילד מחיקי. שאלתי עוד כמה פרטים אודות מצבו, מקום דירתו וכדומה, ויעצתי כך: ראשית ישלח באותם ימים את כל המשרתות הנכריות הנמצאות בביתו, כדי שלא יראו מה עושים שם. שנית, היות ונמצא בעיר רופא יהודי מנתח מפורסם, שאף רבים מגויי העיר מזמינים אותו, יזמינו אם כן ליום השמיני המיועד להיות נוכח בזמן הברית, ולשכניו יספר שנתגלה בתינוק פגם גופני וזקוק הוא לניתוח קל. ואני אבוא עם הרופא לזמן המיועד, הרופא יהיה הסנדק ואני המוהל, והרופא יוכל אחר כך לבקר כמה פעמים לפקח על ריפוי המילה.

ביום המיועד, בא אותו יהודי להובילני לביתו יחד עם אותו רופא מנתח מפורסם, עברנו רחובות ואזורים שבכל שנות ישיבתי במוסקבה, לא היתה לי הזדמנות לעבור שם. הגענו לבית מסודר בנוסח אצילים שאין בו שום סימן ליהדות, היו בו פסלים וצרכי דת רבים של נוצרים. סידרנו את הבית כהלכתו, כשהרופא היה סנדק ואני המוהל, וכשנפרדתי ממנו בקשתו לסור אלי ביום השלישי למילה, כדי להודיע לי מה שלום הילד.

לאחר שלושה ימים הגיע אותו יהודי לביתי, ומכיון שחשד בי שהזמנתי אותו כדי לשלם לי שכר טרחה, הושיט לי שטר של עשרה רובלים, כמובן שסירבתי לקבל. הוא חשב שאיני מסכים לסכום זה, והוסיף עוד סכום עד שהצלחתי לשכנעו שאיני מקבל תמורת המילה, גיליתי לו כי כוונתי במה שהזמנתי לביתי היה, כי רצוני עז לדעת מהי הסיבה שהניעה אותו לקיים הברית במסירות נפש, למרות שראיתי שאין לו שייכות ליהדות כלל.

לשמע דברי אלו החלו עיני להוריד דמעות. ובראש מורכן אמר: יודעני רבי שהתרחקתי ממקור מחצבתי, ולפעמים עלי לבי דווי, אולם לפי מצבי איני יודע אם כבר אוכל לשוב בתשובה שלמה, וכאן החל לבכות בדמעות שלישי. לאחר שנרגע קמעא המשיך, חושבני כמו כן, שבני זה הרך הנימול יהיה כתוצאה ממצב זה רחוק עוד יותר ממני מיהדות, שכן אני בצעירותי לפחות גדלתי בבית הורי כיהודי לכל דבר, אולם בני, הרי לא יכיר כלל שום סימן של חיי יהדות, אבל בכל זאת, הרי יתכן אמנם באופן מוזר ביותר, שכאשר בני יגדל, יזדמן שיכיר חיי יהודים ויהדות, ואולי יתעורר בו הניצוץ וירצה להיות יהודי, ועל כן איני רוצה לחסום בפניו את הדרך לשוב למקור מחצבתי, דבר שיקרה אם לא יהיה נימול. על כן התאמצתי למולו בכל כחי, כדי שתהיה הדרך פתוחה לפניו, ויוכל בקלות לשוב למקור מחצבתי.

כשהגיע רבי חיים ברלין לסיום הסיפור, החל שוב מתרגש עד לדמעות, והוסיף: במאורע זה התפרש לי מאמר חז"ל על הפסוק הנ"ל: הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים. שהייתי מתקשה להבינו כל ימי.

חז"ל (לא נמצא מקור למדרש זה, ועיין רש"י שם) דרשו את כפילות המילים 'הנך יפה' כך: הנך יפה לפני החטא, והנך יפה לאחר החטא. והדבר אינו מובן כלל, מהו היופי שלאחר החטא? אולם במאורע הנ"ל התבהרה כוונתם, והתשובה היא בסיפא של הפסוק - עיניך יונים.

שכן אחת מסגולותיה של היונה היא, שאינה מתרחקת מקינה מרחק כזה שלא תדע את דרכה חזרה. וזהו מה שאמרו חז"ל: הנך יפה לאחר החטא, סיים רבי חיים ברלין, בן ישראל אף שחטא והתרחק מרחק רב ממקור מחצבתו, בכל זאת עדיין מפנה ראשו לאחוריו, ומשתדל במסירות נפש שלא יאבד דרכו לגמרי בחזרה לקינו, ואם לא הוא, אז לכל הפחות זרעו יוכל לשוב ליהדות. וזהו השבח של 'עיניך יונים'. (מוסר חכמים).

"וּשְׁלָשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים" (יב, ד).

הטעם לל"ג ימים

למספר ל"ג לא מצאתי טעם. אמנם רז"ל אמרו, שרמזו בזה לל"ג דורות שמאברהם אבינו ע"ה עד חרבן הבית. (לבושי אור יקרות למהר"מ ריקאנאטי).

"אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ שָׂאתָ אוֹ סִפְחָת אוֹ בַּהֲרַת וְהָיָה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֹגַע צָרַעַת" (יג, ב).

מדוע אין היום טומאת מצורע?

כתב האלשיך הקדוש, הטעם שבימים ראשונים אשר היו בני אדם טובים היו נראים נגעים, ועתה שרבו מספרי לשון הרע לא נראים נגעים. אפשר לומר אשר הוא הנותן, יען היו אז שלמים וטובים, לכן אם נתלכלכו בחטא של לשון הרע, אז דחתה קדושתם את הטומאה חוצה. מה שאין כן בזמן הזה אין רישומו של כח הטומאה ניכר, כי מין במינו אינו חוצץ, וזה שאמר הכתוב: אדם, שהוא בתואר המשובח שבתארים, רק בו יהיה נגע, לא כן באדם בלתי כשר. וזהו שסיים הכתוב: והיה בעור בשרו, כי 'והיה' לשון שמחה, כי לשמחה תחשב לו שיצאה הטומאה לחוץ, ולכן יתן אל לבו לשוב תיכף, ואז ושב ורפא לו. ואם לא שב - אז הנגע עומד בעינו של הכהן.

"נֹגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמָּא אֹתוֹ" (יג, ג).

הקב"ה מזמין לאדם פרנסתו מידו הרחבה והמלאה

מסופר במדרש תנחומא בפרשתנו (סי' ו) "מעשה בכהן אחד, שהיה רואה את הנגעים. מטה ידו, ביקש לצאת לחוצה לארץ. קרא לאשתו, אמר לה: בשביל שבני אדם רגילים לבא אצלי לראות את הנגעים, קשה עלי לצאת מעליהם, אלא בואי ואני מלמדך שתהיי רואה את הנגעים: אם ראית שערך של אדם שיבש המעין שלו, תהי יודעת שלקה, לפי שכל שער ושער ברא לו הקב"ה מעין בפני עצמו שיהא שותה ממנו, יבש המעין - יבש השער. אמרה לו אשתו: ומה אם כל שער ושער ברא לו הקב"ה מעין בפני עצמו שיהא שותה ממנו, אתה שאתה בן אדם, כמה שערות יש בך? ובניך מתפרנסין על ידיך, לא כל שכן שיזמן לך הקב"ה פרנסה? לפיכך, לא הניחה אותו לצאת לחוצה לארץ" (עי' 'מגן אבות' להרשב"ץ, אבות פ"ג מ"ה).

מה בין נגעים ואהלות לתהלים?

איתא במדרש "שוחר טוב" (תהלים א, ח) ביקש דוד המלך מאת הקב"ה (תהלים יט, טו) "יהיו לרצון אמרי פי", שתהא חשובה אמירת תהילים לפניו כנגעים ואהלות. ובפשטות, בקשה זו היא, שתהא אמירת תהילים נחשבת כאילו למדו אותה שעה סוגיות חמורות בש"ס כנגעים ואהלות. ברם, יש להבין, מדוע בחר דוד דווקא דוגמאות אלו? ומסביר הגה"ק בעל ה"משך חכמה" זי"ע, שהרי הלכה היא במראות נגעים שכל הכרעה נתונה ביד הכהן, לטהר או לטמא, וככל היוצא מפיו יעשה. ומה יקרה אם אין שם כהן מומחה היודע להבחין בין נגע לנגע? או אז קוראים לישראל תלמיד חכם שיראה את הנגע, והוא פוסק ומוסר את הכרעתו לכהן העם הארץ, ואילו הכהן אומר בפיו על טמא, טמא, ועל טהור, טהור. נמצא, שהגם שאין הכהן יודע ומבין את סיבת אמירתו ומהותה, הרי היא הקובעת וחורצת את טיב הנגע. וזהו שביקש דוד המלך מאת ה', שבאותו אופן תהא נחשבת אמירת פרקי תהלים ותהא מקובלת לרצון לפניו, ואפילו אם אין הקורא מבין את פירושה כלל רק משום אמירתם גרידא. (פנינים משלחן גבוה).

"וְאִם פָּרוּחַ תִּפְרָח הַצָּרַעַת" (יג, יב).

הצרעת באה על צרות עין

חז"ל אומרים (במדבר רבה ז, ה) שהצרעת באה על צרות עין, כשאדם צר עין ואינו משאיל את כליו, הקב"ה משלח צרעת בביתו ומוציא כליו לחוץ. והבריות אומרים: פלוני שלא היה משאיל כליו ואומר שלא היו לו כלים, הרי שיש לו כלים...

כשבא השכן, נוקש על הדלת, ומבקש מסור חשמלי - אומר לו צר העין: "אין לי"... כשבאה שכנה לבקש סיר - אומרת אשתו: "אין לי"...

והנה רק מגיעה הצרעת, וכבר מצווה הכהן להוציא את כל הכלים החוצה. לפתע רואים כולם את המסור החשמלי ואת הסיר שוכנים אחר כבוד בבית השכנים המסרבים להשאילו...

לפעמים קורה שאדם עושה עוולה מסוימת, והוא סבור שאף אחד לא רואה אותו... אולם, לעתים, הוא אינו יכול להתחמק, ועליו יהיה להתמודד עם ההתנהגות הנלווה שלו עצמו.

והביאו על כך משל נפלא: משל לאדם שהלך ביער ואבד את דרכו. בעודו תועה בין עצי היער, הוא מבחין לפתע בקוף גדול, ורגעים אחדים לאחר מכן מנצנץ רעיון במוחו. הוא קורא לקוף ואומר לו: "אתה יודע שיש בינינו איזשהו דמיון? ... "לא שמעתי על כך מעולם" - אומר הקוף - "אבל מה הענין?" "הסתבכתי" - משיב לו האדם - "אולי תוכל להראות לי את הדרך החוצה?" "אין בעיה" - ענה הקוף, והשנים החלו ללכת בסבך העצים.

לא חולף זמן רב, ולפתע נשמעת שאגה אדירה של אריה. כעבור רגעים אחדים הם מבחינים באריה אימתני רץ לכיוונם. האדם החוויר כסיד, אולם הקוף לא איבד את עשתונותיו. הוא עזר לאדם לטפס על העץ הקרוב שהיה שם ואמר לו: "אל דאגה, לכאן הוא לא יגיע" ... האריה העומד למטה התנפל על הגזע ואיים בקול מבשר רעות: "אני רעב, לא אזוז מפה עד שאחד מכם ירד" ... "אל תדאג" - מניח הקוף יד על האיש הרועד מפחד - "הכל יהיה בסדר".

הזמן חלף באטיות מרגיזה, שעה ועוד שעה... הלילה ירד, והקוף פנה אל האדם - "כעת לילה, עלינו לערוך תורנות שינה, מי יהיה הראשון שישן?" "לך לישון" - אומר האדם - "אני אשאר לשמור, בין כה וכה לא אצליח להרדם מהפחד". והקוף נתלה בזנבו על אחד העצים ונרדם. נותר לו האדם לבדו עם הארי שמתחתיו, מי יודע עד מתי אהיה תקוע כאן, כמו עלה לעץ? הרהר בתסכול.

לפתע עלתה בו מחשבה כלשהי: אני אדם, והוא, בסך הכל, קוף... האריה אמר שהוא רוצה אחד משנינו, אם כן - מי חשוב יותר? הוא עיבד לאט לאט את הרעיון, ואז נתן לקוף מכה חזקה והעיף אותו מהעץ... הקוף התעורר בבת אחת, וברגע האחרון נתפס באחד הענפים וניצל מלועו הפעור של האריה. כעת לא ידע האדם היכן לקבור את עצמו ברוב בושה... מה יעשה? הוא לא העז להרים את עיניו אל הקוף, מצילו היקר, אשר הוא השיב לו רעה תחת טובה... בלית ברירה חיבק את הענף שעליו ישב ונרדם.

שעות אחדות לאחר מכן, העיר אותו הקוף ואמר לו: "קום, האריה הלך" ... הוא עזר לו לרדת למטה, והראה לו את הדרך לצאת מן היער הנורא ולהגיע ליישוב בני אדם. מתחיל האדם ללכת, וכעבור רגעים ספורים הוא חש בטפיחה על גופו. הוא מסתובב לאטו, הקוף עומד שם ואומר לו: "עשה לי טובה, ידידי, כשאתה מגיע לשם, אל תספר לאף אחד שיש בינינו דמיון" ...

כזה הוא האדם, מחד גיסא הוא נזר הבריאה ותפארתה, ומאידך גיסא - מידותיו הרעות עלולות להפוך אותו לגרוע ולפחות בין בעלי החיים.

טעמי מצות צרעת הבגד והבית

כתב בספר החינוך (מצוה קע"ב) בענין נגעי בגדים: משרשי המצוה, שרצה האל ברוך הוא בטובו הגדול לייסרנו כאשר ייסר איש את בנו, כי זה הענין איננו בטבע, אבל מופת הוא באומה הקדושה, למען ילמדו ויקחו מוסר בהשתנות הכלים המיוחדים לתשמישם, והם הבגדים של צמר ופשתים, כי בהם רוב תשמיש בני אדם, וישובו מתוך כך מדרכם הרעה טרם תזרח הצרעת גם בגופם.

והמשיך (מצוה קע"ז) וכתב עוד בענין נגעי בתים: וזה הענין של צרעת הַהוֹנָה באבנים, שמעתי שאיננו דבר טבעי, אבל הוא ענין מופתי יבוא לפעמים לבתי ישראל להוכיחם, כי מאהבת השם אותם, יודיעם מוסרֵו במה שהוא חוץ לגופם, כדי שיחזרו בתשובה טרם יתחייבו לענוש אותם בגופם. וכן היה הענין, שאם לא עשה תשובה יתפשט הנגע גם בבגדיו, לא הרגיש עדיין, יתפשט ח"ו גם בגופו.

וא"כ ג' מיני נגעים הם: א. נגעי הגוף בעור האדם. ב. נגעי בגדים. ג. נגעי בתים.

ובגמרא (ערכין טז.) אמרינן אמר רבי יוחנן על שבעה דברים נגעים באים: א. על לשון הרע. ב. על שפיכות דמים. ג. על שבועת שוא. ד. על גילוי עריות. ה. על גסות הרוח. ו. על הגזל. ז. על צרות עין. ע"כ.

ומובא בספרים שהם כנגד שבעה שמות שיש לנגעים: א. שאת - כנגד שבועת שוא, שנאמר (שמות כ, ז) "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא" [תשא' אותיות 'שאת'] ב. ספחת - כנגד גזל, שמשפח אליו ממון חברו. ג. בהרת - כנגד לשון הרע, שמלבין פניו ברבים. ד. שחין - כנגד שפיכות דמים, שהורג ע"י חימום לבו. ה. מכוות אש - כנגד גילוי עריות, כמו שכתוב (משלי ו, כח-כט) "אם יהלך איש על גחלים ורגליו לא תכוונה. כן הבא על אשת רעהו" וגו'. ו. נגע הראש - כנגד גסות הרוח, שהוא נשיאות ראש. ז. נגע הזקן - כנגד צרות עין, זו הקנאה שמקנא בכבוד חבריו ושומר כבוד לעצמו, ולכן בא לו נגע בזקן, כמו שאמרו (שבת קנב.) "הדרת פנים - זקן".

ואם-כן, לפי הנגע שבא לאדם - צריך שיתבונן במעשיו ויראה מחמת מה בא לו אותו מין של צרעת, וכך יתקן אשר פגם. וכותב ה"כלי יקר", כי מה שכתוב: "יגלח את כל שערו את ראשו ואת זקנו ואת גבות עיניו", יש לבאר כך: ראשו - בא לכפר על גסות הרוח. זקנו - בא לכפר על פיו שדיבר לשון הרע. עיניו - בא לכפר על צרות עין.

והנה, מכיון שאחד מן הדברים המביאים את הצרעת - הוא העוון החמור של "לשון הרע", ואומנותו של האדם בעולם הזה שיעשה עצמו כאלם. וזה עתה בחג הפסח, אחד הסימנים הוא כרפ"ס - שהוא ר"ת: כלל ראשון פה סגור, וכמו שאמר החכם מכל אדם (משלי כא, כג): שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו. אל תקרי 'צרות', אלא מ'צרעת' נפשו, כי אע"פ שבימינו לא רואים את הצרעת בגופו של האדם, בכל זאת היא באה ונדבקת בנפשו של האדם רחמנא ליצלן. ואמר שומר "פיו ולשונו", פיו - הוא רמז שלא לאכול מאכלות אסורות המוזכר בפרשה הקודמת, ולשונו - הוא ענין הפרשה שלנו, שהוא הזהירות מאיסור לשון הרע המביא את הצרעת, ה' יצילנו.

"או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן ובא אל הכהן, וראהו הכהן והנה נהפך ללבן וטהר הכהן את הנגע טהור הוא" (יג, טז-יז).

משל נפלא מרבנו יוסף חיים

בספר "עוד יוסף חי" לראש גולת אריאל רבנו יוסף חיים זצ"ל, הביא על פסוק זה בפרשתנו בענייני נגעים רעיון נפלא וזת": ידוע הוא, שהשטן אינו מקטרג ביום הכיפורים, ובמקום לשון הרע הוא מדבר בלשון טוב שבחים על ישראל. ולכן אמר הקב"ה לשלח שעיר לעזאזל שהוא חלק השטן, כדי שייהפך מרע לטוב, ואז נשא השעיר עליו את כל עונותם.

וחקרתי, למה צוה השם יתברך לתת לשטן כשוחד את השעיר? הלא הקב"ה יודע האמת אם שבחים אלו ראויים לישראל אם לאו, וכבר נתן ה' לישראל את יום הכיפורים למחילה ולסליחה ולכפרה, וא"כ אפילו יישאר השטן צועק ומקטרג, לא יריע ולא ישחית, מאחר והקב"ה סולח עונות ישראל באותו יום, ומי יאמר לו מה תעשה.

ונסביר ע"פ משל: מעשה במלך שהיה מהלך במרכבתו עם משנהו היהודי, ותמיד כשעברו בשוק, עמד שם איש שונא ישראל שהיה מחרף ומגדף את היהודים. שמע המלך וחמתו בערה בו, וצוה את המשנה היהודי לקחת את האיש המקלל ולחתוך לו לשונו. לקח המשנה היהודי את המקלל, ונתן לו מתנות רבות. והנה פעם אחרת, כשעבר המלך עם המשנה בשוק, שמע את המקטרג כשהוא משבח את המשנה למלך ומעתיר עליו ברכות. אמר לו המלך למשנה: הלא צויתך לחתוך לו לשונו?! אמר לו המשנה: אמנם חתכתי את לשונו הרעה ושמתיו לו לשון אחרת טובה הימנה....

וזהו שכתב: או כי ישוב הבשר החי, כלומר איש ישראל הנקרא 'בשר החי' ישוב בתשובה, ונהפך על ידי כך העון ללבן, ככתוב (ישעיה א, יח) "כשלג ילבינו". ואז "ובא אל הכהן" - הוא מיכאל שר החסד שנקרא כהן במקדש של מעלה, "וראהו הכהן" - מרצהו ומלמד עליו זכות. "וטהר הכהן" - הוא מיכאל, "את הנגע" - שיהיה נקי מאותם העונות, כי ישא השעיר עליו את עונות בית ישראל, וגבר ישראל.

"והתגלח" (יג, לג).

אמצע התורה באותיות ובתיבות

כתב רבנו אלעזר מגרמיזא ז"ל: ג' דוהתגלח גדולה, והיא רומזת לגמילות חסדים. לומר, שגדולה גמילות חסדים ששקולה כנגד כל התורה, שכן ג' דוהתגלח היא אמצע התורה בפסוקים, ו"דרש דרש" (ויקרא י, טז) הוא אמצע התורה בתיבות. וזהו: ג' [של והתגלח] ד' [של דרוש דרש] - גומ"ל דלי"ם (שבת קד.), ושקול הוא ככל התורה שלפניה ושל אחריה. והסיבה לכך שזה נכתב דוקא בפרשת נגעים, הוא משום שהנגעים באים על צרות עין ועין רעה, ולפי שזה לא רצה לגמול חסד בכליו, לפיכך 'ופנו את הבית'. עכ"ל.

"וַיֵּשׁ בִּי יִמְרֵט רֹאשׁוֹ קֶרֶחַ הוּא טָהוֹר הוּא" (יג, מ).

מדוע לא מוזכרת אשה בקרחת

כתב החזקוני: לא הזכיר קרח באשה, לפי שאין ראשה נקרה.

"וְהִצְרִיעַ אֲשֶׁר בּוֹ הִנֵּנִי וְכו' וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" (יג, מה).

הפוסל - במומו פוסל

יסוד גדול אומר השל"ה הקדוש (דרך חיים ותוכחות מוסר, תזריע אות ו): "וטמא" - אדם שמוצא כל הזמן טומאות וחסרונות אצל אחרים, אזי "טמא יקרא" - סימן שהוא עצמו טמא! כי כבר חז"ל הקדושים הורו לנו (קידושין ע.) - "כל הפוסל, במומו פוסל"!!!

באותו סגנון, אפשר לפרש את מאמר חז"ל (בבא קמא פ"ג משנה יא, ועוד): "המוציא מחבירו עליו הראיה". כי "המוציא מחבירו" - אדם המתעסק למצוא כל היום חסרונות ובעיות אצל אנשים, "עליו הראיה" - זו ראיה עליו בעצמו, שהוא מלא באותם המומים שמנסה למצוא בזולת!!!

מאמרי הפרשה

פרשת מצורע

"זֹאת תִּהְיֶה תוֹרַת הַמְּצָרֵעַ בְּיוֹם טְהִירוֹתוֹ וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן" (יד, א-ב).

נגעים באים על לשון הרע

ארז"ל (ערכין טו): אמר רבי יוסי בן זמרא: כל המספר לשון הרע, נגעים באים עליו. אמר ריש לקיש מאי דכתיב: זאת תהיה תורת המצורע - זאת תורתו של מוציא שם רע. והנה, תיבת צרע"ת עם הכולל, עולה גימטריא: "על לשון הרע". וכן ר"ת המצר"ע - המספר רע מקבל צרעת.

והטעם שהמדבר לשון הרע לוקה בצרעת, הוא כי כשם שאם סיפר ויצא דיבור מפיו, אינו יכול לחזור בו ואין לו תקנה, שהרי כבר יצא הקול בעולם ואי אפשר להחזיר את הדיבור, כן הצרעת אין לה תקנה, וכמו שהיה אצל נעם שנלאו הרופאים מלרפאותו, ולכן נקראת "צרעת" - "צרה רעה", שאין לה תקנה. (מוסר חכמים).

המספר לשון הרע מעביר את מצוותיו לחברו

לכאורה צריכים לדקדק ולהבין, מהו הלשון זאת תהיה "תורת" המצורע, ומדוע לא אמר: זאת תהיה "כפרת" המצורע? **ובספר** 'פרדס יוסף' מובא הסבר נאה לכך (וכן כתב ה'כתנות אור' לבעל 'הפנים מאירות' פרשת חיי שרה בשם רבינו ישעיה וכן פירש מו"ר הבן איש חי ז"ל): איתא בספר חובת הלבבות (שער הכניעה פ"ז), שכל המדבר לשון הרע, ניטלים ממנו המצוות ומועברים לאותו האיש שדיברו עליו לשון הרע, והמדבר - נוטל עוונותיו של חברו. ולפי זה מובן, כי זהו שנאמר: "זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו", כי דווקא ביום שמטהר את עצמו ועושה תשובה, אזי נחשבת התורה שקיים ל"תורתו", אבל עד עכשיו, נחשבה תורתו לתורת חברו, זה שדיבר עליו לשון הרע!!!

מסופר, כי בתקופה מסוימת, נפוצו בעיר קראקא שמועות כוזבות, היה זה לשון הרע ורכילות על רבה של העיר. וכדרך העולם, השקרים הגיעו גם לבתי מרוח וליושבי קרנות... עד שהיה לשיחה בפי כל. כשנודע הדבר לרבה של העיר, הוציא הודעה, כי ברצונו לדבר לפני כל אנשי העיר בשבת לאחר התפילה. ואכן, לאחר התפילה קם רבה של העיר ואמר: דוד המלך אומר בתהלים (סט, יג): "ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר". ולכאורה תמוה, על שום מה נתלה דווקא ב"יושבי שער ושותי שכר", וכי אילו היו המספרים לשון הרע - צדיקים, האם היתה דעתו נוחה יותר בכך? אלא ההסבר הוא, שאכן זו היתה טענתו של דוד המלך: לו היו חכמים וצדיקים מלעיזים עלי, לכל הפחות הייתי יורש את מעשיהם הטובים, את תורתם ומצוותיהם, והיה שכרי רב. אבל עתה, כשריקים ופוחזים, יושבי קרנות ושותי שכר מוציאים עלי דיבה, הרי אני יוצא בשן ועין... אין לי, לא עולם הזה ולא עולם הבא.

ואיתא בספר חסידים (כן הביא בעל הכתנות אור, אך לא נמצא. וישנו בספר חובות הלבבות שער הכניעה פ"ז בשם אחד מן החסידים), פעם אחת מת צדיק והראו לו מצוות שלא עשה מעולם, ואמרו לו: אף על פי שלא עשית מצוות אלו, אותן בני אדם שדברו עליך לשון הרע - עשו מצוות אלו ונטלו מהם ונתנו לך. וכתב בעל הכתנות אור, כי כאמור, זה היה מתאונן דוד 'ישיחו בי יושבי שער' - היינו אדם ריקם מן המצוות, כי אילו היו מלאים מצוות היה לי הרבה מצוות ליטול מהם ודפח"ח.

ובספר 'וידבר משה' (סוף פרשת מצורע) פירש בזה בשם הצדיק 'רבי אהרן מירושלים' את דברי דוד המלך ע"ה (תהלים לט, ט): "חרפת נבל אל תשימני", כי הנבל שאין בו לחלוחית מצוה, מה תועלת אם ידבר עליו? ולכן אמר: חרפת נבל - שאיני יכול ליקח ממנו זכויות, אל תשימני. כי אם היה מדבר עלי תלמיד חכם, אזי לכל הפחות יעברו אלי המצוות והתורה שלו.

וכבר אמרו להמשיל את ענין השתיקה, לחמור אחד שהיה מתהלך בלב יער, ואחותו צינה גדולה, שהרי (שבת נג). 'חמרא אפילו בתקופת תמוז קריא ליה', פשפש ומצא עור של ארי מת שהפשיטוהו הציידים, התעטף בו החמור לחמם את עצמותיו. אדהכי והכי, ראו כל חיות היער כי אריה 'חדש' מתהלך בקרב מחניהם, שכן גבהו של חמור היה גבוה מן האריה, ואילו פניו - פני אריה. ויחדרו איש אל אחיו ויאמרו: מה זאת עשה אלוקים לנו? חיה מאויימת, אשר מי יודע אם לא נהיה בקרוב טרף לשיניה. ביותר אחזה החרדה את האריה - מי יודע אם 'אריה' זה ישיג את גבולו... מיד הוכרז על 'אסיפת חירום' - איש בל יעדר. באותה אסיפה הועלו כמה וכמה עצות אשר נדחו על הסף, לגודל הסכנה הרבה הנשקפת לחיי כל חיות היער. עד שפתח השועל ואמר: תנו לי שהות מה ואחזור אליכם... ויקח השועל כמה חלוקי אבנים קטנות בידיו, והחל להתקרב לצד האריה החדש, וכבר בעודו עומד במרחק מה בחשש ובפחד, השליך את אחת מהאבנים לכיוונו של האריה. ואכן, 'אריה' זה שלא היה אלא 'חמור' גדול מבטן ומלידה, הגיב מיד בנעירת חמור... כשמוע החיות כי קולו כקול החמור, הבינו את אשר לפניהם, ומיד ניגש אליו האריה האמיתי, ועשאוהו גל של עצמות.

עתה בינה זאת, לו היה החמור הלזה עוצר בעצמו, ואינו ממחר לקרוא בקול גדול בשעה שזרקו עליו אבנים - הרי היו כל חיות היער מפחדים ומרתתים ממנו עד עצם היום הזה, ואת כל זה הפסיד בהשמעת קולו ברגע אחד. והלקח הוא, כי ב'השמעת קול' עלול האדם להפסיד ח"ו הרבה, כי אם ישתוק ויעצור בעצמו מלדבר, הרי יישאר משומר מן המזויקים, ויזכה לרב טוב הצפון לכל מי ששומר פיו ולשונו.

חומר עוון לשון הרע

ידוע מה שאמרו המקובלים, כי המדבר לשון הרע מתגלגל בכלב נובח בר-מינן. ורמזו זה על הפסוק (במדבר לב, מב) ויקרא לה נובח, שמי שקורא ומדבר לשון הרע שהוא ר"ת "לה" מתגלגל בכלב נובח. כמו שכתוב (ישעיה נו, יא) "והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה", כי יש בתוכם נפש שדיברה לשון הרע, ולכן לא ידעו שבעה, כי אין להם מזונות ופרנסה כמו הכלב שנובח שרוצה לאכול. וגם רמז יש בשמו, שהקלי' של הכלב הוא "בלאדן", אותיות "בל-אדון" לרמז שהוא כופר בעיקר.

וגם ר"ת: לה נובח בשמו הוא נב"ל. כי המדבר לשון הרע הוא נב"ל, והוא בגימטריא: אלהים. לרמז, שמידת הדין מתוחה עליו ה' ירחם. ואם נשמר הוא בלשונו, הרי הוא חסיד"ד, שהוא גימטריא נב"ל והופך את הדינים לחסדים וכולו הפך לב"ן שהם החסדים ובזה טהור הוא. (מראית העין מכות דף כג).

אומנותו של נחש

וכתב הגאון חיד"א (אהבת דוד דרוש ד), כי מצא בכתב יד קדמון, שהעגל שעשו במדבר היתה לו צורת שור וחמור, חציו שור וחציו חמור. ואז שלט בהם הנחש, שהוא ר"ת: נחש חמור שור. ולכן, מי שתופס אומנותו של הנחש שמדבר לשון הרע, לוקה בצרעת שהיא גימטריא: "שור חמור". ואומר הוזהר הקדוש (זוהר חדש עח:), כי זהו מה שאמרה התורה (דברים כב, י) לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו, כי מהטומאה הגדולה שלהם יוצאת קליפה קשה מאוד, והיא נקראת "כלב". ואותיות אמצעיות של שו"ר וחמו"ר, הם גימטריא: כלב. עכת"ד

ובמדרש (ויקרא רבה פרשת אמור פרשה כו סימן ב), איתא שאלו את הנחש: מהיכן אתה נושך? אמר: מבין השיניים. ותמוה הדבר, וכי איך נושך? הלא בוודאי הוא מבין השיניים, ומהי השאלה מעיקרא? אלא יש לומר, שאם תשים את האותיות 'שטן' מתחת אותיות 'נחש' כזה:

נ ח ש

ש ט ו

עולה, כי ב' האותיות הראשונות הם: "שן", וגם ב' האותיות האחרונות הם: "שן", ואילו ב' האותיות האמצעיות הם "חט". וזה ביאור המדרש, ששאלו את הנחש איזו זכות יש לך לנשוך את האדם, ומהי העילה לכך? אמר להם: מבין השיניים, לרמז שסיבת הנשיכה היא בגלל חטאי הלשון. (בן יהודע שבת סג).

נענש בגחלי רתמים בוערים למשך שנה

הקב"ה נתן את הפה ואת הלשון ללמוד תורה, ואם לא לומד תורה ומדבר לשון הרע, מאכילים אותו ח"ו גחלי רתמים. וידוע, כי גחלי רתמים בוערים במשך שנה, כפי המסופר על אב ובנו שהלכו ביער, והדליקו מדורה מעצי רתמים וחזרו לביתם. לאחר שנה, עברו שוב באותו יער ומצאו שהמדורה עדיין בוערת.

ופירש האלשיך הקדוש (תהלים קכ, ד) על פי זה, את כוונת הפסוק (שם): "חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים", שהלשון הרע כוחו כל-כך גדול, עד שאפילו אם שמע לפני שנה, ואפילו לפני עשר שנים על פלוני שהוא עצל, והוא יראה אותו לאחר עשר שנים שהוא זריז, בכל זאת נשאר אצלו הרושם שהוא עצל, כי ה'גחלים' של הלשון הרע הישן, עדיין בוערים בקרבו.

המדבר לשון הרע - מזיק לעצמו

יש לתת טעם לשבח מדוע לוקה המספר לשון הרע בנגע הצרעת, לרמז לאדם שילמד לקח מנגע הצרעת: כשם שהנגוע בצרעת ירבה לחכך את עצמו עוד ועוד, ולרגע נראה לו שמיטיב לעצמו ומרגיע את כאבו, אבל באמת אינו אלא גורע לעצמו, וככל שירבה להתחכך - יזיק לעצמו יותר ויותר. כיוצא בזה ממש - המדבר לשון הרע, נדמה לו שבדיבוריו הרעים על חברו ירוויח לעצמו, אך באמת אינו אלא כמתחכך בבשרו שאינו מועיל, אלא מזיק לעצמו.

מות וחיים ביד הלשון

עוד מצינו במדרש (ויקרא רבה, בהר פרשה לג, א) מעשה ברבן שמעון בן גמליאל שאמר לטבי עבדו: צא וקנה לי מזון טוב מן השוק. יצא וקנה לו לשון. אמר לו: צא קנה לי מזון רע מן השוק. יצא, קנה לו לשון. אמר לו: מה זה, שכאשר אני אומר לך קנה לי מזון טוב אתה קונה לי לשון, וכאשר אני אומר לך קנה לי מזון רע אתה קונה לי לשון? אמר לו: ממנו הטוב וממנו הרע, כאשר הוא טוב - אין טוב ממנו, וכאשר הוא רע - אין רע ממנו. וזהו שכתוב (משלי יח, כא) "מות וחיים ביד הלשון".

ובמדרש שוחר טוב (תהלים לט) מובא מעשה היה במלך פרס שחלה, אמרו לו הרופאים: אין לך רפואה עד שיביא לך חלב לביאה, ונעשה לך ממנו רפואה. ענה אחד ואמר: אם רצונך אדוני המלך, תן לי עשר עזים ואביא חלב לביאה. אמר המלך לעבדיו שיתנו לו. הלך לגוב האריות, והיתה שם לביאה אחת מינקת גוריה. ביום הראשון עמד מרחוק, השליך לה עז אחד ואכלה. ביום השני, התקרב אליה מעט והשליך עז אחרת, וכן עשה יום אחר יום עד שהיה משחק עמה ולקח מחלבה, וחזר לדרכו.

כשהיה בחצי הדרך, ראה בחלום איך שהיו אבריו מתריסין זה עם זה. הרגלים אומרות: אין בכל האברים דומים לנו, אם לא הלכנו אנו, לא היה יכול לקחת את החלב. הידיים אומרות: אין כמותנו, אם לא היינו עושים בידינו, לא היה יוצא כלום. הלב אומר: אם לא נתתי את העצה, מה הועלתם כולכם. ענתה הלשון ואמרה: אם לא אני שדברתי הדבר אל המלך, מה היה מועיל כל מעשיכם. השיבו לה כל האברים: איך לא יראת להדמות אלינו? והרי את שרויה במקום חושך, ואפילו אין בך עצם כמו בשאר האברים. אמרה להם: היום אתם תודו ותאמרו שאני שולטת עליכם.

התעורר האיש משנתו, ושמר את הדברים בלבו. הלך אל המלך, אמר לו: אדוני המלך, הילך חלב כלבתא. קצף המלך: והלא ציוויתי אותך להביא לי חלב לביאה? וצווה המלך לתלותו. בעודו הולך לגרדום, התחילו האברים לבכות. אמרה להם הלשון: לא אמרתי אליכם שאין בכם ממש? אם אני מצלת אתכם, האם תודו שאני שולטת עליכם? אמרו לה: הן. מיד אמר האיש לתליין: השיבני אל המלך, אולי אוכל להבהיר את דברי. השיבוהו למלך, אמר לו: אדוני המלך, למה צוית לתלותי? אמר לו: והלא אמרת שהבאת לי חלב כלבתא. אמר לו: ומה איכפת לך, תנסה ותראה שתהיה לך רפואה, ועוד, גם הלבאיא - כלבתא קוראים לה. ואכן, לקח המלך ממנה ונסה אותה, ומצאה חלב לביאה. אמרו האברים ללשון: הרי אנו מודים לך. וזה שאומר, מוות וחיים ביד הלשון. ע"כ.

מעשה דואג האדומי ונוב עיר הכהנים

ובא וראה כמה גדול חומר עוון המספר לשון הרע, שבשעה שברח דוד והגיע לנוב עיר הכהנים, היה שם דואג האדומי. שאלו את דוד: לחם הפנים מהו שידחה את השבת? אמר להם: סידורו דוחה את השבת, ולא לישתו ולא עריכתו דוחים את השבת. אמר דואג: מי הוא זה שבא להורות לפני? אמרו לו: דוד בן ישי הוא. וירא כי נתן אחימלך הכהן הגדול לדוד צידה לדרך וחרב, וגם שאל לו באורים ותומים. ויבוא אל שאול ויאמר אליו: מרדו בך כהני נוב. וישאלהו המלך: מדוע זה תדבר כדברים האלה? ויען דואג: עברו הכהנים על ההלכה האומרת כי אין לשאול באורים ותומים כי אם למלך לבדו, וישאלו לדוד באורים ותומים. ויקצוף המלך מאוד ותבער בו חמתו. ויאמרו לו אבנר ועמשא: לא כן היא ההלכה, אלא שואלים למלך ולבית דין ולמי שצורך ציבור בו, ודוד - צורך הציבור היה בו, ולמה זה המלך תרגז על הכהנים אשר הורגלו לשאול באורים ותומים בשביל דוד?

כשמוע שאול את הדברים הללו, וישאל את הסנהדרין, ויאמרו לו ככל אשר הורוהו אבנר ועמשא. ולא שמע דואג אליהם, ושיכנע את שאול כי טעות היא בידי הסנהדרין, וכי הוא לבדו יודע את ההלכה. וישלח המלך לקרוא לאחימלך ולכל הכהנים אשר בנוב, ויבואו כולם אליו. ויאמר שאול: שמע נא בן אחיטוב, למה קשרתם עלי אתה וכן ישי בתתך לו לחם וחרב ושאל לו באלהים? ויען אחימלך ויאמר: היש למלך בכל עבדיו אדם נאמן כדוד, ומדוע זה אמנע ממנו דברי אלהים? והרי לא מהיום שואל אני עבדו באורים ותומים. ויקצוף שאול מאוד על אחימלך ויאמר לו: בן מוות אתה! הן במו פיק אמרת כי שאלת לדוד פעמים רבות באורים ותומים, לכן מות תמות אתה ובית אביך.

ויצו שאול את אבנר ועמשא: סובו והמיתו את אחימלך ואחיו הכהנים, כי עשו יד אחת עם דוד ולא גלו אזני, כי בורח הוא מפני. ולא רצו עבדי המלך לפגוע בכהנים, ויפן המלך לדואג ויאמר אליו: אתה הכית את הכהנים בלשונך, הכם עתה בחרב. כאשר אמר שאול את הדברים האלו, יצאה בת קול ותאמר: אל תרשע הרבה. ויהרג דואג האדומי את כהני נוב שמונים וחמשה איש במספר, ולא חס על אחד מהם, ויפגע אף בטף ובנשים, בסוסים ובחמורים ובשוורים, את כולם הכה לפי חרב.

עונשו של דואג האדומי

אמר דוד לדואג: אתה, גבור ועשיר וראש לסנהדרין, מתעסק ברעה הזאת ואומר לשון הרע? למה עשית כן? לבסוף, רצה דואג להרוג גם את דוד ואמר שהוא מורד במלכות. אמר הקב"ה מתורתי אתה מורד? סופך ללקות על ידי התורה. ואכן לבסוף הרגו אותו תלמידיו על שהיה מטהר הטמא ומטמא הטהור. (אוצר אגדות נ"ח חלק א' פרק חמישי אות י"א).

ובגמ' (סנהדרין קו): אמרין, אמר ר' אמי לא מת דואג עד ששכח תלמודו. ור' אשי אמר, נצטרע. ואמר רבי יוחנן: שלשה מלאכי חבלה נזדמנו לדואג, אחד ששיכח תלמודו, אחד ששרף נשמתו, ואחד שפיזר עפרו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ותניא, כל שנותיו של דואג לא היו אלא שלשים וארבע.

והנה, הגם שדואג האדומי הוא היה החוטא בכך שדיבר לשון הרע על דוד, ודוד אף לא היה הגורם, אלא היה נרדף מצד שאול, אך אעפ"כ הייתה תביעה על דוד, וכמאמרם (ערכי טו): במערבא אמרו, לשון הורגת שלשה, לאומרו, למקבלו ולאומרין עליו. ולכן עונש גדול נענש על זה, או שיכלה זרעו או שימסר ביד אויב, וקיבל על עצמו לימסר ביד אויב וכך היה. הרי מבואר, כמה חמור הוא איסור סיפור לשון הרע, ואין אדם שיודע מה יהיו תוצאותיו.

מי האיש החפץ חיים?

ובמדרש (ויקרא רבה, מצורע פט"ז ס"ב) מסופר: מעשה ברוכל שהיה מחזר בעיירות שהיו סמוכות לציפורי, והיה מכריז: מי רוצה לקנות סם חיים שיאריך ימיו? שמע אותו רבי ינאי ואמר לו: בא אצלי ותמכור לי מהסם הזה. אמר לו הרוכל: לא אתה זקוק לזה ולא אלו הדומים לך. אך מכיון שהפציר בו, עלה אצלו והוציא לו ספר תהלים, והראה לו את הפסוק: מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע. אמר רבי ינאי: כל ימי הייתי קורא את הפסוק הזה, ולא ידעתי פשוטו, עד שבא רוכל זה והודיעני - מי האיש החפץ חיים.

והנה צריך להבין, מה היה קשה לרבי ינאי על הפסוק שלא הבין עד כה, עד שבא הרוכל הזה? ומה הוסיף לו הרוכל? ויש לומר, כי אותו רוכל שהיה מוכר כל מיני סמים לרפואה, הוכיח להם לבריות שגם שמירת הלשון מהווה רפואה יעילה, הנותנת בריאות וחיים. שכן על ידי כך מונע עצמו מכל מיני מריבות, שנאות, התרגזויות ותככים, שהם דברים המזיקים לבריאותו של אדם, מרופפים את עצביו, ומקצרים את ימיו.

כששמע רבי ינאי את כל זאת, התפעל ואמר כי תמיד היה מפרש את הפסוק: מי האיש החפץ חיים - שהכוונה היא לחיי העולם הבא, שם מקבל אדם שכר רב בעד שמירת הלשון. אך לא עלה על דעתו שהדבר אמור גם לגבי החיים היומיומיים בעולם הזה, עד שבא אותו וכול ופרסם את הדבר בין הבריות, כי שמירת הלשון איננה מצוה שמתן שכרה הוא בעולם הבא, אלא היא מהווה גם רפואה פשוטה לבריאותו של האדם ונותנת לו חיים, מאחר שעל ידה הוא מונע מעצמו התרגויות וכדומה, ההורסים את בריאות האדם ומקצרים את ימיו.

ה' יזכנו לשמור על הפה ולהינצל מעון לשון הרע, ויגאלנו גאולה שלמה במהרה בימינו אמן. (ע"פ כוכב מיעקב למגיד מדובנא, הפטרת פרשת תזריע).

ההכנעה בכוחה לבטל גזירות

בספר "חפץ חיים" על התורה בפרשת תזריע, על הפסוק (ויקרא יג, יג) כלו הפך לבן טהור הוא כתב בזו הלשון: והנה, מכיון ששיער לבן סימן טומאה הוא מגזירת הכתוב, (עיין רש"י על הכתוב וראהו הכהן וטמא אותו), צריכים לבאר, מדוע כשכולו הפך לבן טהור הוא? אמנם, אחרי התבוננות אפשר ללמוד מזה, עד כמה מתועבת לפני הקב"ה מדת הגאווה, ועד כמה רצויה לפניו ההכנעה והענוה.

הנה, מצינו באחאב מלך ישראל (מלכים א כא, יט) כי השם יתברך אמר לאליהו שירד לקראת אחאב לאמר לו בשם ה': במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילקקו הכלבים את דמך גם אתה. ואף על פי כן, מכיון שקרע אחאב את בגדיו ושם שק על בשרו והתעסק בתענית, אמר ה' אל אליהו (שם, כט): הראית כי נכנע אחאב מלפני, יען כי נכנע מפני לא אביא הרעב בימיו.

ראיה ברורה יש להביא מכאן, כי ההכנעה יש בכוחה להעביר גזרת מות, ואפילו נגזרה מפי הקב"ה בעצמו, ומכל שכן שיש בכוחה לאחר את הגזרה לזמן רב.

והנה ידוע מאמרם ז"ל (ערכין טו:) שהנגעים באים על עון לשון הרע, שנאמר (תהלים קא, ה): מלשני בסתר רעהו אותו אצמית, וכתוב התם (ויקרא כה, כג) לצמיתות, ומתרגמינן: לחלוטין. אמר ריש לקיש, מאי דכתיב (ויקרא יד, ב) זאת תהיה תורת המצורע? זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע.

והנה, עונש המצורע פירש הכתוב בדד ישב מחוץ למחנה מושבו. וכן שלא יהיו טמאים יושבים עמו, וכל זה כדי שיביאנהו לידי הרהור תשובה על חטאו הגדול, ולבבו יכנע ושב ורפא לו. אולם לכל זה זקוק המצורע בעת שעדיין לא הפך כל בשרו לצרעת, ורק נראה הנגע זעיר פה זעיר שם, אזי עדיין יוכל המצורע לחשוב, אולי מקרה הוא בלתי טהור, ויכבד לבו ולא ישוב מחטאו. ועל כן ציותה התורה לעונשו ולשלחו חוץ לשלש מחנות, ויועיל השלוח והישיבה בבדידות בצירוף הצרעת החלקית לטהרו מחטאיו, וישכיל ויבין כי מאת ה' היתה זאת לו. אבל מכיון שפשתה הצרעת בכל גופו וכסתו מכף רגליו ועד ראשו ואין בו מתום, כבר נשבר לבו בקרבו, עד כדי כך שכבר אינו זקוק לשלוח. אדם שכזה, שלקה בכל גופו, כבר לא יחשוב אולי מקרה הוא, ונכנע לפני הקב"ה באותה מדה שאחאב מלך ישראל נכנע. ועל כן גזרה התורה, כולו הפך לבן טהור הוא, כלומר אינו זקוק עוד לעונש אחר, והכנעתו כפרתו. ע"כ.

ושמעתי מפי הרב חיים עזרא פרחיה הכהן זצ"ל לבאר, "כולו הפך" - אם את מילת 'כלו' תהפוך, יצא: 'ולך' שהוא ר"ת: ואהבת לרעך כמוך, ואז יהיה לבן טהור הוא.

גם כשחייב לדבר - ירמוז

מצינו במעשה דוד ויהונתן, שביקש יהונתן להודיע לדוד כי שאול אביו מבקש להרגו, וכשנפגשו בשדה, העביר לו את הידיעה על ידי סימנים עם החיצים. ולכאורה מה מנע ממנו לספר לו במפורש כי חיינו נתונים בסכנה, למען ידע לברוח בעוד מועד, והרי לא היה בזה לשון הרע.

אלא, למדים אנו מכך, כי אף במקום שהותר לדבר לשון הרע ורכילות, ואפילו אם מצוה לספר, חייב לצמצם ולומר רק כפי ההכרח. לפיכך, אם אפשר למסור את הידיעה למי שנזקק לה ברמז בלבד, יש לעשות כך ולא יוציא הדברים מפיו מפורש. (שולחן גבוה).

בעל לשון הרע ומוציא שם רע

כתב הרמב"ם (פרק ג' מהלכות תשובה הלכה ו'): ואלו הן שאין להם חלק לעולם הבא, אלא נכרתין ואובדין ונדונים לעולם: האפיקורסים והכופרים בתורה, והמוסרים, ובעלי לשון הרע. עכ"ל. והביא מרן ז"ל בכסף משנה בהלכות דעות

(פרק ז' הלכה ב') את דברי הרמב"ם ז"ל, כי הבעלי לשון הרע הם המדברים בגנות חברו ואפילו שאומרים אמת, אבל האומר שקר זה מוציא שם רע.

וחכמי המוסר האומר על חברו שהוא עשיר ומכניס בו עין הרע, נחשב לו כאילו הרגו בידיים, וקאי ב"ארור מכה רעהו בסתר" (דברים כז, כד), ומי הוא זה ואיזה הוא אשר שמע קול דברי אלהים חיים כהרמב"ם ז"ל הנזכר, ולא תסמנה שערות בשרו על שנדמו לאפיקורסים, ונדון בגהינם לדורי דורות, ואם לא שבנו מזה העון, הן גוענו אבדנו בזה ובבא.

אמרו ז"ל (ערכין טו:), לשון הרע שקולה כעבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים. ועוד אמרו רז"ל (שם) שכל העבירות תלויות בלשון הרע. וכתב הרב "בינה לעיתים" (עת לחשות, דרוש סד) על מאמרם ז"ל (בבא בתרא קסה.) רוב בגזל ומיעוט בעריות והכל בלשון הרע, ודקדק, למה אמרו 'רוב' בגזל ולא 'הרוב', כמו שאמרו: 'הכל' בלשון הרע? ועוד, שהיה לו לומר בתחילה המיעוט, ואחר כך הרוב, ואחר כך הכל, כפי הסדר. או יאמר: הכל וכו' ורוב וכו' ומיעוט וכו'? לזה פירש, כי רוב העבירות הן בגזל ורק אחר כך מיעוטן בעריות מלמעלה למטה, אבל הכל בלשון הרע, רוצה לומר כל העבירות תלויות בלשון הרע. וכך פירש הפסוק (תהלים לט, כ): אמרתי אשמרה דרכי מחטא בלשוני, ובה תהיה לי שמירה מעולה מיצר הרע עד שאלך בדרך ה', וזהו שכתב: אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי, זה יצר הרע. ומפרש הכתוב יותר: "נאלמתי דומיה", יעשה עצמו אלם. "החשתי משוב", אפילו לעשות עמו טובה כגון שאמרו לו: "נורא בי פלניא" - אשתוק ולא אדבר, כי "חם לבי בקרבי, בהגיגי תבער אש" בי פלניא, כאלו דברתי בלשוני לשון הרע.

וזהו שכתב (קהלת ו, ז) "כל עמל אדם לפיהו". בגלל פיו שמדבר בו לשון הרע, או קורא בתורה. וזה רמז: 'פיהו' - י"ה פ"ו, כי יש בו דין (אלהים גימטריא פ"ו) ורחמים (י"ה). גם המילה 'לשון' רומזת לזה, כי ש' גימטריא 'ברחמים' (-300) ו-"לון" - גימטריא פ"ו. (מוסר חכמים).

הגר"א ספג את מכותיו של הנכרי ולא פצה פה

בתקופת גלותו, שכר הגר"א עגלון יהודי עם עגלתו, על מנת לנסוע בה מעיירה אחת לשניה. בדרכו סטה הסוס לצידי הדרך הכבושה, ובפרסות רגליו דרך על ערוגות גינה הגובלת עם הדרך ופגע בהם. כאשר הבחין הנכרי בעל הגינה בנזק שנגרם לערוגותיו, מיהר אל העגלה ועצר אותה, והעגלון מיהר להסתלק. הנכרי כעסו, פגע באדם היושב בה, הוא הגר"א, על שלא השיגח על הסוס ולא עצר בו, שלא לנשות מהדרך הכבושה.

הגר"א יכול היה לענות לו, ולומר כי לא הוא האשם אלא העגלון, שלא כיון את סוסו בדרך הישרה. אך בכל זאת החליט להימנע מכל תשובה, הנכרי שתבע שישלמו לו דמי נזקין, הוסיף להכות בו, והגר"א ספג את מכותיו של הנכרי ולא פצה פה.

לאחר זמן הסביר הגר"א, כי לא פתח את פיו להצטדק בפני הנכרי בעל הגינה, שכן אילו היה נכנס עמו בדברים ומטיל את האשמה על העגלון, היה רואה עצמו כמלשין על יהודי בפני הנכרי, שהוא עון גדול מאד. (מורשת אבות פרשת מצורע עמוד 71).

כל דיבור עושה רושם בעולמות העליונים

כתב הרב רבי אברהם אזולאי בספרו "חסד לאברהם" (מעין רביעי עין יעקב נהר יח בתחילתו) בענין זה, וזה לשונו: כל דיבור שיהיה, הן של תפלה או של תורה או הודאה, עושה רושם, וכן דבור הרע, ולכל דבור ודבור יש מלאך בפני עצמו. והנה הדבור הטוב, כולו עלייתו בסוד רוחניות אותיות הקבועות בחמשה מוצאי הפה, ומעלה הבל זה בסוד נפש האדם, וכל זה בעולם השפל. והנה עד סוף מדרגה זו עלתה הנפש ורוח ונשמה, ובהגיעה אל עולם המלאכים דהיינו לבנת הספיר - עזבה הנפש, ועלתה רוח ונשמה, ונשמה לנשמה. שאי אפשר לענייה שהיא הנפש לעלות יותר, ונשאר נפש מציאות האותיות שם. ועלתה הרוח ונשמה, ונשמה לנשמה, ונכנסו מהיכל להיכל, עד הגיעו אל היכל קודש הקדשים וכו', ובאור זה מתעטר האיש החסיד הגורם זה. עכ"ל.

ובספר מעשה למלך (מובא בספר "חפץ חיים" על התורה על הפרשה עמוד קנ"ב) כתב שהיה רגיל החפץ חיים להמשיל את כוחו של הדבור וערכו ביחס לכל המצוות, לאחד שנכנס לבית חרושת גדול, ומצא שם מאתיים ארבעים ושמונה מכוונות המופעלות בתוך אולם ענקי. כאשר היטיב האיש להתבונן, ראה שבין כל המכוונות ישנה מכוונה אחת יוצאת דופן, עליה הושמה שמירה מעולה וקפדנית, אין לפועלים ולמבקרים רשות לגשת אליה אלא על פי רישיון מיוחד.

לאחר ששאל האורח לפרש הדבר, הוסבר לו כי למכונה זו תפקיד מיוחד, כי היא מפעילה את כל שאר המכונות, ואם תארע בה תקלה, ואפילו הקטנה ביותר, תופרע המלאכה של כל שאר המכונות, והמפעל יושבת.

מאתיים ארבעים ושמונה המכונות - הינן משל לרמ"ח מצוות עשה שהוזהרנו בהן. והמכונה שעליה יש לשמור יותר מהשאר - היא כח הדבור שהוטבע באדם, כי ביד הלשון החיים והמוות. על כן צריך האיש החפץ חיים לשמור לשונו מרע, זוהי אפוא המתנה הגדולה ביותר שנתן הבורא לאדם, וחובתו היא להשיג עליה כעל בבת עינו, ולשמור היטב פתחי פיו.

על חטא הלשון אין סגורים

גם כח הדבור שנתייחד בו האדם מכל שאר היצורים, הוא מתנה מיוחדת במינה שזכינו בה מאת ה' יתברך. כח זה ניתן לנו כדי שנוכל להלל לה' לשבח ולפארו, ללמוד את התורה ולקיים את כל המצוות התלויות בדבור. ומה נואלו אנשים אשר במקום להשתמש בדבור לצרכים נעלים אלו, הם מנצלים כח זה ללשון הרע, לרכילות, להלבנת פנים ולכל שאר החטאים הקשורים בדבור.

והביאו בשם הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל, שסיפר מה שאירע לאחר פטירת רבי יצחק בלזר זצ"ל, וזה לשונו: הוא ציווה שלא להספידו כלל. ואמנם רוח הבריות היתה נוחה הימנו, בפי כל חכמי העיר ירושלים ולומדיה וגם בפי כל העם, עד שהקיפוני כולם שלא להישמע לצוואתו, כמו שלא שמע הנודע ביהודה לצואת הפני יהושע. אך הגאון מרא דאתרא רבי שמואל סלאנט החזיק בדבר, ופסק שלא לזוז מצוואתו. ואנכי הייתי מפשר בזה, והספדתי הספד גדול בפניו. ואמרתי בהספדי, שהגם שציווה שלא להספידו, אמנם מצינו בתורה במותה של שרה אמנו, שהספד ובכי הם שני עניינים, כלשון הכתוב (בראשית כג, ב): לספור לשרה ולבכותה, כי הבכי הוא על ההעדר, על האבדה שהגיעה לנו במיתתה, ומצוות ההספד היא על תלמיד חכם. נאמר בתורה (ויקרא י, ו) על נדב ואביהו בלשון: "ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'", ולא נאמר 'יספידו', על כן, אם צווה המנוח שלא להספידו נשמע אליו בזה שלא לספר שבחו כלל, אולם על שלא נבכה על העדר, לא ציווה כלל. ולאשר בחייו היה מעורר את העם למוסר ולבכי, גם עלינו לקיים היום מצות בכיה ולא הספד, והארכתיו עוד בדברי מוסר עד שגעו כל העם בבכיה.

וזה היה ביום י"א מנחם אב, ויהי בליל שבת קדש שלאחריו סמוך לאור הבקר, בא המנוח אצלי בחלום ואמר לי: יישר כח על שלא הגדת עלי שבח. ושאלתי ממנו: מה נעשה בדינו בעולם ההוא? ואמר לי: דין של מעלה חמור מאד שאי אפשר לשום אדם בעולם הזה לשער כלל, ובייחוד מקפידים על דברים האסורים שנדברו שלא כהוגן. ושאלתי עוד, איך עלה בדינו. והשיבני, שכל ימות החול לא הניחו לבוא אלי בחלום ולתת לי יישר כח, עד יום השבת שנתנו לו מנוחה, והניחוהו להראות אלי בחלוק, ויותר לא דבר מאומה ונעלם ממני, חלף הלך לו ולא ראיתיו עוד והקיצותי. **הגאון** רבי חזקיה' יוסף מישקובסקי זצ"ל הוסיף על דברי האגרת הזאת, כי שמע בעל פה מהגר"ח ברלין זצ"ל, שאחרי שאמרו לו בחלום שדין של מעלה חמור מאד, הוסיף ואמר: אמנם על תלמיד חכם יש הרבה מליצי יושר, אולם מקפידים מאד על חטא הלשון.

תלמידי הגר"א לאפיאן זצ"ל בישיבת כנסת חזקיהו זוכרים ברטט, כיצד כשהיה מספר זאת, היה שואג כארי בהתרגשות, ועקה שיצאה ממעמקי הלב: "אבל חטא הלשון נורא מאד!" וחזר ואמר: "חטא הלשון נורא מאד! נורא מאד חטא הלשון! אף אחד אינו בא להגן ולסגור על החוטאים בחטא זה!". והיו הדברים מרטיטים את לב השומעים, והכל עמדו נפעמים לנוכח חרדת הדין ויראת החטא אשר השתקפו בהזדעזעותו הגדולה ובהתרגשותו הרבה של רבנו זצ"ל. (ילקוט לקח טוב).

ואנכי תולעת ולא איש

רוב רובה של פרשיות תזריע ומצורע עוסקת בעניני נגעים ומצורעים, ואילו פרשת שמיני עוסקת ברובה בעניני מאכלות אסורות. וידוע הוא, שרוב האנשים נוהרים מלהיכשל במאכלות אסורות, משום שאדם לא מוכן לבלוע תולעת, אבל מוכן לבלוע את חברו על ידי דבור הלשון הרע עליו ח"ו.

לכן נסמכה פרשת מאכלות טמאים לענייני המצורע. ללמדך, שכשם שאתה נוהר ממאכלות טמאים - תזהר גם מלשון הרע המביא לידי צרעת. (ר' ישראל מסלנט זצ"ל).

ועל זה המליצו את הפסוק בתהלים (תהלים כב, ז): "ואנכי תולעת ולא איש", אמר דוד המלך ע"ה תחשבו שאני תולעת, ואז לא תבלעוני חי.

לא טוב לאדם שיהיו לו שתי פיות

מובא בחז"ל (ירושלמי ברכות פ"א), אמר רבי שמעון בר יוחאי: אם הייתי עומד על הר סיני בזמן שניתנה התורה לישראל, הייתי מבקש מהקב"ה שיברא לאדם שתי פיות - בפה אחד ידבר תורה ותפילה, ובפה השני יאכל וידבר דברי חולין, כי איך אפשר לדבר דברי תורה באותו הפה שמדברים בו דברים אחרים? והרי דברי תורה הם קדושים, וצריך שהפה יהיה קדוש, וכמו שאי אפשר לשתות מים בכוס שאינה נקייה כל כך, על אחת כמה וכמה שהתורה צריכה להיות בפה טהור. ולכן צריך שיהיה לאדם שתי פיות. אבל אח"כ אמר רבי שמעון בר יוחאי, שאם אנחנו רואים שבכל זאת לאנשים יש להם פה אחד ולא גומרים לדבר בו דברי חולין, וגם מדברים בו דברים אסורים, מה היה אדם עושה אם היה לו שתי פיות? הרי היה יכול להחריב את העולם בדיבורים שלו. ולכן, טוב שהקב"ה ברא את האדם רק עם פה אחד.

ובזה מבארים את המסורה של שלשה פסוקים שכתוב בהם את המילה: "גרונם" א. "לא יהגו בגרונם" (תהלים קטו, ז), ב. "רוממות אל בגרונם" (שם קמט, ו), ג. "קבר פתוח גרונם" (שם ה, י).

והביאור בזה: שהגרון של האדם צריך להתייחד, לרומם ולשבח את הקב"ה בדברי תורה ותפילה. וזהו: "רוממות אל בגרונם", אבל: "לא יהגו בגרונם" - שלא יהיה אותו גרון ופה מיועד לדבר גם דברים אחרים, וכמו שטען רבי שמעון בר יוחאי שצריך שיהיה לאדם שתי פיות. אך לבסוף אמר רשב"י שזה לא כדאי, למה? כי "קבר פתוח גרונם" - הגרון הזה היה פותח לאדם קבר יותר גדול, שהיה מדבר בשתי הפיות שלו דברים אסורים ויורד לשאול תחתית, ולכן טוב שהקב"ה ברא לאדם רק פה אחד.

נשאר לי רק מחסום אחד לפה

מספרים על זקן אחד שהיה שתקן גדול, ואמרו לו: למה אתה תמיד שותק? אמר להם: הקב"ה ברא לאדם שני מחסומים לפה - אחד מבשר והשני מעצם, וזה השיניים. וכיון שאני זקן ואין לי שיניים, נשאר לי רק מחסום אחד לפה, ואני מפחד שלא אוכל לחסום את עצמי כראוי, ולכן אני שותק...

"גדול-גדולה-גדולים"

עוד מסופר על אדם אחד שראה כמה אנשים שיושבים יחד ושותים קפה ומדברים דברים בטלים, לשון הרע ורכילות. מה עשה? הלך ותלה פתק על המיחם ממנו היו שותים, וכך כתב שם: "גדול גדולה גדולים". כשהגיעו האנשים, התפלאו למקרא הפתק, ושאלו אותו לפרש הדבר. אמר להם: הגמרא (ערכין טו:) אומרת, לשון הרע שקולה כנגד ג' עבירות של עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים. והנה, בעבודה זרה נאמר (שמות לב, לא): "אנא חטא העם הזה חטאה גדולה", ובגילוי עריות כתוב במעשה יוסף ואשת פוטיפר (בראשית לט, ט): "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת", ובשפיכות דמים נאמר אצל קין (שם ד, יג) "גדול עוני מנשוא". ועוד כתוב (קהלת י, ד): "מרפא יניח חטאים גדולים". ובה רציתי לרמוז לכם, כמה גדול וחמור העוון של לשון הרע השקול כנגד ג' עבירות האלו, הרמוזים ב"גדול גדולה גדולים". (ע"פ ירושלמי פאה פ"א ה"א).

איסור לשון הרע הוא גם על עצמו

מסופר על ה'חפץ חיים' כשחיבר את ספרו שנתפרסם בכל העולם, רצה לקבל הסכמה מגדול אחד, וכשראה את הספר, השתומם על מעלותיו וכיצד איש בן דורנו יכול לכתוב חיבור נפלא כזה. רצה הגדול לנסותו אם הוא בעצמו מקיים מה שכתוב בספר, וצווה לתלמידיו לנסותו אם הוא שומר נפשו. כל הלילה ניסו להכשילו ולא יכלו, סיפרו זאת לרבם, שמח הרב ונתן לו את הסכמתו, וכך זכו עם ישראל לספרו הקדוש.

ומספרים, כי פעם אחת עוד טרם שהכירוהו, היה החפץ חיים הולך מעיר לעיר עם חבילת ספריו על גבו. בדרכו, חלף על פניו יהודי עשיר שהיה נוסע בעגלה לקבל את פני הצדיק החפץ חיים אשר שמעו הולך לפניו, ומשראה את ההלך מזיע כשמשאו על גבו, העלהו לעגלתו בלא שידע מי הוא. בדרך, שאלו החפץ חיים לאן פניו מועדות, אמר לו העשיר: לקבל את פני החפץ חיים. ענה לו החפץ חיים מתוך ענוה: צדיק? כולם צדיקים. העשיר שלא הכיר מי הוא היושב בעגלתו, חשב שהוא מלגלג על החפץ חיים, מיד הורידו מהעגלה. בינתיים הלך החפץ חיים ברגל עד שהגיע לעיר. כשראה העשיר שהקהל יוצא לקבל את פני האיש שהשליך מעגלתו, תמה ושאל מי זה, אמרו לו: הלוא הוא ה'חפץ חיים'. הזדעזע העשיר והתנפל לרגליו ובקש סליחתו.

באותה שעה אמר החפץ חיים: עתה נתחדש לי דבר חדש בהלכות לשון הרע, כי איסור לשון הרע אינו רק על אחרים - כי אם גם על עצמו. (מאיר עיני ישראל ח"א עמ' 154).

חומרתו של המדבר לשון הרע

בעודנו מדברים על זכות הנמנע מלדבר לשון הרע, ראוי להביא כאן משל נפלא אותו סיפר המגיד מדובנא. מעשה באדם שהיו לו שלש בנות, ולכולן היו להם בעיות שמחמתם הן לא מצאו את זיווגן. האחת היתה עצלה מאוד, ולא היתה עושה כלום. השניה היתה גונבת כל הזמן, ואף בבית אביה גנבה מכל הבא ליד. ואילו השלישית היתה מספרת לשון הרע, ותמיד פיה מלא רע על כל מי שהיה בסביבתה.

הלך האב המיואש אצל שדכן, והציע לו סכום הגון באם יצליח למצוא להם זיווגים. השדכן שהיה מנוסה מאוד, מצא בחכמתו זיווג המתאים לכל אחת מהן: לעצלנית הוא מצא בחור עשיר שיש לו משרתים רבים, כך שהוא אינו זקוק לעבודות הבית שלה. לבת הגונבת, הביא לה גם עשיר גדול, אשר מיד עם הכירו אותה נתן בידה את מפתחות אוצרותיו, ואמר לה: טלי כל מה שתצטרכי, וכך לא תזדקקי לגניבות. וגם לבת השלישית, המספרת לשון הרע, מצא הוא בחור שהיה סבלן מאוד, ולא התייחס לדיבוריה ולמעשיה.

לימים, רצה האבא לראות מה שלום הבנות שלו וכיצד מתנהלים חייהן. הלך אצל הראשונה וראה אותה שמחה, אמרה לו: אבא זיכית אותי, החיים שלי טובים - הבעל שלי הוא הכי טוב, הוא נותן לי הרבה משרתים ואני לא צריכה לעשות כלום. הלך אצל השניה וראה שגם היא מאושרת ונהנית מהבעל שלה, המפתחות של האוצר שלו בידיים שלה, וכך היא יכולה לעשות ככל העולה על רוחה ואין לה צורך לגנוב. אמר לעצמו: ברוך ה', הנה השתים הללו מסתדרות היטב, א"כ בוודאי גם השלישית מסתדרת מצויין.

ברם, כאשר נכנס אצל השלישית, והנה היא מתחילה לספר לו לשה"ר על בעלה ועל חמיה, ומספרת לו כי הבעל שלה עושה לה צרות וממרר לה את החיים, ואף הוסיפה ואמרה לאביה: אם אתה לא מאמין לי, אתה יכול להישאר כאן ואחביא אותך בתוך הארון, כך תוכל לראות מה הוא עושה לי בבואו הביתה.

התחבא האבא בתוך הארון, וראה כי מיד כאשר נכנס בעלה - היא התחילה לצעוק: מה, אתה רוצה להכות אותי? האבא ששמע את הצעקות, נבהל ומתוך דאגה לביתו, מיד יצא מהארון נטל סכין והרג אותו. הילדים שלו ראו כיצד הוא הורג את אביהם, התנפלו עליו והרגו אותו. כאשר ראתה האשה את מה שקרה בעקבות דיבורה, הלכה והרגה את עצמה.

צא וראה, כמה חמורה המידה הזאת של לשון הרע שגרמה לכל זה, ובאמת הבנות האחרות, על אף חסרונותיהן - הצליחו להסתדר טוב, לעומתן, זו שדיברה לשון הרע - לא הסתדרה בחייה, ולבסוף אף המיטה על עצמה אסון גדול. ובפרט בזמנינו, אשר אדם יכול לדבר דיבור אחד של לשון הרע, ותיכף ומיד הדיבור שלו מגיע עד אמריקה, ובר מינן איזה חורבן יכול לבוא אפילו מדיבור אחד. (דרש יהודה).

"זאת תהיה תורת המצורע" (יד, ב).

היונק חלב חזיר יהיה מצורע

כתב הרמב"ן (ויקרא יא, יג), שראה בקצת ספרי הנסיעות, שאם ינק היונק מחלב החזיר, יהיה אותו הנער היונק מצורע.

העבירות שגורמות לצרעת

בספר 'תולדות יצחק' לרבי יצחק קארו, שהיה דודו ורבו של מרן הבית יוסף, כתב בתחילת פרשת תזריע בטעם סמיכת פרשיות שמיני ותזריע, וזה לשונו: "הצרעת, אמרו חכמי הרפואה שאפשר לבוא לאחד משלש סיבות: האחת, בעבור מאכלות רעות. השנית, טומאת האשה וכו'. הסיבה השלישית, אם הוא ערל וכו'. ולזה אמר בסדר ביום השמיני, כל הבהמות והחיות והעופות הטמאים והטהורים, לומר שהטהורים אינם מזון רע ולא יזיקו, והטמאים יזיקו מאוד לגוף. ובפרשה הזאת אמר: אשה כי תזריע... כימי נדת דותה תטמא וכו', וזאת סיבה שנית לצרעת. ואמר בסמוך: וביום השמיני ימול בשר ערלתו, וזאת סיבה שלישית לצרעת.

ואחר שאמר שלש סיבות לצרעת, סמך לאלו השלשה: אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת, לומר, שאם ישמור עצמו מאלו השלשה דברים, לא יהיו לו אלו הנגעים, ואם לא ישמר מהם - יהיו לו.

ולפי שרוב היהודים שומרים עצמם מאלו השלשה, לא נמצא אחד ממאה אלף יהודים שיהיה מצורע. והיהודי שיש לו צרעת, ודאי חטא באחד מאלו השלשה", וזה חידוש נפלא.

הדורך על טל נעשה מצורע

עוד דבר מופלא מובא בספר הברית (ח"א, מאמר י, מקריית מוסדות תבל, פ"ה) על הגורם לאדם להצטרע, וזה לשונו: "הנה הטובה הגדולה המגיעה מן הטל אל העולם הוא מפורסם ממגד שמים מטל, וברדת הטל על כל דשא עשב ועל כל הנצנים מתחתיו - יצמח, גם יש בו שמנונית וטעם דבש, שכמה בעלי חיים ניזונים ממנו ומתענגים בו. אפס, הוא מזיק לבהמה דקה, וגורם עיפוש וכמה הזיקות גם כן מחמת חלקי עפרותיים גפרותיים שבו, לולא שהשמש מייבש אותו והטל משכים הולך, ואדם ההולך ודורך בטל - נעשה מצורע, והשוותה ממנו - מכחיש את בשרו".

הנחש הקדמוני לקה בצרעת

ובמדרש תנחומא (אות ב') איתא דבר פלא, וזה לשונו: "וכן אתה מוצא בנחש הקדמוני, על שאמר לשון הרע על בוראו, לפיכך נצטרע. מה אמר? אמר ר' יהושע בן לוי (בראשית ג, ה): "כי יודע אלקים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים יודעי טוב ורע". אמר לו הקב"ה: אתה ספרת לשון הרע, סופך ללקות בצרעת, שנאמר (שם פסוק יד): ויאמר ה' אלקים אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל הבהמה, במה אררו? בצרעת, שנאמר (ויקרא יג, נב): "כי צרעת ממארת היא". אמר רב הונא בשם רבי יהושע בן לוי: הסלעים [-החברבורות] שהן על הנחש - היא צרעתו. ולא עוד, אלא כל בעלי מומין מתרפאין בעולם הבא, והנחש אינו מתרפא, שנאמר (שם): ארור אתה מכל הבהמה, מכאן שהכל מתרפאין והוא אינו מתרפא".

"זאת תהיה תורת המצורע" (יד, ב).

אין יום בלי תורה

בהערת "מעשי למלך" שבשולי החפץ חיים על התורה (מצורע, אות ב) מסופר, שפעם אחת התאונן אחד מבני ביתו של החפץ חיים והקשה: מדוע צריכים הילדים ללבוש גם בחג את בגדיהם הישנים, בעוד שבני השכן ממול זוכים לקבל בגדים חדשים? השיב על כך החפץ חיים: אנו, הלא זכינו שעזר לנו ה', ואנו בני תורה ומגדלים בנינו לתורה, על זאת עלינו להודות ולהלל לה' יתברך. לא כן שכנו, הוא עצמו אינו בן תורה, וגם לא חננו ה' בבנים בעלי כשרון, שורת הדין נותנת אפוא שלכל הפחות תינתן לו היכולת להלביש את בניו בבגדים חדשים ליום טוב.

ברוך זו היה מפרש גם את הפסוק (תהלים לד, יט): "קרוב ה' לנשברי לב", העני מהלל את הקב"ה כמה פעמים ביום, ואפילו אם הקב"ה ממציא לו רק מעט לחם. אך העשיר לעומתו, תולה לעתים קרובות את עשרו בכישרונותיו, ושוכח כי מאת ה' היתה לו זאת.

כן אמר ה"מגיד מיישרים" למרן הבית יוסף, אור לשבת ששי לאייר: ה' עמך בכל, לכן תזהר מלהפנות ליבך להרהר תמיד במשנה שלי, שלא ישכחו ממך לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. שהרי אמרתי לך, אין אתה יודע כמה עולמות אתה בונה בזמן שאתה מהרהר במשנה שלי, וכמה עולמות נחרבים על ידך בזמן שאתה מפסיק מלהרהר במשניות, לכן הזהר.

והלא בפרשה קדושה זו כתוב "זאת תהיה תורת המצורע" - כלומר, המצורע הוא סגור מהאור העליון, וכשרוצים לטהרו צריך לחברו ב"זאת" שהיא כנסת ישראל, וכן ב"תורת" שהיא כנסת ישראל. גם - "ביום טהרתו", כלומר צריך לתקן את היום באותה דרגה. בהוא דרגא, שכל יום יש לו דרגה מתוקנת וצריך לעסוק בתורה ובעבודת הקב"ה, וכן כל אותו הלילה אוי למי שמפסיד יום אחד או לילה אחת, שהוא מפסיד דרגא של אותו יום או לילה ממנוה עליו. (מוסר חכמים).

"וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהָיָה נִרְפָּא נִגַּע הַצִּרְעָת מִן הַצִּרְיָה" (יד, ג).

רפואה סגולית למצורע

איתא ב'פרקי דר' אליעזר' (פרק נב. במהדו' זכרון אהרן, ירושלים תשס"ה, פרק נד): "רבי לויטס איש יבנה אומר - אם אין אביו של מצורע רוקק בפניו, אינו מתרפא, שנאמר (במדבר יב, יד): "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאַבְיָה יֶרֶק יֶרֶק" וכו'. וכתב הגאון העל "השבט מוסר" בפירושו ולא עוד אלא "וז"ל: "נראה, שהוא דרך סגולה. ושמעתי מפי מגידי אמת, שהוא דבר ידוע ומפורסם בכל מלכי אדום, שיש סגולה לכל אחד שנולד בה, ורובם סגולתם היא לרקק על כל מצורע ומתרפא מיד, וכל מצורע שיש בעיר, מוליכין אותו בפניו ורוקק בו ומתרפא מיד". עכ"ל.

ובענין רפואה על ידי רוק, הנה מצינו במסכת שבת (קח:): שרוק תפל מרפא את העיניים. ובמסכת בבא בתרא (קכו:): איתא, שרוק של בכור מאב מרפא. וכתב רבנו גרשום שם: "דכי הוּוּ אתו אינשי דהוי להו שחין או מכה, אתי לקמיה להתרפאות ומרפאם ע"י רוקו. כלומר, שרוקו יפה לרפואה, משום דבכור הוא".

ודבר פלא כתב הרה"ק מוואלברוז' בספרו 'עבודת יששכר' (פר' תזריע אות ה) וז"ל: אשה כי תזריע וילדה זכר, הנה ידוע אומרם ז"ל (אבות פ"ב) והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה וכמו הזריעה אשר לפעמים זורעים זריעה מועטה ולבסוף יעלה ויצמח ועושה פרי רב, כן במצוה קלה נדמה לאדם שהיא קטנה בכמותה, ובאמת כי באיכותה גדולה היא למאד, כי יש בה סגולות יקרות מפלאות תמים דעים, וכמו למשל הנשיקה לתפילין ומזוזה, המצלת מנגעי בני אדם הנולדים מרוחות רעות ואורבים על האדם בפתחי הבית, ובבורות ובתי כסאות. וזהו אשה כי תזריע כלומר, אם תזריע מצוה קטנה אשר היא קלה בעיניך ותשוש כח כמו אשה, מבטיח לך הכתוב כי המצוה הזאת, תהי' כלי מחזיק ברכה להתברך בכל טוב בשפע ברכה והצלחה בגשמיות וברוחניות. וזהו, וילדה 'זכר', בגימט' 'ברכה'. עכ"ל.

ובזוה"ק (אחרי מות דף עו:) איתא, משהרג קין את הבל לא רצה אדם להזדוג עם אשתו. רבי יוסי אמר, משעה שנגזרה עליו ועל כל העולם מיתה. אמר, למה אני אוליד לבהלה? מיד פרש מאשתו. ושתי רוחות נקבות היו באות ומזדוגות עמו והולידו. ואותם שהולידו היו המזיקים של העולם, ונקראים נגעי בני אדם, ואלה מסיתים בני אדם וְשׁוֹרְיִים בפתח הבית ובבורות ובבתי הכסא. ועל כן בן אדם שנמצא בפתח ביתו השם הקדוש שד"י בכתרים עליונים, כולם בורחים ומתרחקים ממנו. זהו שכתוב (תהלים צא, י) ונגע לא יקרב באהלך. מה זה נגע לא יקרב? אלו נגעי בני אדם.

י"א פסוקים המועילים לצרעת, לכשפים, ולעין הרע

והביא הרמב"ן (עי' קיצור של"ה דיני מוצאי שבת) תיקון לצרעת, שיאמר אחד עשר פסוקים המתחילים ומסיימים באות נו"ן, וגם מועילים לכשפים ולעין הרע. ולזה אלישע אמר לנעמן שהיה מצורע, שילך ויטבול בירדן ויתרפא מצרעתו. כי הפסוק (במדבר לב, לב): "נחנו נעבור חלוצים", מתחיל בנו"ן ומסיים בנו"ן - "מעבר לירדן". והירדן רחבו חמשים אמה, וגם שתי פעמים נו"ן עם הכולל הוא גימטריא: מיכאל [101] ובוה מסתלק מן הדינים. וזהו שאמר נעמן (מלכים ב' ה, יב): "הלא טוב אמנה ופרפר", 'אמנה' גימטריא: א"ל אדנ"י, 'ופ"ר-פ"ר' שני פעמים פ"ר. האחד הוא גימטריא אותיות מנצפ"ך הכפולות והפשוטות, ופ"ר השני - הם הפ"ר דינים. וזה שאמר: וכי ברחיצה זו יתמתקו הדינים, ויהיה טוב אמנה ופרפר? עד שדיברו אליו עבדיו: הלא דבר גדול דבר אליך הנביא, לך נסוה. (ליקוטים מפרדס, ערך צרעת אות ד).

"וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לְמִטָּהּ שְׁתֵּי צִפְּרִים חַיֹּת טְהוֹרוֹת" (יד, ד).

צווה לשר של הציפורים

כתב הש"ך על התורה: "אפשר לומר שהציווי היה לשר של הציפורים. לפי שאמר 'חיות' שלא יהיו טריפות, שהטריפה היא כמותה. כמו שאמרו ז"ל (חולין מב.) על "זאת החיה אשר תאכלו", חיה אכול, שאינה חיה - שהיא הטריפה - לא תאכל. ואם אולי ניקב קרום של מוח או נפסק חוט השדרה, לא היתה טהרתו [של המצורע] טהרה. לזה היה הציווי שלא יזמין [השר של ציפורים] אלא ציפורים חיות - שאינן טריפות". עכ"ל.

"וְעֵץ אֲרֵז וְשֵׁנִי תֹלַעַת וְאֵזֹב" (יד, ד).

תיקון הגאות

פרש"י ז"ל: לפי שהנגעים באין על גסות הרוח מה תקנתו ויתרפא? ישפיל עצמו מגאותו כתולעת ואזוב. עכ"ל. הנה, יש מי שמשפיל עצמו כאזוב, אבל מצד שני מגביה עצמו כארז. למשל אם יש איזה עני שמבקש שיעשה לו טובה ומשיב לו, מי אני ומה אני שאוכל לעשות דבר? והלא שפל אני ואינני מכובד בעיני הבריות ולא ישמעו לקולי. אלא שאותו "שפל", כאשר יבוא אדם אחר ויפגע בכבודו, הרי מוכן הוא לרדת לו לחייו. "עניו" כזה, הוא בין הצריכים כפרה.

המתגאה - מפריד אלופו של עולם

ועוד אמרו רבותינו ז"ל על הפסוק (ויקרא א, א): "ויקרא אל משה", ויקרא נכתב באל"ף זעירא. ובמשה כתיב (במדבר יב, ג): והאיש משה ענו מאד, כשאדם יודע שפלות עצמו וגדולת הקב"ה, אזי הוא אל"ף זעירא, כי הקב"ה מצמצם עצמו כביכול להשפיע לו. אבל כשהאדם מתגאה, וכשהוא לומד ומתפלל, הוא יקר בעיני עצמו, אזי הוא 'ויקר' בלא אל"ף, שמפריד אלופו של עולם ממנו רח"ל, כמו שכתוב (משלי טז, כח): ונגרן מפריד אלופו. וכיון שהוא גאותו, לכן מדבר לשון הרע ומוציא שם רע, העיקר שהוא החשוב והאחרים פחותים ממנו. (ע"פ ילקוט המוסר ואבני השם).

גאות אדם תשפילנו

אמרו במדרש הגדול פרשת מצורע (בתחילת הפרשה): זהו שאמר הכתוב (משלי כט, כג): "גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמוך כבוד". רבי חנינה פתר קרייה בבנות ציון, דכתיב (ישעיה ג, טז): "ויאמר ה' יען כי גבהו בנות ציון", שהיו מהלכות בגסות הרוח. ומה היו עושות? "ותלכנה נטויות גרון", כשהיתה אחת מהן מתקשטת, היתה מטה בגרונה לכאן ולכאן כדי להראות את תכשיטיה. "ומשקרות עינים", רבי מנסיא דקיסרין אמר: שהיו מסקרות עיניהן בסקרא. "הלוך וטפוף תלכנה", כשהיתה אחת מהן ארוכה, היתה מביאה שתי קצרות ומהלכת ביניהן, כדי שתהיה נראית טפח עליהן. "וברגליהן תעכסנה", רבי אבא בר כהנא אמר: שהיתה אחת מהן צרה צורת דרקון על מנעלה. והיה ישעיה מחזר עליהן ואומר להן: בנותי, עשינה תשובה עד שלא יבואו השונאים עליכם. מה היו אומרות? "ימהר יחישה מעשהו למען נראה" (ישעיה ה, יט), ולמען נראה. דוכוס רואה אותי ונוטלני לו לאשה.

מה עשה הקב"ה? הלכה אותן בצרעת, דכתיב (ישעיה ג, יז): "ושפח ה' קדקד בנות ציון", ואין סיפוח אלא צרעת, דכתיב (ויקרא יד, נו): "ולשאת ולספחת".

"ושפל רוח יתמוך כבוד" (משלי כט, כג), אלו נשי בני הגולה. כשעלו מן הגולה, עלו עמהן נשותיהן, ומפני החמה והצנה, ומפני היגון והדאגה נתפחמו פניהן, והניחום בעליהן והלכו ונשאו נשים נכריות, והיו נשותיהן מקיפות את המזבח ובוכות. הוא שהנביא אומר להם (מלאכי ב, ג): "וזאת שנית תעשו", שנית לשיטים. "כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה", אמר הקב"ה: מי קבל מהן בכי ואנקה? "ואמרתם על מה, על כי ה' העיד ביך ובין אשת נעוריך אשר בגדת בה", ולא זו הנביא מחבבן על בעליהן ומפייסם עליהן, עד שחזרו להן והוציאו להם הנשים הנכריות.

נעמן חטא בגאווה

ומסופר בהפטרת השבוע, אודות נעמן שהיה איש חיל שר צבא מלך ארם, והיה בעל גאווה, לכך נעשה מצורע. וכששלחוהו לאלישע הנביא כדי להתרפאות מן הצרעת, נסע עם מרכבתו ומתנות בידו, וכשהגיע, לא יצא אלישע הנביא לקראתו, רק שלח לו שליח שיאמר לו שירחץ בשרו שבע פעמים בירדן כדי להתרפאות מהצרעת. כששמע זאת נעמן, כעס ואמר: לאדם שכזה שלא כיבד אותי, לא מגיעות המתנות שבידי. ואם משום זה באתי, אני יכול לרחוץ את בשרי בנהרות שבארצי. אמרו לו עבדיו: הרי אין טרחה בדבר, וכעת אתה מצורע, גופך מלא פצעים לא נעימים, כדאי לך לשמוע בקול הנביא! ורק אז שמע לעצתו, ולאחר שטבל שם, והנה שב בשרו כבשר נער קטן. עיי"ש.

מהעקשנות הנוראה שהיתה לנעמן, נמצינו למדים שהיה גאותן מאוד, כי למרות שהיה מלא פצעים ובזוי, התעקש על כבודו. ולכן כשבא לאלישע הנביא, שידע כי הצרעת שלו יסודה מגאווה לכן לא יצא לקראתו, אלא צווה ביד השליח שיאמר לו שירחץ במים, לרמוז לנעמן שיתקן את המידה המגונה הזאת.

ולכן יעץ לו לטבול בנהר הירדן, שכן מעלה מיוחדת יש במקוה המים, כי ראשית הוא מבטל את רוח הגאווה של האדם. משום שבכדי להיטהר צריך האדם להיכנס לנהר, ולשחות ולהתכופף בתוכו, ואז ממילא ירגיש שהוא שפל, ובכך ישיג את מידת הענוה. ועוד, שהמים יש בכוחם לפעול יותר מהאש, שהרי אש שורפת היא מיתמרת ואז הולכת ונכבית, אבל כשקורים שיטפונות לא עלינו, המים סוחבים אתם הכל, ועוקרים אפילו דברים כבדים, ומורידים כל דבר גבוה למקום נמוך, כי טבע המים - שיוורדים למקום נמוך. וכל זה רמז לו אלישע הנביא, שבכדי לעקור מידה קשה זו של גאווה, אפשר רק על ידי המים. (לבוש יוסף, תזריע).

ענוותנותו של רבי יצחק טייב

רבי יצחק טייב, ראש רבני טוניס, לא בקש מעולם את התהילה. שקוד היה על תורת ה', ספון בפינתו, ואיש לא ידע ממנו. עד כי יום אחד הזדמן לבית הכנסת, ואחר התפילה עיין באחד הספרים. אחד המתפללים, גביר בעל בעמיו ובעל רגש הבחנה דקה, שם לב לצעיר המעיין בספר, ומיד קלט מצורת העיון וההתעמקות, שאיש מעלה עומד לפניו. ניגש אליו ושאלו, מי הוא ומה הוא, ומכך התגלגל להתעניין אודות מצבו הכלכלי, ואז התברר לו כי רבי יצחק יתום הוא, ופרנסתו בצמצום ובדוחק רב. מיד, פרש הגביר הרחום את חסותו עליו, הכניסו לביתו וסיפק לו כל צרכיו, ובלבד שישקוד על התורה. ומאז, היה מעלים עצמו, והתבודד כל ימיו ולילותיו בעליית הגג של הגביר שם עסק בתורה.

עד שאירע המאורע שהוציא את טבעו בעולם, בערב פסח אותה שנה, שחטו לצרכי החג בהמה בכית אותו הגביר, והנה נמצאו מים במוחה. אשת הגביר שהיתה טרודה בהכנות לחג, שאלה את הצעיר שבביתם אם אפשר להתיר

את הפרה. לאחר שעיין בספרי הפוסקים - התיר לה. בימי החג עצמו הזדמן הגביר לבית רב העיר, ובדרך אגב סיפר לו על המעשה שאירע בביתו. הרב שהקפיד על ערעור סמכותו כרב העיר, התמרמר על כך שהשאלה לא הובאה בפניו, ומיד ציוה להביא לפניו את הצעיר שהעז לפסוק שלא ברשותו.

"אתה הורית שהבהמה מותרת?" שאל הרב בקפידה, "כן" השיב הנער. "מכח מה פסקת להיתר?" המשיך הרב והקשה. לא התמהמה רבי יצחק, והוציא מחיקו מחברת עבה ובה היו כתובים כל צדדי השאלה בבקאות מבהילה, ובעיון עמוק. ראה הרב והשתאה, נשק לו על ראשו, ואמר לו: "מהיום לא יקרא עוד שמך 'יצחק טייב', כי אם 'הגאון רבי יצחק טייב'", ועל אתר מינהו לדיין בבית דינו.

לימים התמנה רבי יצחק לרבה הראשי של יהודי תוניס, אך אף על פי כן לא הסכים בשום פנים ללבוש את האיציטלא דרבנן המקובלת, למרות מעמדו הרם. אולם לאחר מאמצי שכנוע רבים, קיבל את גזר דין הקהל, למען כבוד הציבור וכבוד מעמדו בעיני המלכות.

ביום שנתמנה לרב הראשי, ביקשוהו בני קהילתו שיחליף את דירתו למרווחת יותר, אך הוא סרב בכל תוקף. בקשו שלכל הפחות ירשה להם לשפץ אותה, אך גם לכך לא הסכים בשום אופן. אולם בני קהילתו הערימו עליו, ובאחד הימים, כאשר היתה לו ישיבה ארוכה בבית הדין, הביאו פועלים שפירקו את הבית והרחיבוהו בתוך יום אחד. בערב, כשחזר רבי יצחק לביתו לא הכירו, ולבסוף מצאה אותו הרבנית משוטט באזור שקוע בלימודו. (מורשת אבות עמוד 72).

גדולי ישראל בורחים מהגאון והכבוד

גדולי ישראל לדורותיהם, השתדלו כל ימיהם לברוח מהגאון והכבוד. מעשה בענין זה, מסופר על רבי זושא מאניפולי: כל ימיו ברח הרבי ר' זושא מן הכבוד, לא היה מובן לו כלל כיצד רודפים הבריות אחר מדה מגונה זו בכל מאודם, שעה שכבודו יתברך מלא עולם. הסיפור הבא ממחיש עד כמה ניקה את כל חדרי ליבו אף משיירה של מדה מגונה זו.

עני מרוד היה כל ימיו, כאשר הגיעה בתו לפרקה - לא היתה בידו פרוטה לפרוטה, בכדי להשיאה כראוי. בני ביתו הדואגים, דחקו בו שיראה מה לעשות, ושישתדל ויביא טרף לביתו, ואילו הוא עצמו שם בה' מבטחו. יום אחד, מקבל רבי זושא הודעה מרבו המגיד ממזריטש שיבוא לביתו. נסע רבי זושא לבית המגיד, מיד כאשר הגיע, אמר לו רבו: יודע אני שאין בידך סכום כל שהוא להשיא את בתך, הא לך חמש מאות רובל, ומן השמים יסייעו בידך למצוא חתן ראוי לבתך.

בדרכו חזרה לביתו, התעכב באחת האכסניות שבדרך. פתאום שמע קול רעש ומהומה מלווה בבכיות רמות. הסתכל הצדיק מבעד לחלון חדרו, וראה כלה בוכיה עומדת תחת חופתה, כשהחתן מסרב לקדש אותה לאשה.

ירד רבי זושא לשאול מה אירע, ספרו לו הנוכחים כי האלמנה אם הכלה נוכחה לדעת ממש לפני העמדת החופה, שכסף הנדוניה בסך חמש מאות רובל, אשר נאסף בעמל רב - אבד. מששמע זאת החתן היתום, הודיע כי אם לא יקבל את הסכום כולו לפני החופה, אינו ניגש לחופה. הבכיות של אם הכלה ושל הכלה עצמה עוררו את רחמי הצדיק, ובלי לחשוב פעמיים נכנס רבי זושא אל מעגל הנאספים והכריז "מצאתי את הכסף".

שמחת הנאספים היתה גדולה, אבל למרבה ההפתעה הודיע רבי זושא, כי הוא דורש על כך עמלה כדמי תיווך - עשרה אחוזים מערך המציאה. הקהל נדהם מחוצפתו של ההלך העני והאלמוני, והם החלו לגעור בו. אינך מתבייש? אין בלבך רחמים על כלה עניה? כיצד אתה גוזל מלחמה הדל של האלמנה? אולם דבריהם נפלו על אוזן ערלה. רבי זושא עומד על שלו, אם לא יתנו לו את שכרו - אינו נותן את הכסף. הקהל שהחל לאבד את סבלנותו, החלו להכות את רבי זושא, עד שלבסוף לקחו אותו אל רב העיירה. הרב, ששמע את טענת הצדדים, פסק כמובן כי על רבי זושא להחזיר מיד את הכסף. ואכן, הנאספים הוציאו מידיו בכח את הכסף, וגרשוהו בחרפה מן העיירה.

לימים, עבר המגיד ממזריטש בעיירה, ומשפגש את רב המקום, התלונן הלה באוזניו על התנהגותו של הלך עני שנראה מכת החסידים. המגיד שהבין היטב שמדובר ברבי זושא, התפלא על מעשהו זה, ובהזדמנות הראשונה שאלו לפשר התנהגותו המוזרה.

ענה לו רבי זושא: כשראיתי את יגונם של העניים היתומים ביום חופתם, נכמרו רחמי עליהם, והחלטתי להעניק להם את הכסף שהרבי נתן לי לנשואי בתי. אולם בדרך לחדרי, כאשר הלכתי להביא את הכסף, ליווה אותי היצר הרע, והחל לשתול בי מחשבות של כבוד: אתה יותר גדול מאברהם אבינו! שמעתי את אותו מלך זקן וכסיל לוחש באוזני,

חששתי שמידת הגאווה תחדור אל לבי, ועניתי ליצר הרע: אתה רוצה להכשילני? אתה תראה שיקחו ממני את הכסף, ועוד יגרשו אותי מהעיר בחרפות וגידופים. (מורשת אבות עמוד 74).

לא הגעתי למעלת הנעלבים ואינן עולבין

בספר תולדות אדם (עמ' רלא) מסופר, כי פעם אחת נסע הצדיק רבי זלמן עם אחיו רבי חיים מוולוז'ין. בדרך בבואם למלון, דיבר אתם בעל המלון קשות, חירף וגידף אותם, ולא נתן להם מקום ללון. כאשר פנו ממנו ונסעו, מצא רבי חיים את אחיו הצדיק רבי זלמן והנה הוא בוכה. "הגד נא לי" פנה אליו, "למה אתה בוכה? עשה כמוני והתעלם מהאיש המגדף". ענה הצדיק ואמר: "אין אני בוכה חלילה על דברי הגנות שדבר עלינו האיש, חלילה לי, אולם כאשר הרגשתי שדבריו מצערים אותי קמעא, הבחנתי שלא הגעתי עדיין למעלת הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתן ואינם משיבים עושים מאהבה ושמחים ביסורים, ועל זה אני בוכה".

טהרת נפשו של רבי דוד בלייכר זצ"ל

ובספר 'חסדי דוד' מסופר על טהרת נפשו של רבי דוד בלייכר, מתלמידיו הגדולים של הסבא מנובהרדוק: פעם נכנס אליו אדם עשיר, האיש שפך בחדרו הסגור של רבי דוד את שיחו, כי זה לו עשר שנים מנישואיו, ועדיין לא נפקד בזרע של קיימא. אשתו חולנית, והוא כבר הוציא הון רב לטיפול הרופאים, אך לא נושע. האיש המשיך לספר שהוא חוזר עתה מרבו שהורה לו שהם צריכים להתגרש, ואיננו יודע לשית עצות בנפשו, הגירושין עלולים לפגוע באשתו ולסכן את בריאותה, כי הם חיים בשלום אחוה ורעות.

הרהר רבי דוד, וחקר מפי האברך פרטים שונים. לבסוף יעץ לו להמתין עוד כמה חדשים, ובקש ממנו שלא יספר לאיש על ביקורו אצל רבו, ועל העצה להתגרש שהוא נתן לו. האיש בקש מרבי דוד שיתפלל עבורו, והם נפרדו. לתקופת הימים בא אותו אדם ובשורה בפיו: נולד לו בן במזל טוב, והוא מכבד את רבי דוד בסנדקאות. כיצד הגיב רבי דוד איש המוסר על כיבוד זה? ענה לו בצורה פסקנית: את הכבוד החשוב הזה תעניק דוקא לרביך, ובשום אופן לא אקבל אני את הסנדקאות. הלה ניסה להפציר בו כי הוא ואשתו החליטו על כך, אך רבי דוד המשיך לסרב. כשיצא מחדרו, שאל תלמידו את רבי דוד: מדוע לא נענית לכיבוד זה? השיב רבי דוד בחכמה: חושש הייתי פן תיחלש אמונתו של אותו אדם ברבו, והוא עלול להישאר קרח מכאן ומכאן. סוף דבר היה, שאותו אדם התקשר לרבי דוד בעבותות אהבה, ונמנה על עוזריו הראשיים בהקמת בנין הישיבה במעזריטש. (מוסר חכמים).

הצדיק הוא הנושא עליו עוד יהודי

ביארו חכמי המוסר, כי הנה ה'צדיק' מכונה על שם תבנית האות 'צדיק' שבאותיות הא"ב, שהיא נכתבת כמין קו נטוי ועליו האות יו"ד. והנה האות יו"ד מרמזת ל'יהודי', ומכאן, שכל הנושא וסובל מעליו עוד יהודי - הוא הוא ה'צדיק'. ומקשים, אם כן מדוע אין כל חשיבות יתירה לאות א'? הלא היא אף כתובה כיו"ד על קו נטוי! אלא ביאורו, כי הקו הנטוי שבאל"ף נסמך על גבי יו"ד הפוכה מתחתיו, ומי שדורך על יהודי, אע"ג שמצדו האחר נושא יהודי על כתפיו, אין לו כל חשיבות...

והוסיפו ואמרו, כי ע"פ האריז"ל כותבים [באות צ'] את היו"ד הפוכה, לומר לך, מי נקרא צדיק? הנושא וסובל אף את היהודי ההפוך - שאינו עולה בקנה אחד עמו, בדעתו או במעשיו, זהו הנחשב כצדיק!

מעשה נורא בחכם צבי

מעשה שהיה בזמן החכם צבי, שהיתה בחורה חכמה ומשכלת אך יתומה ועניה שהוציאו עליה שם רע. יום אחד, בעברה ליד ישיבתו של הגאון החכם צבי, אמרה אכנס ואקבל ברכתו. נכנסה אליו, והנה כולו אומר כבוד, וזקן שיבה מעטר אותו. אמרה לו: רבי ברכני שיהיו לי בנים חסידים, וספרה לו את קורות חייה ואת מצבה. הדבר נגע אל לבו, ואמר לה: בתי, התרצי להתחתן אתי? אלמן אני, ואם בעזרת השם תתברכי בבנים, אני מבטיחך שיהיו חסידים גדולים. אמרה לו: הנני מוכנה להיות אפילו שפחתך.

לאחר שהתחתנו, בירך אותם הקב"ה בפרי בטן, ולתקופת הימים ילדה בן זכר. אך ביום השמיני ללידת הבן, סרבה למסרו לברית, עד שיתאספו חכמי העיר ויברכו אותם שיזכו לראות בחופתו של התינוק. ויגדל הנער ויהי לגאון הדור, ובהגיע הילד לפרקו, מצא אשה חשובה בת טובים וכבר קבעו את זמן החופה. אבל היו כולם עצובים, כי אבי הבחור הגאון החכם צבי היה מוטל על ערש דווי, ומי יודע אם יוכל לעמוד על רגליו.

ותבא אם החתן לפני החכם צבי ואמרה לו: בעלי ועטרת ראשי, הלא הבטחתי להיות נוכח בחתונת בנו, והנה אתה מונח על ערש דוי. אמר לה: אשתי היקרה כפי שהבטחתיך כן אעשה. והנה, קבל הרב כוחות חדשים וקם ממיתו והלך עם כולם לחופה. כשמלאו שבועת ימי החופה - בירך החכם צבי את בני משפחתו, וימת בשיבה טובה. ובנו החתן כבר נתפרסם כגאון הדור, הלא הוא הגאון רבי יעקב עמדין - היעב"ץ. (מוסר חכמים).

"וְסִבֵּל אוֹתָם וְאֵת הַצֶּפֶר הַחִיָּה בְּדָם הַצֶּפֶר הַשְּׁחֵטָה... וְשִׁלַּח אֶת הַצֶּפֶר הַחִיָּה עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה" (יד, ו-ז).

סופה של הציפור החיה

התורה הקדושה מצוה, שהכהן יטבול את הציפור החיה בדם הציפור השחווטה. ובטעם ציווי זה, כתב ה'חזקוני' דבר פלא, וזו לשונו: "כדי שתהא צבועה והולכת על פני השדה, ובאים בני מינה המכירים אותה ורואין שנשתנית, ומתקבצים עליה והורגין אותה, כדי שלא ימצאנה מצורע אחר ויקריבנה, ורחמנא אמר: וכפר עליו ולא על אחר".

"וְשִׁלַּח אֶת הַצֶּפֶר הַחִיָּה" (יד, ז).

הציפור עלולה לחזור

כתב "בעל הטורים": רמז שתפרח ממנו הצרעת. וצפור אחת שחווטה, לומר כן לא תבוא עוד הצרעת (ויק"ר טז ט). ואחת משולחת, לומר שאם יוסיף להרע, תחזור הצרעת כמו הציפור החיה השלוחה (פס"ז ד"ה מדרש שתי צפרים). ומשמע, שאם לא עשה תשובה - תחזור הצרעת עם הציפור.

"וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יִגְלַח אֶת כָּל שְׂעֵרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זָקְנוֹ וְאֵת גְּבִת עֵינָיו" (יד, ט).

הטעם לגילוח השערות

צריכים להבין, מדוע נצטווה המצורע לשם טהרתו לגלח את כל שעריו, מה שלא מצינו אצל אחרים בעת טהרתם? **אלא**, מסביר מרן בעל ה"כ"ן איש חי" (דרשות, פרשת טהרות ד"ה וגילוח) הסבר נפלא עד למאוד, הטומן בתוכו מוסר השכל גדול!

מובא בחז"ל (ערכין טו:) כי הצרעת באה על האדם בעוון לשון הרע שמדבר על חברו. ומדוע פותח האדם את פיו לדבר רעה על חברו? כי חושב הוא שחברו עשה לו רע, פגע בו, או לקח ממנו משהו, ולכן יש לו תרעומת עליו. אך אם האדם היה מתבונן לרגע, כפי שיהודי מאמין צריך להתבונן, אזי היה מבין כי האדם שפגע בו, כלל לא עשה זאת מרצונו, הוא רק היה שליח מאת ה' יתברך. אמנם, איננו מבינים חשבונות שמים, מדוע זה היה צריך להגיע דוקא על ידו, אך כך נקבע מלמעלה.

לפעמים, אף נראה לאדם שחברו לקח ממנו, מנע ממנו איזו טובת הנאה, ובלבו הוא כועס ואינו רגוע. אבל כשמתבונן בדברי חז"ל (חולין ז:): "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה", כלומר כל דבר שנמצא בבריאה, הכל מכלל מושגח על ידי ריבונו של עולם, אין לו לאדם להתרעם, שהרי זה לא הוא עשה לי, ריבון כל העולמים הוא שעשה לי... לכן נצטווה המצורע לגלח את כל שעריו, בכדי ללמדו, שכל דבר הקורה עמו הוא מאת הבורא יתברך בהשגחה פרטית ומיוחדת.

וכיצד ניתן להפיק את הלקח מכך? הבה ונתבונן: כשאדם רואה את שערות ראשו, הוא יכול לחשוב שהשערות כולם גדלים זה על זה, דוחפים זה את זה, לוקחים האחד את מקומו של השני. אך האמת הוא, שלכל שיערה ושערה יש גומא מיוחדת שממנה היא יוצאת, לכל שיערה ושערה יש מקום מיוחד שנתן לו הבורא.

ומתי רואים זאת בבירור יותר? כאשר האדם מגלח את שערותיו, אז הוא יכול להתבונן ולראות שלכל שיערה יש את הגומא שלה, אף אחד לא גונב ולוקח את מקומו של השני, ואין מלכות נוגעת בחברתה.

"עַל תִּנְנוּךְ אֵזֶן הַמַּטְהֵר" (יד, יד).

הטעם לנתינת הדם על אוזניו ידו ורגלו

הטעם לנתינת דם ושמן על בהן ידו ורגלו ותנוך אוזנו, וענין עץ ארז ואזוב לטהרת המצורע, הוא משום שיש חמישה מיני לשון הרע: א. בדבור פה לבד, ולזה באים הציפורים המצפצפים. ב. שהולך ברגליו לדבר לשון הרע, כמו שאמר הכתוב (משלי יא, ג): "הולך רכיל", ולכן נותן על בהן רגלו. ג. שמקבל לשון הרע על ידי שמיעת און, לכן נותן על תנוך אוזנו. ד. שרואה מספר לשון הרע ובידו למחות ואינו מוחה כאבנר, לכן נותן על בהן ידו. ולפי שכל אלו גורמים לשפיכות דמים, לכן נותנים דם. ה. שאומר לשון הרע על ידי "שפת חלקות" (תהלים יב, ג), ו"רכו דבריו משמן"

(תהלים נה, כב), ואומרם בצנעא כיציקת שמן שאינו נשמע, לכן נותן שמן. ובגלל שמספר בטובת חברו, שמתוך שבחו בא לידי גנותו, ומשפילו כאזוב, לכן נותן ע"י אזוב. (מדבר קדמות מערכת נ אות כח).

"כִּי תִבְּאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן" (יד, לד).

בנו מחדש את ארץ ישראל לשם קדושה

יש להקשות, מה בישר להם השם יתברך בכך שיהיה להם צרעת בבואם לארץ ישראל? ואמרו רז"ל (ויקרא רבה מצורע, פי"ז), לפי שהכנענים עשו מטמוניות תחת כותלי הבית, ולכן אמר הקב"ה שהבית שיש בו מטמוניות יתן בו הקב"ה צרעת, ואז: ונתן את הבית את אבניו ואת עציו, וכך ימצאו את האוצרות.

וזה דרך דרש, שהרי ציווה: "ונתן את הבית את אבניו ואת עציו ואת כל עפר הבית, והוציא אל מחוץ לעיר אל מקום טמא", ולמה לא יחזור לבנות את אותו הבית בעציו ואבניו? אבל הכוונה, שבכל הדברים שנעשה צריך להזכיר בתחילתם שיהיה לשם ה', כדי שתחול בו רוח הקדש ויהיה מחלק השם יתברך, והגויים מזכירים שם עבודה זרה שלהם על כל מה שעושים וממשיכים עליהם רוח טומאה. והכנענים היו עובדים עבודה זרה ונדבקים ברוח טומאה, והיו בונים בתיהם לשם עבודה זרה. וכשבאו ישראל לארץ הקדושה, רצה הקב"ה לזכותנו ולקדש את ארצו, לפנות הארץ לשכינה שלא תהיה בה טומאה, ולפיכך צוה שיהיו נותצים הבית, ועפר אחר יקח להעביר את רוח הטומאה, ויתקדש הבית עתה להשרות שכינתו.

וכן צריך מי שמתחיל כל מלאכה, להזכיר שלעבודת השם יתברך עושה אותה, שנאמר (ירמיה כב, ג): "הוי בונה ביתו בלא צדק", ואז שכינה שורה עליו. שהקב"ה משרה קדושתו עליו, וקרא עליו שלום שנאמר (איוב ה, כד): "וידעת כי שלום אהליך ופקדת נוח ולא תחטא". פירוש, תפקיד ביתך לשם יתברך כשתבנהו, ואז "ולא תחטא". ואם אינו מפקידו להשם יתברך, מוכן מיד לשרות עליו רוח טומאה, וכל שכן מי שכוונתו לשם עבודה זרה.

לכן הקב"ה מנגע את הבית בצרעת, והירא שמים יקבל נזק, ואפילו הגוי אם דר הרבה באותו בית לא יצא בשלום, ואחר שסותר את הבית, היה מוצא ממון רב במטמוניות לבנות ביתו כדי שלא יצטער. וזהו שכתוב (דברים ח, יב): "ובתים טובים תבנה", רק אלו נקראים טובים, ולא הראשונים. ולכן נהגו בהתחלת כל כתיבה, לכתוב "בעזרת השם", שנאמר (משלי ג, ו): "בכל דרכך דעהו". (מוסר חכמים).

"וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶּם" (יד, לד).

רמז לבית ראשון ושני

כתב רבנו אפרים ז"ל (בפרשתינו כ"י הובא ברבנו החיד"א בספרו נחל קדומים), כי כל פרשה זו נדרשת על בית ראשון ובית שני: "ובא אשר לו הבית" - זה הקב"ה. "והגיד לכהן" - זה ירמיהו הנביא. "כנגע נראה לי בבית" - זו עבודה זרה. "וצוה הכהן ופנו את הבית" - וצוה ירמיהו לפנות את הבית מעבודה זרה. "בטרם יבוא הכהן" - זה הקב"ה. "כהן גימטריא: דיי"ן עם הכולל, כלומר, בטרם ישיב עליהם בדין. "ולא יטמא כל אשר בבית" - כי עבודה זרה מטמאה באהל.

ואחר שהוכיח ירמיהו ולא הועיל, אזי "ובא הכהן" - ישב הקב"ה עליהם בדין. "והנה הנגע בקירות הבית" - שנאמר (יחזקאל ח, י): "מחוקה על הקיר". "שקערורות" - "שערורית עשתה מאד" (ירמיהו יח, ג). "ירקקות או אדמדמות" - מראות ציוני עבודה זרה. "ויצא הכהן מן הבית" - עשרה מסעות נסעה שכינה. "והסגיר את הבית שבעת ימים" - אלו שבעים שנה של גלות בבל. "וראה הכהן והנה פשה הנגע" - ראה הקב"ה שהוסיפו חטא על חטא. "וצוה הכהן וחלצו" - וצוה הקב"ה לשרוף ביתו ולהחריב היכלו. "ושפכו את העפר" - אלו כלי שרת של זהב הנקרא עפר, שנאמר (איוב כח, ו): "ועפרות זהב לו". "אל מקום טמא" - זו בבל. "ולקחו אבנים אחרות" - לסוף שבעים שנה לגלות, נבנה בית המקדש בפעם השנייה.

וכתוב (יד, מג): "ואם ישוב הנגע ופרח" - זה חרבן בית שני שחזרו וחטאו. "צרעת ממארת היא" - על שם (מלאכי ג, ט): "במארה אתם נארים". "והבא אל הבית כל ימי הסגיר אותו יטמא" - כל מי שיבא אל הבתים בכל הימים שהסגיר הקב"ה את הבית ביד האומות, עובר בלאו. "ואם בא יבא הכהן" - שנאמר (חבקוק ב, ג): אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא. "והנה לא פשה הנגע" - שנאמר (יחזקאל כ, לח): "וברותי מכם המורדים והפושעים ביי", וכתוב (ישעיהו א,

כה): "ואסירה כל בדיליך". "וטהר את הבית" - שנאמר (יחזקאל מג, כ): "וחטאת אותו וכפרתהו. "ולקח לחטא את הבית שתי צפרים" - שנאמר (ירמיהו ג, יד): "ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה".

דבר אחר: "שתי צפרים" - אלו שני משיחים, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד. "ועץ ארז" - אלו תלמידי חכמים, כמו שאמרו בשבת (ק"ח): ונטעתי חמשה ארזים בישראל. "ושני תולעת" - אלו ישראל, שנאמר (ישעיה מא, יד): "אל תראי תולעת יעקב". "ואזוב" - אלו קטני ישראל. "ושחט את הצפור האחת" - זה משיח בן יוסף שיהרג. "אל כלי חרס" - כלומר שיפול ביד אומה שנמשלה לחרס.

ואחר כך "ולקח עץ הארז" - כי בו יקבץ הקב"ה נדחי ישראל והפליטה הנשארה. "וטבל אותה" - שנאמר (יחזקאל לו, כה): "וזרקתי עליכם מים טהורים". "ושלח את הצפור החיה על פני השדה" - זה משיח בן דוד, שישלחנו הקב"ה לציון הנקראת 'שדה', שנאמר (ירמיה כו יח): "ציון שדה תחרש". וכן 'צפר' עולה: 073 בגימטריא: 'זה משיח'. עכל"ק.

"והסגיר את הבית שבעת ימים" (יד, לח).

שבע יפול צדיק וקם

והרמז בזה: "והסגיר את הבית שבעת ימים" - אפילו שסוגר לו פתח הטובה והפרנסה, וכל ימיו שבעים שנה יהיה בצער, יהיה לבו תמים. כי בוודאי שרוצה לנסות אותו, כמו רבי חנינא ורבי אלעזר בן פדת וכמה צדיקים וחסידים, ואין אדם זוכה לשני שולחנות. וודאי שאת העולם הזה יעבור, אם בצער ואם בשלום, וזהו שאמר: "והסגיר את הבית שבעת ימים" - דייקא, יהיה לבו בטוח בה', כמו שכתוב (תהלים צד, יב): "אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה ומתורתך תלמדנו", "ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ה'" (תהלים ט, יא). ולמה צריך לסבול כל כך? מפני שאדם זוכה על ידי זה לעולם הבא, כמו שכתוב (תהלים קט, קה): "נר לרגלי דברך ואור לנתיבותי", "אודך כי עניתני ותהי לי לישועה" (תהלים קיח, כא), דהיינו בעולם הבא.

העושה עוון בארץ ישראל משליכים אותו לחו"ל

וידוע, שבעולם הזה הכל הבל, והקרן קיימת לו לאדם לעולם הבא. ואם חס ושלום יהרהר בלבו למה נעשה כך בארץ הקודש ואין הקב"ה משגיח כביכול, מה כתיב? "ותקיא הארץ את יושביה" (ויקרא יח, כה), שיחזיר אותו לחוצה לארץ בעודו בחיים. וגם אם זכה לקבורה בארץ ישראל, אפילו הכי מקיאה אותו אחרי פטירתו בקבר או בגלגול, או מוליכין אותו במקום אדם אחר שנפטר בחוצה לארץ, אשר בחייו היה בליבו לבוא לנשק עפר ארץ ישראל, אלא שלא הספיקו ימיו או שלא היו לו הוצאות הדרך. וזהו שאמר: "ושב הכהן ביום השביעי", דהיינו אחר שבעים שנה, "וראה והנה פשה הנגע" - שעשה בר-מינן עוון ועבירה בתוך ארץ ישראל, בקירות הבית, בקריה נאמנה מלאתי משפט ועתה מרצחים. "וצוה הכהן", דהיינו הקב"ה. "וחלצו את האבנים אשר בהם הנגע", דהיינו עון ועבירה ומעשים רעים. "והשליכו אתהן אל מחוץ לעיר אל מקום טמא", כמו שאמרו רז"ל אליעזר עבד אברהם עדיין חי ויש לו גמלים, ומוליך רשעי ארץ ישראל לחוצה לארץ, וצדיקי חוצה לארץ שהיה במחשבתם וכוונתם לעלות לארץ ישראל ולא יכלו, מביא אותם לארץ ישראל. וזהו שאמר (ויקרא יד, מ): "והשליכו אתהן", והשליכו אותה"ן עם הכולל, בגימטריא: אליעז"ר יול"ך אות"ם (עם ג' תיבות).

מעשה בקמצן שהחליפו קברו עם אדם צדיק

מעשה בעשיר אחד שהיה קמצן גדול, ולא נתן צדקה ולא לקח אשה, ורק משרת אחד היה לו כדי לעשות עסקי ביתו, לאפות ולבשל בשבילו. וכל מה שהיו חכמי ישראל אומרים לו שיעסוק בפריה ורביה, ויקח אשה ויוליד בנים ובנות - לא היה מקשיב ומאזין להם.

לעת זקנתו, מכר את כל רכושו ועלה עם משרתו להתיישב בארץ ישראל, כדי ליכות להיקבר בה, והיה בוטח במה שכתוב בתורה (דברים לב, מג): "וכפר אדמתו עמו". ואמרו (כתובות ק"י): כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה. כשהגיע זמנו להיפטר מן העולם בר-מינן נעשה חולה, ואמר למשרתו שיביא סוחר אחד, וימכור לו את כל החפצים שיש בביתו. הלך המשרת והביא סוחר, ומכר לו את הכל, וקנה מהסוחר מרגליות טובות ואבנים יקרות בכל הכסף שהיה לו, ולא הניח מעות במזומנים, אלא כדי לקנות ממנו ארון ותכריכין וקרקע לקבורה.

לאחר מכן, אמר למשרתו: קח לי תרנגולת מפותמת אחת, וכך בלע את כל האבנים הטובות. ביום השלישי נפטר והביא לו. והיה אוכל מרגלית אחת וכף אחת מרק אחריו, וכך בלע את כל האבנים הטובות. ביום השלישי נפטר

לבית עולמו, וקנה לו המשרת קרקע וקברו אותו בו. ואיש מאנשי המקום לא היה יודע אלו העניינים אלא משרתו בלבד.

בלילה, לקח המשרת קרדום ומגריפה והלך לחפור בית קבורתו, כדי לקחת את האבנים הטובות. כשהתחיל לחפור בקרדום, יצא קול מקברו: למה אתה חופר הקבורה, ומה אתה מבקש? אמר המשרת: אני מבקש פה את אדוני פלוני. אמר לו: אינו קבור כאן. אמר לו: אנכי יודע ומכיר שזו היא קבורתו. אמר לו: נכון, היה קבור כאן, אבל הוליכו אותו לחוצה לארץ למדינה אחרת. שאל המשרת: באיזה מקום הוא קבור כעת? אמר לו הקול: בקבורת פלוני החכם. אמר לו: למה היה המעשה הזה? אמר לו: אני פלוני החכם, בחיי רצייתי לעלות לארץ ישראל ולא יכולתי מפני הוצאות הדרך, ובכל יום ויום הייתי מתחנן ומבקש לפני הקב"ה שיעשה רצוני, ועכשיו שנפטרתי נתנו לי זה המקום, ואותו עשיר לא היה עוסק במצות ומעשים טובים ובפריה ורביה, ולכן הוליכו אותו במקומי, לך ותמצא אותו, וקבורתו רחוקה מכאן דרך עשרה ימים.

נשק המשרת את מצבת קבורתו של החכם, חזר לביתו והתקין צידה לדרך, הלך לאותה העיר, ושאל היכן קבורתו של אותו חכם. אמרו לו: במקום פלוני. הלך וחיפש ומצא את קבורתו. בלילה, כשלא הרגישו אנשי המקום בדבר, הלך וחפר ומצא את כל האבנים טובות ומרגליות, מפני שנתבקע כרסו ויצאו כולן החוצה. לקח המשרת את כל העושר הזה, וחזר והתיישב בארץ ישראל, ועשה מצוות ומעשים טובים בממונו.

וזהו שאמר: וצוה הכהן וחלצו את האבנים"ם - דייקא, דהיינו האבנים טובות, אשר בהן הנג"ע - דהיינו שלא עסק בפריה ורביה, וכל ימיו היה בהרהור עבירה, וחטא בהוצאת זרע קודש לבטלה, דהיינו: נגע"י בני אדם. "והשליכו אתה"ן - שאליעזר יוליך אותו אל מחוץ לעיר, הוא עי"ר הקודש, "אל מקום טמא" - שנשמתו נטמאה טומאה עולמית. וזהו שאמר (ויקרא יד, מ): והשליכו אתה"ן אל מחוץ לעיר אל מקום טמא. (כסא רחמים).

"אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׁרוֹ זָבֹו טָמֵא הוּא" (טו, ב).

החוטא בילדותו לוקה בזיבה

אמר הקדוש ברוך הוא: ראה שאני טהור ומעוני טהור ומשרתי טהורים, ונשמה שנתתי לך טהורה היא. אם אתה נותנה לי כשם שאני נותנה לך - מוטב, ואם לאו - אני שורפה בפניך. כל אלה בזנותו, אבל בילדותו - אם חטא הוא לוקה בזיבה וצרעת, לפיכך משה מזהיר לישראל: איש כי יהיה וגו'. (ויקרא רבה מצורע יח, א).

"וְאִישׁ כִּי תִצָּא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַּת זָרַע" (טו, טז).

הטומאה שורה על המוציא ז"ל

מובא בספר "תנופה חיים" למהר"ח פלאג'י זצ"ל: "ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע", כתב מהר"מ רקנאטי ז"ל משם המקובלים, כי השערות אשר סביב הערלה רומזים לכתות הטומאה אשר סביב ברית העליון. וכשיוצא שכבת זרע לבטלה, מתעטפים שם הרוחות ההם, [בהמציא להם] מקום לחול שם. וכן כתב הרב "הציוני" וזו לשונו: "ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע", לא ניתן השפע להוציא מן האמה כי אם בבת זוגו, ואז שורה בטיפה ההיא נשמה טהורה הבאה מצד הקדושה. אבל כשיוצא שלא כסדר, שורה על הטיפה ההיא רוח הטומאה אשר סביב ברית עליון, וכשמוציאים זרע לבטלה מתעטפים הכוחות ההם בהם. ולפי זה יש לרמוז בתיבת שכב"ת - ש'ערות כ'וחות ב'רית ת'חנו, דיחולו שם לעשות חניה. עכ"ל.

"וְהִזְרַתֶּם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאֹתָם וְלֹא יָמְתּוּ בְּטִמְאָתָם בְּטִמְאָם אֶת מִשְׁכְּנֵי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם" (טו, לא).

השפעת המחשבה הרעה

מספר המהר"ם פאפיריש - תלמיד האר"י ז"ל:

כשנפטר רבי משה קורדובירו זצ"ל (הרמ"ק), הלך האר"י ז"ל ללוותו, והצטרפו אליו תלמידיו הגדולים. לפתע פנה האר"י אל הסובבים אותו ושאל: מי מכם רואה איזה שהוא דבר? מכל הנוכחים, רק בחור צעיר אחד כבן חמש עשרה ניגש אל האר"י ואמר: אני רואה. מה אתה רואה בני? שאל האר"י. אני רואה עמודא דנורא סביב מטנו של הרמ"ק, השיב. האר"י ז"ל התפעל מאד מהבחור הלז, ואמר לו: בני, אתה תבוא אל ביתי, אני אהיה לך לאב ואתה תהיה לי לבן, ואלמד אותך תורה. כפי הנראה, רצה לקחתו לחתן לבתו. למחרת, משהגיע הבחור אל האר"י, הביט האר"י

בפניו וראה ברוח קדשו שנשמא באותו לילה בטומאה היוצאת מן הגוף. נוף בו ואמר: אתה אבדת המדרגה שלך, צא מביתי, איני רוצה לראות עוד את פניך.
רבי אליהו לאפיאן בספרו "לב אליהו", היה מוסיף על סיפור זה: מכאן רואים, מה יכולה מחשבה אחת שאיננה טהורה לגרום. איזה עולם נפלא איבד הבחור ההוא! כמה אור אלוהי ניטל ממנו! קודם החטא היה בדרגה נפלאה - ראה את העמודא דנורא - דבר שתלמידי האר"י לא זכו לו, והאר"י הקדוש רצה לקחתו לבן ולגדלו בביתו. מי יודע עד כמה היה הולך האיש הזה הלך וגדל במעלות רוחניות נשגבות. נורא ואיום!
 מה נורא הוא, אם כן, טמטום הלב הנעשה על ידי החטא, ומה גדול הוא הרושם שמשאירה פעולת העבירה בנפש האדם. (ילקוט לקח טוב פרשת שמייני).

הרהורי עבירה קשים מאוד

בספר 'דעת תורה' (פרשת מצורע), העתיק דברי הזוהר הקדוש בסוד הרהור והמחשבה: רמזו רמז האדמו"ר זצ"ל (הוא רבנו ירוחם ממיר זיע"א), על סודות גדולים בסודות היצירה אשר מחזיק ענין הרהור. ואמרנו להעתיק בזה דברי הזוהר הקדוש בפרשת ויצא בחלק סתרי תורה (דף קנד:), ובתרגום לשון הקודש, ואולי כי לזה היתה כוונתו ז"ל, וזה לשון הזוהר הקדוש: מתניתין, בני עליון, קדושים, עליונים, ברוכי העולם בעלי מוח האגוז. האספו לדעת, כי צפור יורדת בכל יום, מתעוררת בגן, שלהבת אש בכנפיה, בידה שלש מגרפות חדות כחרב, מפתחות האוצרות ביד ימינה, קוראת בכח ואומרת מי מכם שפניו מאירים, שנכנס ויצא ונתחזק בעץ החיים. הגיע בענפיו, ונאחז בשרשיו, אוכל מפירותיו המתוקים כדבש, הנותן חיים לנפש ורפואה לעצמו, ישתמר מהרהור רע, מהרהור המשקר בעץ החיים, המטמא את הנהר והנחל מקור ישראל, הנותן מות לנפש ושכירה לעצמו, אין לו קיום כלל.

ההרהור שטימא את המקור שלו עושה אילן השקר, משום שאותו הרהור עלה ומחליף נפש תחת נפש, עץ החיים מסתלק ועץ המות נתחזק בו, שממנו מושך את הנפש. אוי לו, נעקר באותו הרהור מעץ החיים, ונתדבק בעץ המות. ענפים אין בו, אינו רואה טוב לעולם, יבש הוא בלי שום לחלוחית, פירותיו מרים כלענה. עליו נאמר (ירמיה יז, ו): "והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבוא טוב". כי ההרהור טוב העולה למעלה נאחז בעץ החיים, מחזיק בענפיו ואוכל מפירותיו, כל הקדושות וכל הברכות יוצאות ממנו, נוחל חיים לנפשו ורפואה לעצמו, עליו נאמר (ירמיה יז, ח): "והיה כעץ שתול על פלגי מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבוא חום", כל דברי העולם הולכים אחר מחשבה והרהור, ועל זה הזהיר הכתוב (ויקרא יא, מד): "והתקדשתם והיתם קדושים", משום שכל הקדושות שבעולם הוא מוציא וממשיך עם הרהור טוב.

וזה סוד (איוב לד, יד): "אם ישים אליו לבו ורוחו אליו יאסוף", כי הוא ודאי שהרצון והמחשבה מושך המשכה, ועושה מעשה בכל מה שצריך, ועל כן בתפלה צריך רצון והרהור לכוון, וכן בכל העבודות של הקב"ה, ההרהור והמחשבה עושה מעשה, ומושך המשכה לכל מה שצריך.

ל"ג בעומר

שבחי רשב"י ועניני ל"ג בעומר

ידוע הוא שמצות ספירת העומר היא בתחילת הלילה, כמו שנאמר (ויקרא כג, טו) "שבע שבתות תמימות תהינה" ולכן בלילה הראשון צריך לספור מתחילת הלילה, וכיון שבליילה הראשון סופרים מיד בצאת הכוכבים לכן גם בכל לילה ולילה צריך לספור מיד בצאת הכוכבים. ובפרט שעל פי הסוד יש חיוב מיוחד לספור מיד בצאת הכוכבים, כדי לא ליתן אחיזה לקליפות כנודע. אבל אם לא ספר בתחילת הלילה יכול לספור כל הלילה.

ואפשר להסביר עפ"י את מה שאמרנו רבותינו ז"ל שהעולם הזה דומה ללילה, ועוה"ב דומה ליום, דהיינו כבר מתחילת הלילה-תחילת ימי שני חייו של האדם הדומים ללילה, יספור כל יום ויום שלו שיהיה מאיר כספירים שיהיה כולו תורה תפילה מצוות ומעשים טובים, שלא יאבד מהם שום יום ח"ו לדברים בטלים, וכמו שנודע ש"עומר" בשפה ערבית זה "חיים", וזוהי ספירת העומר-ספירת החיים של האדם.

ואם שכח ולא ספר בתחילת הלילה, הולך וסופר כל הלילה, ירמוז שאם היצה"ר פיתהו לדברים בטלים ובתחילת ימיו לא עבד את הקב"ה, והעביר את הזמן ב"שה"י פה"י, והרי הוא כמי שלא ספר בתחילת הלילה שלא הלך בדרכי ה' יתברך, לא למד תורה ולא עשה מצוות ומעש"ט, לא יתיימש לומר איבדתי הכל ח"ו, אלא סופר והולך כל הלילה, שיכול לחזור ולתקן כל הלילה, כל זמן שעדיין לילה בעודו בחיים בעוה"ז, וכמ"ש כל זמן שעדיין הנר דולק, שלנשמה עדיין יש חיות אפשר לחזור בתשובה ולהתחרט על העבר ולקבל על העתיד, ולכן הימים האלו חשובים מאד שבהם אנחנו מטהרים עצמנו ומכינים עצמנו לקבלת התורה.

שבוע חמישי של ספירת העומר

ובפרט בשבוע זה שהוא השבוע החמישי-ספירת ההוד של ימי העומר, שהוא מתחיל ביום י"ד באייר שהוא יום קדוש - יום פסח שני, שכותב הזוה"ק (בפרשת בהעלותך דף קנ"ב ב"רעיא מהימנא") שמפסח שני מי שעדיין רוצה לחזור בתשובה שלימה ולראות פני השכינה נשאר לו רק את השבעה ימים מפסח שני, וזה לשונו: פקודא תלתין למעבד פסח שני וכו' כרוזא כריז כל מאן דלא יכיל למחמי מטרונותא, ייתי ויחמי עד לא ינעלון תרעי. אימתי כרוזא כריז, ב"ד לירחא תניינא דהא מתמן עד שבעה יומין תרעין פתיחין מכאן ולהלאה ינעלון תרעי ועל דא פסח שני, עכ"ל.

בפסח שני פותח לנו הקב"ה פתח מיוחד לחזור בתשובה שלימה ולראות פני השכינה, ודורשים פסח מלשון פתח. ולכן זכינו בשבוע זה שהוא יום חמישי דשבוע חמישי דספירת העומר שהוא הוד שבהוד כנודע, שכולם עולים וזוכים ולומדים ורוקדים ושמחים לכבוד רשב"י זיע"א, וכמו שכתב רשב"י בזוה"ק (ח"ב דף לח ע"א) יראה כל זכורך את פני האדון ה' דא רשב"י, כי ידוע שרשב"י הוא פני השכינה הקדושה, וכמו ששאל ר' אברהם גלאנטי זצ"ל כיצד יאמר כן רשב"י זיע"א על עצמו. ותירץ שרשב"י לא אמר את האדון ה' אלא "פני" האדון ה', שהצדיק פניו הם כפני השכינה הקדושה. וא"כ זה שאמר הזוה"ק (בדף קנ"ה) שבשבוע זה מי שרוצה לראות פני השכינה יכול, רומז לזה שכולם עולים בשבוע זה אצל ציון רשב"י זיע"א.

להשיג רזין עילאין

ונודע שמי שזוכה לבוא אצל הרשב"י וללמוד הזוה"ק בחשק ובהתלהבות ואוכל ושותה ושמח, יזכה להשיג סודות התורה, וכפי שראינו מה שכתב בספר מגיד מישרים, שבא המגיד אצל מרן ועודד אותו לבוא אצל רשב"י ולעסוק שם בזוה"ק וכו', וז"ל: ובכן תדע כי הם הרשב"י ובנו שמחים מאד בקריאתכם ספר הזוה"ק על מערתם או בהר הסמוך להם, ואם תתמידו לקרות בו יגלו לכם רזין עילאין וכו'.

וכידוע שישנה שם התקרבות גדולה לכורא יתברך, ומתעורר חשק גדול לחזור בתשובה שלימה, ולהתמיד בתורה הקדושה לילה כיום יאיר, וכמו שרמזו "וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול" גימטריא "זכות רבי שמעון בר יוחאי" שבזכותו מתקרבים לה' יתברך.

ובזוה"ק איתא שבחיי חיותו של רשב"י היו החברים מתקרבים אליו ושותים בצמא את תורתו ולא מפסיקים רגע אחד מהלימוד, וכשרבי אבא והחברים היו רואים את רשב"י, היו רצים אחריו ואומרים "אחרי ה' ילכו כאריה ישאג".

ראיתי בני עליה

איתא בגמרא (סוכה מה:) אמר ר' ירמיה בשם ר' שמעון בר יוחאי ראיתי בני עליה והמה מועטין, אם אלף הם אני ובני מהם, ואם מאה הם אני ובני מהם אם שנים הם אני ובני הם.

והנה מש"כ ראיתי בני עליה פשוט הוא שראה זאת ברוה"ק אלא דיש להבין מדוע תפס רשב"י לשון "בני עליה" ולא כמה צדיקים. אלא ידוע בדרך כלל שהצדיקים מתעלים ומשגשים בהשגות רוחניות, אבל יש להם לפעמים נפילה בעבודת ה"ת", כפי בחינתם כמובן, אבל רשב"י זיע"א מעיד על עצמו ועל בנו שהם כבר נודככו זיכך על זיכך גדול, ונתמעטו אצלם תאוות העוה"ז עד שהם רק "בני עליה" ואין להם יותר מציאות של ירידה ונפילה בעבודת ה"ת", כי הם כבר זכו להפשטת הגשמיות.

ועוד דקדק ואמר "והן מועטין" לרמז שאותם בני עליה ממעטים עצמם, וזכו למדת הענוה שתהא טבועה בהם. ועוד יש כאן יסוד גדול שרשב"י אומר לבסוף ואם שנים הם אני ובני הם, ולא המשיך לומר אם אחד הוא אני הוא. ללמד אותנו שאם האב זיכך עצמו והגיע למעלות נשגבות בתורה ויראת שמים, אך לא עלה בידו לחנך את בניו ג"כ שיהיו כמותו הרי זה כשלון גדול, כי אם רק הוא הצדיק ובניו לא צדיקים כמו האבא אין בזה חשיבות.

הארי שבחבורה

רבינו הקדוש קרא על רבי אלעזר "ארי בן ארי", ובוזה"ק הוסיפו ואין רבי שמעון כשאר אריות, אלא עליו נאמר "אריה שאג מי לא יירא". ומה העולמות העליונים מזדעזעים מלפניו, אנו על אחת כמה וכמה, אדם שהוא גוזר והקב"ה מקיים, הקב"ה גוזר והוא מבטלה.

וכידוע שרשב"י בירך את רב ספרא שיהיה לו בן ארי שבחבורה, וכך היה כדאיתא בזה"ק (תרומה דף קס"ו) שפעם אחת הלכו ר' חייא ור' יוסי לאסוף כסף עבור פדיון שבויים ובדרכם נכנסו לאיזה אכסניא כדי ללון וכו', וקמו בחצות ללמוד, ובתו של בעה"ב כששמעה את דברי התורה התחילה לבכות, שהיא לא זכתה לחתן ת"ח כי לקחו אותו לחתן היות וקפץ מן הגג לענות אמן וכו'. ובשער הכוונות (דף מ"ב) שהוא היה בנו של רב ספרא והיה ת"ח שאין כמותו אלא שקיבל עליו לא להראות עצמו בתורה וכו'.

והנה יום ל"ג לעומר כינוהו חז"ל בשם הילולא דרשב"י, לשון הלל ושמחה, מפני שביום זה יש יחוד גדול ושמחה גדולה בעולמות העליונים ומזמינים את כל פמליא דלעילא שישמחו בעטרין קדישין שמעטרים בהם את רשב"י זיע"א, ובפרט שביום זה גילה רזין עילאין, ולכן ביום זה כל עם ישראל עושים שמחה גדולה כי היום גמרנו לקבל סודות התורה בגילוי ואין המצוה נקראת אלא על שם גומרה. ולכן עושים הילולא רבא כי גמר קבלת התכלית המבוקש מן התורה, הם סודות התורה, שבשביל זה היתה עיקר עליית משה רבינו למרום, כמ"ש עלית למרום שבית שב"י וכו', ויש רמז לזה מסמיכות התורה סופה לתחילתה, כי התיבות האחרונות-עיני כל ישראל, והתיבה הראשונה- בראשי"ת, דהיינו כי זכיית התורה בגילוי לעיני כל ישראל, היתה בזכות בראשי"ת-ר"ת א'ור ת'ורת ר' ש'מעון ב'ר י'וחאי. והאר"י הקדוש כתב שיש שורש גדול למנהג זה, והוא עצמו עלה ממצרים לקברו של רשב"י לקיים המנהג לעלות ולשמוח ולאכול ולשתות עם הרשב"י זיע"א.

ליתן בגדים יקרים למדורת ל"ג בעומר

עוד נהגו להדליק מדורות ביום ל"ג בעומר וכמו שכתב בספר טעמי המנהגים וז"ל: נוהגין בכפר הקדוש מירון שעם התקדש ליל ל"ג לעומר עולים על גג מערת רשב"י, ששם נמצא עמוד של חומה ועליו כמין ספל גדול ששופכים לתוכו שמן ומטילין לתוכו בגדים יקרים וזהב ומדליקין אותו על ידי כלונס של עץ ארוך ועליו אבוקה של אור עד ששלהבת עולה מאליה שנעשה מדורת אש גדולה, (וכן נוהגין בכל ערי ומושבי ארה"ק שמיאין משואות) ומזמרים שירות ותשבחות להשי"ת בעת ההדלקה, ובעלי השיר יוצאים בשירים ובזמרים, שירי המעלות, שירי מזמור, שירי הוד והדר לכבוד התנ"א רשב"י, והעולה על כולם שיר השירים "בר יוחאי נמשחת אשריך, שמן ששון מחברך", וכן "ואמרתם כה לחי, אדוננו בר יוחאי" וכו', "קול רנה וישועה באהלי צדיקים", ועוד ניגוני ששון ושמחה בריקודי קודש. ומצאנו גם האור החיים הקדוש זיע"א שרף בעצמו כמה בגדים יקרים בל"ג בעומר במירון לכבוד התנא האלוקי רשב"י זיע"א במדורה שעשו לכבוד הרשב"י. וכדאיתא בספר כבוד מלכים להרה"ק רבי שמואל העליר זצוק"ל ראב"ד בעיה"ק צפת ת"ו, וזה לשונו: ומעיד אני באמת כי בילדותי שמעתי פה מרבני קשישיא רבני הספרדים, אשר אבותם ראו וספרו להם, כי הרב הקדוש רבי חיים בן עטר זיע"א היה פעם אחת בהילולא פה עיה"ק צפת ת"ו וכשעלה למירון וכו' והוא בעצמו שרף כמה בגדים יקרים לכבוד הרשב"י זיע"א, וגם הזקנים מהספרדים פה ידעו ושמעו זה.

ומזו"ר המקובל האלהי כמוהר"ר יצחק כדורי זצוק"ל בכל שנה היה נותן לי איזה בגד מהבגדים שלו לשרוף במדורה במירון לכבוד הרשב"י.

מנהג לירות בקשת

מנהג ישראל קדושים שיורים בחץ וקשת ביום ל"ג בעומר ונאמרו בו כמה טעמים ורמזים.

חכמי הקבלה מצאו רמז בספר הזוהר (ח"ג רט"ו א): "בשעתא דאית צדיק בעלמא איהו מגין על עלמא, לא הוי צדיק, היא קשת לאתחזאה, דהא עלמא קיימא לאובדא אלא בגין קשת דא". ביום פטירתו של רשב"י אנו יורים בקשת לרמוז שאנו זקוקים לרחמי שמים.

בספה"ק בני יששכר (מאמרי חודש אייר מאמר ל"ג בעומר אות ד' וה') האריך בזה ובריש אות ד' כותב ששמע מהרה"ק רמ"מ מרימנוב זי"ע כי בימי ר' שמעון לא נראתה הקשת, והנה ביום עלותו למרום עושה הסימן הזה.

בספה"ק אמרי נועם (ח"ג, מועדים לל"ג בעומר) כתב, נתפשט המנהג לירות בקשת ביום ל"ג בעומר הרומז על הוד שבהוד, שהוא מודים דרבנן להאמין במילי דרבנן סודות התורה, ולקטלא להאי חוויא שנגע בירך יעקב ע"י חצים שבקשת, ויש לרמוז קשת ר"ת קווצותיו תלתלים שחורות כמו שדרשו חז"ל על כל קוץ וקוץ תילי תלין של הלכות.

ובספה"ק מגן אברהם [טריסק] (רמזי פורים) כתב לבאר, דצריך האדם להלביש את עצמו בכלי קרב שיזרוק חצים ובליסטראות לעומת יצרו ולהתגבר עליו, שיהא דבוק בתשובה תמיד, וזה מרמזו בל"ג בעומר כי ל"ג הוא אותיות ג"ל, שהוא החצי מתיבת גלגל, וגלגל הוא מקיף בעיגול, וחצי גלגל הוא בציור קשת, ומלפנים היה המלחמה בקשת, וזה מרמז שהתשובה צריכה להיות במלחמה גדולה נגד היצה"ר, ועיקר הכלי זיין בקרב לעומת היצה"ר, הוא עסק התורה הקדושה.

בספר אורה ושמחה [להרה"ק ר' אברהם שמחה מבארניב זצ"ל] (אות ט"ו) כתב, כי במבול כתיב (בראשית ו, י"א) בחדש השני ב"ז לחדש ביום הזה נבקעו מעינות וגו'. ולדעת הזוה"ק (פר' פנחס) שכתב ותנח התבה בחדש השביעי דא תשרי, נמצא לפי חשבון הזוהר אשר חודש השני הוא אייר, וז"ש בחדש השני ב"ז לחדש. והנה איתא שם בפירש"י עה"פ (בראשית שם, י"ב) ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום, דאין יום ראשון מן המנין לפי שאין לילו עמו ע"ש, נמצא דהמנין מתחיל ב"ח לחודש, ולדעת הזוהר התחיל המבול ב"ח לחודש אייר שהוא ל"ג בעומר, והקשת הוא לאות שלא יהיה עוד מבול (שם ט', י"ג), לכך ביום הזה שהוא הלולא דרשב"י, ולפי חיבורו הזוהר יוצא שהמבול התחיל בו ביום, ע"כ יורו המורים בקשת על האות שלא יהיה עוד מבול, והוא נכון מאד.

חאלאקע במירון בל"ג לעומר

והנה יש מנהג קדום לגלח ראש הבנים הקטנים במירון, זה מובא בשער הכוונות (ענין ספירת העומר דף פ"ו ע"ד ודף פ"ז ע"א) אני ראיתי למוז"ל שהלך לשם פ"א ביום ל"ג לעומר הוא וכל אנשי ביתו וישב שם שלשה ימים ראשונים של השבוע ההוא וזה היה פעם הראשונה שבא ממצרים אבל אין אני יודע אם אז היה בקי ויודע בחכמה הזו הנפלאה שהשיג אח"כ והרב רבי יונתן שאגי"ש העיד לי שבשנה הראשונה קודם שהלכתי אני אצלו ללמוד עם מורי ז"ל, שהולך את בנו הקטן שם עם כל אנשי ביתו, ושם גילח את ראשו כמנהג הידוע, ועשה שם יום משתה ושמחה, וכ"כ בלחם מן השמים (ענין ספרה"ע) שטוב לעשות כן.

בספר משנת חסידים (מס' אייר פ"א אות ז') כתב, מצוה לשמוח שמחת רשב"י בל"ג בעומר על קברו וכ"ש אם הוא פעם ראשון שמגלח ראש בנו ומניח הפאות שהוא מצוה.

ובשו"ת אפרקסטא דעניא (סי' קס"א) כתב, סמך לתגלחת בל"ג בעומר שהוא יום הלולא דרשב"י וכמו שכתוב קודש הלולים לה', כי יום ל"ג בעומר הוא יום שמחה וחדוה לכבוד רשב"י, ועוד טעם דזמן זה הוא המתקת הדינים והשערות הם מסטרא דדינא (זוה"ק בהעלותך דף קנ"א ד"ה קח), לכן גוזרים את השערות בו ביום והרחמים גוברים.

ובספה"ק עטרת ישועה (מועדים) כתב רמז למנהג זה בתורה, בפר' תזריע פסוק "ל"ג" הוא והתגלח והוא רמז שביום ל"ג בעומר מגלחים ובתיבת והתגלח יש ג' רבתי לרמז כי מגלחים התינוק כשהוא בן ג' שנים, וכע"ז כתב ג"כ בספר פרדס יוסף (שם) עה"פ הנ"ל.

ימי העומר דרוש ב'

החשק הגדול של רשב"י בתורה, עמלו בתורה, וכחו הגדול למתק הדינים

מיד לאחר ז' ימי חופתו של רבי שמעון עם בתו של ר' פנחס בן יאיר, הלך לשיבתו של רבי עקיבא, והיה שם שלוש עשרה שנה רצופות, וכל אותו זמן לא זז מתחת יד רבו, והיה שותה בצמא את דבריו וכבר אז הכיר רבי עקיבא בתלמידו באהבתו ומסירותו לתורה ובכחותיו הנעלים, ומכל תלמידיו סמך את ר"מ ורשב"י, ובהזדמנות אמר ר"ע לרשב"י דיין שאני ובוראך מכירין כוחך.

והדביקות ברבו היתה כל כך גדולה עד שבעת שלטון רומי שגזרו על עם ישראל גזרות משונות וגם שלא ללמוד תורה, והיה ר"ע מקהיל קהילות ומלמד ולומד תורה מתוך מסירות נפש, נתפס ונחבש בכלא ונגזר דינו למיתה, וכשישב בכלא נדחק רשב"י ונכנס וכו', כפי המעשה המובא בגמרא במסכת פסחים (ק"ב ע"א), חמשה דברים צוה ר"ע את רשב"י

כשהיה בבית האסורים, אמר לו רבי למדני תורה, אמר לו איני מלמדך, אמר לו אם אין אתה מלמדני אני אומר ליוחאי אבא ומוסרך למלכות, אמר לו בני יותר משהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק, אמר לו ומי בסכנה והלא עגל בסכנה, ואז לימדו ר"ע ואמר לו אם בקשת ליחנק היתלה באילן גדול וכו'. (רש"י: כלומר דבר שיהיה נשמע לבריות ויקבלו ממך), ופי' הבא"ח אם רצית למסור עצמך על קידוש ה' תעשה יחוד הוי"ה אדנו"ת גימ' אילן שהם זו"ן דאצילות.

מסירות נפש על התורה

מכאן נראה איזה חשק עצום היה לו ללימוד התורה, כי לכאורה קשה איך הוציא רשב"י מילים כאלו למוסרך למלכות, ואע"פ שאפשר לומר שאמר בלשון גוזמא עכ"פ לא אומרים כן, ועוד הרי ר"ע כבר היה בבית האסורים וא"כ מה יועיל שימסור אותו למלכות, אלא ע"פ הפשט רשב"י היה לו חשק גדול מאד בתורה, וידע שאין חכם כר"ע שילמדו, ואז אמר לו אם אין אתה מלמדני אני מוסרך למלכות, דהיינו שאמר לו אם אתה לא תלמד אותי תורה אז אני יכול לרדת מטה מטה ולהגיע למצב ירוד כל כך עד כדי למסרך למלכות.

ועוד פירשו המפרשים על פי הסוד שזה היה מדה כנגד מדה, הרי התורה שבכתב שהיא התנ"ך כתובה לפני ואני יכול ללמוד אותה, וכידוע שהיא בחי' ז"א. אבל אני צריך ללמוד את התורה שבע"פ שהיא בנוק', שהיא ספירת המלכות כמ"ש בפתח אליהו, מלכות-פה תורה שבע"פ, ואם לא תלמדני הרי אני מוסרך למלכות הקדושה דהיינו לספירת המלכות. פירוש שהמלכות שהיא תורה שבעל פה ח"ו תעניש אותו. ובליקוטי מוהר"ן (תורה ט') פירש שרשב"י חשב כי דרכו של ר"ע היה ללמד תורה ברבים ולא היה חושש לתלמיד שאינו הגון, ורשב"י חשב שזה גרם לו שיתפס, לכן רצה לעשות תיקון שרבו יצא מבית האסורים, ואמר לו תלמד אותי תורה שאני תלמיד הגון, ואז יהיה לך תיקון ותצא מבית האסורים, והשיב ר"ע אין אני מלמד לך תורה היות ואני בן גרים וצריך זכות אבות שתגן עלי, ולכן אני מלמד רק ברבים, אמר לו רשב"י אני אתחיל כי יש לי זכות אבות, וזה פירוש ליוחאי אבא ומוסרך למלכות, שאגיע בד"ת שלי עד המלכות, ואעלה אותך עמי, ואז לא יהיה לך פחד.

בזכותו פסקה המגפה

והחשק הגדול והמסירות נפש של רשב"י זיע"א, שהיתה לו לתורה הקדושה העלתה אותו למעלות נשגבות מאד, עד שזכה להיות מבחינת ארון הברית שהיו בו שני לוחות הברית והתורה כולה, וזכה לגלות את הזוה"ק, ובזכותו פסקה המגפה כמו שכתבו המפרשים על הפסוק "הנה טפחות נתת ימי" (תהילים ט"ל ו') יובן ע"פ מה שכתוב בשם רבנו אפרים על הפסוק (שמות כא,) "ועשו ארון עצי שטים" ירמוז לת"ח שהוא ארון של תורה אמתים וחצי ארכו, ואמה וחצי רחבו, ואמה וחצי קומתו, רמז שתמיד יחשוב אדם את עצמו שעדיין הוא הגיע רק לחצי, ועוד ידוע שכל אמה היא בת ששה טפחים, וא"כ, יחד יש לנו חמש אמות ומחצה, סה"כ ג"ל טפחים. וזה שאמר (תהילים קיט, ח"י) "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" עכד"ק. והנה ידוע דעד ל"ג בעומר נפטרו תלמידי ר"ע, וביום ל"ג סיים רשב"י את הזוה"ק ואז בזכות זה פסקה המגפה, וכידוע שרשב"י הוא ארון התורה הקדושה וזה פירוש הפסוק, "הנה טפחות", כאשר נשלמו ג"ל טפחים של הארון, אז "נתת ימי". המשיכו לחיות התלמידים של ר"ע ופסקה המגפה.

ועוד "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" כי הנה נודע מה שכתב בבית יוסף שתלמידי ר"ע פסקו למות בל"ג בעומר, והנה כשעלה משה למרום מצאו לקב"ה קושר קשרים לאותיות, אמר לפניו רבש"ע מי מעכב, אמר לו יש אדם אחד שעתיד להיות בעוד כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתיד לדרוש וכו', הלך וישב לסוף י"ח שורות, ולא היה מבין כלום ותשש כוחו וכו'. המאמר תמוה איך יכול להיות ר"ע יותר גדול ממשה רבנו, אלא שמשה, לא נתגלה לו שער הנ' בעודו בחייו אלא רק במותו כמ"ש על הפסוק הר נבו נ' בו, וזה שאמר דוד הע"ה "גל עיני ואביטה נפלאות", כלומר נ' פלאות מתורתך, שדוד נתאוה לידע בשער החמשים מה שמשה רבנו לא נגלה לו, וכ"ז היות שלאחר שקבלנו את התורה אור הגנוז נגנו בתוך התורה, ואז אפשר גם להשיג ולהבין את זה.

ממתק הדינים - רשב"י בחינת שבת

ורשב"י זכה שע"י מסירות הנפש הגדולה שלו לתורה, וצער המערה, נודרך מאד מאד ונעשה קדוש עד שמכנים אותו בשם "שבת" שהוא בחינת השביעי כמ"ש באדרא מה שבת לה' קודש אף רשב"י לה' קודש, וכמו דאיתא בזוה"ק פ' קרח תא חזי לית עלמא קאים אלא על השלום, ומה הוא השלום בחי' "שבת". דאיהו שלמא דעלאי ותתאי ע"כ. ונ"ל בס"ד שרשב"י רמז פה רמז גדול, כי ידוע שרשב"י בחינת "שבת" שהוא השביעי, ועוד ידוע כמה היה ר"ש רודף על השלום והאהבה בעליונים ובתחתונים, וזה שאמר שאין העולם עומד אלא על השלום ומסביר רשב"י שהשלום הוא שבת ומה זה שבת זה רשב"י שהוא בחינת שבת דאיהו עושה השלום בעליונים ובתחתונים, ודו"ק. וכמו שבשב"ק מתמתקים הדינים ואינם

שולטים, כן רשב"י זיע"א יש לו כח למתק הדינים ולהפכם לטוב, כי ידוע, כי ביום קדוש זה שהוא ל"ג בעומר נכנס קטנות ראשון דישסו"ת שהוא שם אלהים במילוי יוד"ן ורבינו האר"י כותב בשעהכ"ו כיון שביום ל"א לעומר נכנס שם אכדט"ם שהוא קטנות שני דאו"א עילאין הוא ממתק את שם אלהים. שנכנס ביום ל"ג כי אכדט"ם גי' ע"ד והוא שם של ביטחון-שם המיתוק מאלהים, שהוא בחינת אלהים חיים. ועליו נאמר הבוטח בה' חסד יסובבנו שממתיק כל הדינים ומהפכם לרחמים וזה הרמז ויעקב קרא לו ג"ל עד, המתקת שם אלהים.

וראה פלא כי ביום ל"ג בעומר התיבה הל"ג שמכוונים בה במזמור למנוח היא שם אלהי"ם, והוא ר"ת י'כול א'ני ל'פטור ה'עולם מ'הדין, וכן תיבת הל"ג בשם מ"ב אנא בכח וכו' הוא תיבת "נהל" גי' אלהים ע"ה, שיום זה ממתק הדינים ומהפכם לטוב. גם "נהל" לשון מנהל שרשב"י מנהל עדתך.

כשלג ילבינו

וכן ביום קדוש זה נגמר להכנס כל בחינת החסדים, שבידוע ישנם חמשה חסדים והשבוע זה הוא שבוע חמישי שהוא בחינת החסד דהוד, והוא בחינת הוד שבהוד שהוא יום חמישי דשבוע חמישי א"כ היום הוא בחי' הוד דהוד, כידוע שכל חסד נחלק ג"כ לה' חסדים וכללותם וכללות כללותם, והיום נשלם להכנס החסד דהוד שבהוד, ולכן נתמתקו הדינים והגבורות ביום זה וע"ז דרשו חז"ל "ונתת מהודך עליו". ודרשו חז"ל מהודך ולא כל הודך, זקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. ידוע כי רשב"י ניצוץ ממש רבנו, ויום שמחתו הגדולה הוא היום שהוא הוד שבהוד, לכן נאמר ונתת מהודך עליו, שהוא הוד שבהוד, ולכן הזקנים שבאותו הדור של רשב"י, ופי' "זקנים" זקן שקנה חכמה שהיא חכמת ספר הזוה"ק, פני משה כפני חמה, שיש לה אור מעצמה, כי רשב"י אינו צריך להשפעה מאחרים אלא כמו החמה שאורה הוא מעצמותה ממש כן רשב"י זכה להאיר מעצמו. אמנם פני יהושע שזה הדורות הבאים כפני לבנה שאינם יכולים להאיר אלא מהאור שקבלו מרשב"י, כמו הלבנה שכל כוחה רק מהשמש. ודו"ק. ואדם הזוכה ביום הזה לבוא אצל רשב"י ולחזור בתשובה שלימה, אפשר שזכותו של רשב"י תגרום לו שעוונותיו יתכפרו ויתלכנו כמ"ש על הפסוק "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו", "כשלג" ר"ת כח שמעון ל"ג שביום זה נתגלה אור הזוהר ע"י רשב"י, ואז מלבינים העוונות של עם ישראל.

ועוד ידוע שביום שמתמתקים הדינים, באה רפואה גדולה לעולם, כי הדינים הם הגורמים את המחלה ל"ע, אבל כאשר מקבל האדם רפואה סימן שנסתלקו מעליו הדינים. וביום זה שיש בו מיתוק הדינים יש בו רפואה גדולה ורמזו זה ב-מ'לך ר'ופא נ'אמן ו'רחמן ר"ת מרון, כי בזכות הצדיק של מרון זוכים לרפואה והמתקה. וכן תיבת "ורפאתיו" עולה גי' שמעון בר יוחאי.

"ובני ישראל יוצאים ביד רמה" התרגום מתרגם ברי"ש גלי, ברי"ש אותיות רשב"י גל"י ל"ג בעומר, בזכות רשב"י יוצאים מכל הצרות ומהגלות הקשה. ועוד יש לפרש, יד זה סמיכה שהיא ביד, "רמה" רם ה', שהרים וסמך את ה' תלמידים.

השתטחות הרמ"ק ורבו והחבריא קדישא על ציון הרשב"י

הרמ"ק (רבי משה קורדיבירו) בספרו (ספר הגירושין) מביא: בשנת ה' אלפים ואני בתוך בית המדרש רבי שמעון ורבי אלעזר ע"ה, ועדיין מרחשין שפתי, ושם התפללתי תפלה קצרה מתוך קירות לבי, ואחר כך קם מורי על רגליו ופירש פרשת זכור, מלבד פירושים אחרים שפירש עליו וכן מקצת חברים וקמתי אני והסתכלתי ואני פני לדרום קצת, וימיני לציון רבי אלעזר, משמאלי ציון רבי שמעון ע"ה, ופתחתי בפרשת זכור, ואמרתי כי הנה רבי שמעון הוא בגבורה כמו שפירש בוזהר במקומות רבים, ורבי אלעזר ודאי מצד החסד שכן בשמו א"ל שהוא חסד, ראיתי להכריע ביניהם בדברי תורה שהוא התפארת המכריע ואף על פי שאיני ראוי שהם יתעטרו בי מפני רוע מעללי. עם כל זה, יתעטרו על ידי בדברי תורה שאינם מקבלים טומאה ואינם מטמאים על ידי ח"ו.

הרה"ק רבי אברהם גאלאנטי (בספרו 'קול בוכים' סוף קינה ב') מביא מה ששמע מהרה"ק בהיותם על ציון הרשב"י בהר מירון, ומסיים שם: 'ברוך שחלק מחכמתו ליראיו, תנוח נפשו בגן אלהים כמו שהניח את דעתנו'.